

2

1

1982
RUGPIŪTIS-RUGSĒJIS
SEPTEMBER
Nr. 7

KARYS

KARYS

1982
Nr. 7 (1584)

Redaktorius — ZIGMAS RAULINAITIS; SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje Pasižvalgius, Kronika. Administratorius — ALFONSAS SAMUŠIS.

Tremties Trimitas: Redaguoja — STEFA KAUNELIENĖ
Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖS NEW YORKO SKYRIUS

TURINYS

A. S. — Pirmoji ir dabartinė "Aušra"	273
P. Janušonis — Šulcas ir Mileris valdo Saločius	275
Z. Raulinaitis — Dauguvos Užtvara	276
A. Tyruolis — Kalavijuočių kovos su lietuviais	279
B. Balčiūnas — "Paukščių Tako" galaktikos centras	280
N. Butkūnas — Pabėgimas iš raud. armijos	283
V. Nenortas — Pranas Špakauskas pasakoja	286
Mjr. K. Daugvydas — Savanorio Užrašai III d.	288
P. Gudelis — Netekome dar vieno savanorio	292
Anatolijus Kairys — Statutas (humoreska)	295
TREMTIES TRIMITAS	299
A. Budreckas — Tautos šventė ir lietuviybė	299
E. Juciūtė — Baisusis Birželis	300
Šaulių kronika	303
S. Pačėsa — Antr. Pas. karo prisiminimai	308
S. Jakubickas — Kristijonas Donelaitis	310
KARINĖS ŽINIOS	314
Mokslas ir Technika	314
KRONIKA	315

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

ANGLIJOJE

"Dainora" — 14 Priory Road; Kew, Sur-
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St, North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$15.00, pusmečiui U.S. \$8.00, atskiro nr. U.S. \$1.75
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207 Subscription \$15 per year (single copy \$1.75) Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARIYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 7 (1584)

RUGPIŪTIS - RUGSĖJIS — SEPTEMBER

1982

PIRMOJI IR DABARTINĖ “AUŠRA”

A. S.

SPAUDA KULTŪRINIO IR TAUTINIO GYVENIMO VADOVĖ. PIRMOSIOS “AUŠROS” KILMĖ,
BENDRADARbiai, PROGRAMA IR REIKŠMĖ. DABARTINĖ “AUŠRA”

“Tauta, kuri nepažįsta savosios istorijos ir apsi-riboja tik dabar gyvenančios kartos dabartimi, nesupranta nei pati savęs, nei savosios dabarties, nes ji negali atsiremti praeitimi ir iš jos išsiaiškinti dabartį. Dar mažiau ji gali nužymėti ateitį. Tik per istorijos pažinimą tauta tampa visiškai sąmoninga”, taip sakė A. Schopenhaueris veikale “Die Welt als Will und Vorstellung”. O tą sąmoningumą išreiškia kalba. Mūsų rašytas žodis, pavėlavęs bent šimtmetį, savo sunkų kelią pradėjo tik 16 a. vidury (M. Mažvydo “Katekizmas” 1547 m.) Pavėluoto lietuviškai rašyto žodžio priežastys: pavėlintas krikščionybės priėmimas, svetimų kalbų įsigyvenimas valdovų raštinėse ir lenkų įtaka. Pavėlino dėl panašių priežasčių ir mūsų laikraščiai. Pirmasis lietuviškas laikraštis buvo Fr. Kelkio “Nusidavimai apie Evangelijos praplatinimą tarp žydų ir pagonių”, leidžiamas Karaliaučiuje 1832 m. Kiti vėliau ėję laikraščiai M. Lietuvoje “Keleivis” (1849-1880), “Lietuviška Ceitunga” (1878) nepatenkino D. Lietuvos interesų.

1880 XII 21 - 1881 I 21 Maskvoje lietuviai studentai leido hektografuotą mažą laikraštėlį “Aušra”. Per vienus metus pasirodė tik 4 numeriai. Jo įsteigėjas — stud. Pavilonis. Laikraštėlio tikslas — studentiškas pasiūnekėjimas apie lietuvių kalbą ir tautą.

Visi pirmieji mėginimai neturėjo ypatingos reikšmės, bet jie jau ir iš anksčiau brandino mintį, kad būtina turėti bent vieną didesnę lietuvišką laikraštį visiems lietuviams — pasaulinį. To norėjo visa inteligentija, bet, spaudą uždraudus, nebuvo vietos nė kur, nė kaip.

Ilgai ieškota vietos, vardo ir bendradarbių.

Organizacinio darbo iniciatoriai buvo dr. J. Basanavičius, dr. J. Šliūpas, J. Mikšas, M. Šernius, M. Jankus, J.A. Vištelis (Višteliauskas) ir kt. Po ilgų svarstymų, derybų 1883 m. kovo mėn. Ragainėj Albano ir Kibelkos spaustuvėje buvo išleistas pirmasis “Aušros” numeris. “Aušros” programą apsakė pats pirmasis jos redaktorius dr. J. Basanavičius prakalboje, pradėdamas, kad “žmonės, nepažįstą istorijos, yra vaikai”. Taigi, pats pagrindinis programos skyrius — pažinimas savos garbingos tautos praeities. Jis jausmingai skundžiasi, kad nyksta lietuvių tauta, kalba, papročiai. Visur aplink girdi tik svetimą žodį. O kalba yra mūsų istorija. Baisu, kad vaikai nelietuviškose mokyklose praranda savo gimtąją kalbą, nieko nesužino apie savo tautos praeitį. Trumpai būtų šie laikraščio programos skyriai: tautos idealų ir teisių ryškinimas, ugdymas tautinės savigarbos, gimtosios kalbos aukštinimas, tautinė vienybė ir pakanta kitoms tautoms, idealizmas ir aktualijos.

Taip pat žada, kad laikraštis bus pasaulietiškas, skelbiąs vietines žinias, tautosaką. Prakalbą redaktorius užbaigia šiais reikšmingais žodžiais: “Kaip aušrai auštant nyksta ant žemės nakties tamsybė, o kad taip jau prašvistų ir Lietuvos dvasia”.

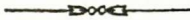
“Aušrą” D. Lietuva ir M. Lietuva sutiko su išskėtomis rankomis ir džiaugsmo ašaromis.. Mūsų himno autorius dr. V. Kudirka, nutolęs nuo lietuviško gyvenimo, “Aušros” paveiktas sugrįžo su nepaprastu entuziazmu po amžių savo išvargusiai tautai vadovauti. V. Kudirka savo sugrįžimą prie lietuviškos šitaip savo atsiminimuose aprašo:

N. 1.

AUSZRA,

Laikrasztis, išleidziamas

per

Dra. Bassanawiczui.

„Auszra“ iszeina Ragainej 20. kozno menesio formate knygas arkuszines in 8, turinczios 16 laksztu.

Preke: ant metu arba 12 N. 2 Mk. = 1 rub.,
ant 1/2 metu arba 6 N. 1 Mk. = 50 kap.,
ant 1/4 metu arba 3 N. 50 Pf. = 25 kap.

Apgarsinimai, spaustuwej „Auszros“ priimami, kasztuoja xz kozna pusiau dalita eilute po 20 Pf. = 10 kap.

„Apsistelinoti galima „Auszra“ prie wisu wok. ciec. pusta. nuo 10. majaus szio in.

Ragainej, Kowinis 1883.

Del redakcijos atsiliepia J. Mikszas Ragainej
Spaustuwe Albano & Kibelkôs.

“Gavau „Aušros“ Nr. 1. Žiūriu, ant pirmo puslapio stovi Basanavičius. “Pranašas” — pamislįjau tada apie Basanavičių jau lietuviškai. Ėmiau skubiai vartyti “Aušrą” ir . . . Tiek pamenu, kad atsi stojau, nuleidau galvą, nedrįsdamas pakelti akių ant sienų mano kambarėlio . . . rodos, girdėjau Lietuvos balsą, sykiu apkaltinantį, sykiu atleidžiantį: o tu, paklydėli, kur ikšiol buvai? Paskui pasidarė taip graudu, kad apsikniaubęs ant stalo apsiverčiau . . . Po tam pripildė mano krūtinę rami, smagi šiluma ir, rodos, užaugau išsyk, ir tas pasaulis jau man perankštas . . . Pajutau save didžiu, galingu: pasijutau lietuviu esąs . . .”

“Aušros” reikšmė buvo milžiniška: pažadino iš ilgo “miego” skleisti tautinį susipratimą, diegti tėvynės meilę, tiesti pirmuosius tautinės kultūros kelius. “Aušra” paskatino susikalbėti bendrine kalba. O labiausiai domėtis garbinga Lietuvos praeitimi, išaukštinta iki dangaus kalba pažadino lietu-

višką sąmoningumą, sukėlė entuziazmą kovoti už tautinę nepriklausomybę ir ilgėtis laisvos Lietuvos.

“Aušra” apie save buvo subūrusi per 70 bendradarbių: istorikų, poetų, publicistų, kalbininkų ir su pertraukomis ėjo 3 metus. Jos redaktoriai buvo: dr. J. Basanavičius, dr. J. Šliūpas, M. Jankus ir J. Mikšas. Spausdino 1000 egz. Platino savanoriškai knygnešiai. Laikraštis ir jo skaitytojai D. Lietuvoj buvo caro tarnų persekiojami. Skaitytojai, knygnešiai buvo baudžiami kalėjimu ar ištremimu į Sibirą. Bet vistiek lietuvių apmirusi sąmonė atgijo ir Lietuvos dvasia prašvito.

Dabar okupuotoje Lietuvoje taip pat pats reikšmingiausias ginklas prieš nutautinimą ir nužmoginimą yra spausdintas žodis. Nors kaip seniau prieš šimtą ir daugiau metų nebuvo vietos ir sąlygų lietuviškam rašytam žodžiui skleisti, taip ir dabar tautinė spauda persekiojama, jos leidėjai ir platintojai uždaromi kalėjimuose, psichiatrinėse ligoninėse ar ištremiami į šaltąjį Sibirą. Ir vistiek ir nepakenčiamose sąlygose okupantas nepajėgia uždusinti lietuvių taurios sąžinės ir tiesaus balso už tautos teises. Nors keli pogrindžio laikraščiai pritilo (“Perspektyvos”, “Pastogė”, “Alma mater”, “Rūpintojėlis”, “Varpas”), bet LKB Kronika jau atšventė dešimtmetį. O naujoji “Aušra” išleido 30 numerių ir dar gyva. Gimė ir naujas “Tautos kelias”.

Ar istorija nesikartoja? Dabartinė “Aušra” prieš 7 m. gimė panašioj vergijoje, panašiose sąlygose — prieš persekiojama. Ir šiandieninė “Aušra” siekia to pačio, ko troško lietuvių tauta prieš 100 m. — išlaikyti, išsaugoti brangiausią turtą — kultūrą ir atgauti Nepriklausomybę. Ji pradeda panašiais žodžiais kaip J. Basanavičius prieš šimtmetį:

“Lietuvos istorija tarsi pasikartoja, — carinė okupacija pasikeitė į tarybinę. Iš naujo iškilęs pavojus lietuvių tautos egzistencijai. Pavojuje atsidūrė ypatingai dvasinės vertybės: tikėjimas, dora, kalba, literatūra ir visa lietuviškoji kultūra. Mūsų tautos priešai ir į jos ateitį toliau neįžvelgią vaikai ruošia tautai pražūtį. To siekiama klasta, melu ir apgaule. Dabartinės “Aušros” programa: parodyti lietuviams praeitį, teisingai įvertinti dabartį ir padėti įsivaizduoti ateities Lietuvą . . . Jos uždavinys ir sunkiausiaisiais laikais gaivinti lietuvių dvasią, ugdyti tautinį susipratimą, tautos dorovingumą, skatinti visokeriopą pažangą” . . . Toliau įžangoje kviečia kovojančius lietuvius remti šią programą už išsilaisvinimą iš bolševikinės vergijos. Sveikina einančią LKB Kroniką. Ragina jaunimą nepasiduoti komunistų vilionėms. Taip primena, kad graikai kultūra nugalėjo romėnus, tai taip ir lietuvių tauta, būdama kultūringesnė už pavergėjus, išliks gyva.

Toliau kiti “Aušroje” įdomūs ir vertingi straips-

ŠULCAS IR MILERIS VALDO SALOČIUS

(Atsiminimai)

P. JANUŠONIS

Pirmojo Pasaulinio karo metu, rusų frontui pasitraukus į rytus, Saločių miestelį ir valsčių užėmė vokiečiai, palikdami tvarkai palaikyti kareivį Šulcą. Tas, kareivis Šulcas visuomet vedžiojosi pikta vilkų veislės šunį ir patsai buvo apsišarvavęs ilgu bizūnu. Kaip vienintėlis, Saločiuose paliktas vokiečiai, jis jautėsi tikru šeimininku. Šulcas ne tik tvarką miestelyje prižiūrėjo, bet ir mūsų žmones „auklėjo“. Jo, nuolatinis palydovas buvo šuo.

Taip sekmadieniais, senu papratimu žmonės iš kaimų rinkdavosi į bažnyčią ir pasiskirstę miestelyje, šnekučiuodavosi. Kareivis Šulcas, vaikščiodamas tarp žmonių, žiūrėdavo ir reikalavdavo, kad žmonės jį, kaip valdžios atstovą, sveikintų. Jei kuris žmogus nespėdavo nusiimti kepurės, Šulcas tam rėkdamas „gut morgin, gut morgin...“ kirsdavo bizūnu per galvą, o šuo puldavo draskyti. Žinoma, žmonės įbauginti išsibėgiodavo ir taip būdavo atstatyta tvarka, ramybė, valdžiai pagarba ir paklusnumas, taipgi žmonės būdavo „auklėjami“ mandagumo.

Nežiūrint tokio „pavyzdingo“ valdymo, praslinkus kelioms savaitėms, Šulcas buvo atšauktas, o į Saločius atvyko, „amtforsštėjari“ Milleris ir 4 žandariai, tvarkos palaikymui. Milleris buvo aukštas ir karinėje uniformoje gražus vyras. Jis tvarkė viso valsčiaus reikalus, rinko iš žmonių mokesčius ir tvarkė kitus reikalus. Kadangi Milleris nemokėjo lietuviškai, tai jis susirado „nešpėtną“ vertėją, kuri pasidarė ir jo šeimininke.

niai: „Liudijimas kovotojų už žmogaus teises Kopenhagoje Tarptautiniame Tribunole“; plačiai paminėta vysk. M. Valančiaus 100 m. sukaktis nuo jo mirties; kituose straipsniuose įvykiai vietos gyvenime ir okupanto daroma skriauda lietuvių tautai. Su tokia programa ir dabartinė „Aušra“ skatina lietuvių tautą nenustoti vilties, nepasiduoti okupanto užmačioms ir visuotinu frontu kovoti už Nepriklausomybės atgavimą.

30-ajame numery entuziastingai paminėta LKB Kronikos dešimtmetis su linkėjimu: „Tegul greičiau išsipildo, kad galėtume laisvai gyventi ir tikėti. Tenenutrūksta Kovos Metraštis, kol kova baigsis pergale“. Ir tiki, kad taip įvyks“ „Taigi, Tarybų Sąjungos — mūsų pavergėjos — senėjimo nesustabdys jokie vaistai . . . Doro lietuvio ausiai nebus gra-

valsčiaus gyventojai, turėdami reikalų pas „amtforsštėjari“ ir negalėdami vokiškai susikalbėti, pirmiausia kreipdavosi pas šeimininkę, kuri nesivaržydama iš žmonių imdavo įvairaus pavidalo kyšius už patarnavimą ir tarpininkavimą. Apie tai visi žinojo ir kalbėjo.

Man tais metais teko būti Saudogalos kaime, mokytoju. Vasaros atostogų metu, mane ir Soločių mokytoją Bėliauską „amtforsštėjari“ pakvietė dirbti savo raštinėje, raštininkais. Ten beraštininkaudami, matydami ir girdėdami, apie šeimininkės neleistinus darbelius, abu su mokytoju Bėliausku, parašėme Joniškėlio apskrities viršininkui (Kreis Hauptmanui) skundą, prieš vertėją-šeimininkę, pranešdami, kad ji ima kyšius už tarpininkavimą pas „amtforsštėjari“ ir skriaudžia žmones. Mes manėm, kad apskrities viršininkas ištyrimui atsiųs savo tardytoją. Bet, išėjo kitaip. Apskrities viršininkas skundą persiuntė „amtforsštėjariui“. Vieną dieną tas pasikvietė mus į savo kabinetą, parodė mums mūsų rašytą skundą, pradėjo šaukti ir mus kolyti, o mokytojui Bėliauskui kirto net į ausį. Mat, laikė, kad jis, kaip vyresnis, buvo to skundo sumanytojas. Tuojau mes buvome iš raštinės darbo atleisti, o šeimininkė ir toliau liko vertėjos pareigose. Dėka to skundo buvome ir iš mokytojų pareigų atleisti.

žesnės muzikos, kaip plaktuko dūžiai užkalant kars-tą šios kraugeriškos senės, įkūnijusios didžiausią XX amžiaus blogį.”

Istorija kartojasi. S. Daukantas, aušrininkas, Krivių Krivaičio kalboj į lietuvių tautą taip kalbėjo: „Netikėkit, sakau, jų žodžiams, sekite geriau įstatymus bočių prabočių, kuriuos pildydami nieko netrūkot, visi liuosi laimingai, viso pertekę gyvenot, dirbot sau . . . Jei dar laimingai ir toliau norit būti, ginkite drąsiai namus savo”.

Kokia išvada „Aušros“ šimtmetį pasitinkant?

Puošniai išleidus „Aušrą“ atskiru leidiniu, populiarinti „Aušroje“ paskelbtas idėjas ir naudoti jas patraukliomis formomis jaunosios kartos tautiniam ugdymui.

□

DAUGUVOS UŽTVARA

Z. Raulinaitis

Besikuriant Livonijos naujai valstybei ir kalavijuočių ordinui galutinai įsitvirtinus Rygoje, XIII a. pradžioje lietuviai susidūrė su vokiečiais ir livoniečiais-lybiais ir latviais ant Dauguvos krantų. Livonijai Dauguvos tekmė sudarė gamtinę priedangą — užtvarą nuo lietuvių puldinėjimų. Smarkios kovos, livoniečiams vis daugiau įsitvirtinant Dauguvos užtvaroje, vyko ištisą šimtmetį.

Žemiau patiekiami ištrauka iš didesnės apimties rašinio apie tų kovų pradžią, apie lietuvių ir vokiečių - livoniečių interesų susidūrimą ant Daugumos tekmės strateginės linijos.

AKMENINĖ PILIS KUOKNESĖJE IR PIRMAS LATVIŲ PUOLIMAS LIETUVOS

Vysk. Albertas grįžo iš Vokietijos 1209 m. ankstyvą vasarą, atsigabendamas, anot kronikininko, „didelę daugybę“ kryžininkų. Jų tarpe atvyko visa eilė kilniųjų riterių ir kunigų su savo kareivomis ir palydovais. Iš jų kronikininkas paminėjo Rudolfą iš Jerichovo (Elbės deš. krante) ir Valterį iš Emerslebena (į š. nuo Halberštado). Dabar Rygos vyskupas jau turėjo pakankamai karinių jėgų tvirtinti jo statomą Dauguvos gynybos liniją prieš lietuvius.

Surikiavęs stiprią kariuomenę jis nužygiavo į Kuoknesę. Ten, po incidento su kunigaikščiu Viesceka, jis rado tik apleistą piliakalnį, „dėl kadaise ten gyvenusių nešvarumo, kirmėlių ir gyvųjų pilną.“ Kaip žinoma, 1208 pilis buvo paties Viescekos, vokiečių priversto iš jos pasitraukti, sudeginta.

Vyskupas liepė nuvalyti piliakalnį ir jame pastatyti tvirtą, akmeninę pilį. („paliepė... stipriais įtvirtinimais sutvirtinti ir stipriausią pilį ten pastatė.“) Pastačius pilį dar tą patį vasarą joje buvo įkurdinta stipri įgula: „... riterius, bei arbaletininkus su sava palyda ten pat piliai ginti paliko ir daug išlaidų padaręs uoliausiai saugoti paliepė, kad koks lietuvių gudrumas ar rusų pra-

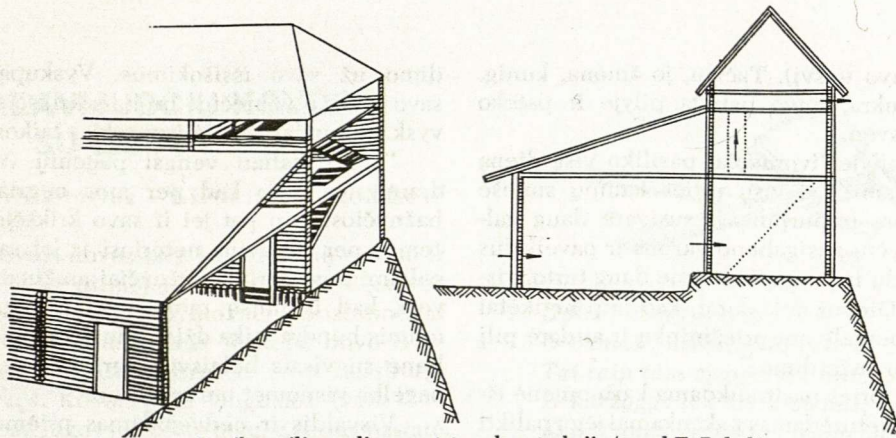
simanyta klasta jų, kaip anksčiau, neapgautų.“ Pilies viršininku vyskupas paskyrė riterį Rudolfą Jerichovą, perleisdamas trečdalį pilies kalavijuočių ordino nuosavybėn.

Kol pilies statyba vyko, vokiečiai baiminosi lietuvių užpuolimo. Kad nukreipus lietuvių dėmesį nuo jų pašonėje statomos vokiečių tvirtovės, vyskupas pavedė latviams padaryti užpuolimą į Lietuvą, o pats išvyko atgal į Rygą. Uždavinį įvykdė latvių „dvi kariuomenės“. Kronikininkas įrašė tik kuklią žinutę apie tą latvių, iš tiesų, tik dviejų neperdidžiausių būrių ir negiliai įsiveržusių, veiklą:

„Latviai gi su dviem kariuomenėm tuo metu į Lietuvą įžengė buvo ir kai kuriuos lietuvių nukovė, kitus paėmė į nelaisvę, pas mūsiškius į Kuoknesę sugrįžo...“

Tai bene pirma istorinė žinia apie latvių užpuolimą Lietuvos, apie užpuolimą, kurio nei apimties, nei taikinių, deja, nežinome. Iš kuklios žinutės kronikoj, atrodo, jo būta nei smarkaus, nei veiksmingo. Tuo tarpu, Kuoknesės nauja ir tvirta mūrinė pilis tapo vokiečių pagrindiniu atsparos tašku pietryčiuose prieš lietuvius ant Dauguvos krantų. Vokiečiams suėjus į betarpišką sąlytį su Lietuvos šiaurinėm sritim, lietuviai tada iškilo kaip pavojingiausi Livonijos priešai. Kokie baisūs buvo tie priešai, matosi iš kronikininko Henriko tokio jų apibūdinimo:

„Buvo gi tuomet lietuviai taip visoms tose žemėse esančioms tautoms viešpataują, taip krikščionims, taip pagonims, kad vos kai kurie savo kaimeliuose gyventi drįsdavo, o labiausiai latviai. Jie, palikdami savo namus dykus, miškų tankumuose visada ieškojo prieglaudos, net ir taip jų išvengti negalėjo, nes pasalomis visuomet ir miškuose juos pagaudavo ir vienus nukovė, kitus belaisviais į savo žemę nusivesdavo ir jų viską jiems atimdavo. Ir bėgo rusai per miškus ir kaimus nuo

Jersikos pilies pylimo pastatų rekonstrukcija (pagal F. Balodį)

nedaugelio lietuvių veido, kaip bėga kiškiai nuo medžiotojų veido ir buvo lybiai ir latviai lietuvių maistas ir ėdalas, tarsi avys vilkų nasruose, likę be piemens.”

JERSIKOS PILIES ŽLUGIMAS

1209 m. vasarą kalavijuočiai išgyveno nemalonų įvykį. Buvo nužudytas ordino magistras Vinnas.

Vendeno pilies pirmuoju viršininku paskirtas riteris Vikbertas iš Soesto, pasirodė nesugyvenamo būdo ir todėl, kaip netikęs tom pareigom, buvo magistro atleistas ir jo vieton buvo paskirtas riteris Bertoldas, žinomas iš kovų prie Dauguvos. Keršydamas už tokį jo asmens įžeidimą, progai pasitaikius, Rygos pilyje Vikbertas kirvio smūgiais nudėjo magistrą ir su juo buvusį ordino kapelioną. Ordino teismas nuteisė žudiką mirti nukankinant ant kančinimų rato.

Nauju ordino magistru riteriai išsirinko “nemažiau pamaldų ir maloningą ir visokių dorybių pilną Volkviną... kuris, ar vyskupui esant, ar nesant, kiekviename žygyje Viešpaties riterius (t.y. kalavijuočius. Z.R.) vesdamas ir valdydamas kovojo Viešpaties kovas su džiaugsmu ir nuolat žygiuodavo prieš pagonių gentis aplinkui esančias.” Dėl jo išrinkimo Eiliuotosios Kronikos autorius sako, “džiaugėsi ir turtingi ir biedni,” (750 eil.)*

Tuo metu turėdamas gausią kryžininkų kariuomenę, Rygos vyskupas pasiryžo tęsti savo kuriamos Livonijos valstybės sienų praplėtimą užkariaujant vis naujas žemes. Pasitaręs su savaisiais “išrinktaisiais”, kaip naujai kuriamą Bažnyčios provinciją “nuo lietuvių ir rusų pinklių išvaduoti”, vyskupas nustatė ekspansijos sekantį taikinį — Jersikos kunigaikštiją:

“Ir atsiminęs visa pikta, ką Jersikos karalius su lietuviais Rygos miestui, lybiams ir latviams buvo padaręs, prieš krikščionių vardo priešininkus eiti į karą (vyskupas) svarsto.”

Kaip jau buvo minėta, Rygos vyskupui rūpėjo Dauguvos linijoje suorganizuoti užtvaną, kuri saugo-

tų Latgalą ir Estiją nuo lietuvių puldinėjimų. Jersika, gi, buvo tartum kokie vartai, pro kuriuos lietuviai, kada tik norėdavo, galėdavo žygiuoti į šiaurinę Pabaltijį. Jersikos “karalius” buvo susigiminių su lietuviais, buvo vedęs kunig. Dangiručio dukrą. Jis visokiais būdais talkinęs lietuviams, praleidavęs jų kariuomenę per Dauguvą ir parūpinavęs jiems maisto žygiui” taip į Rusiją, taip į Livoniją ir Estiją.”

Rygos valdytojas pasiryžo padaryti tam galą, nes, ir be paramos teikimo lietuviams, “Jersika buvo visada kaip kokie spąstai ir, tarsi koks baisus velnias visiems toje Dauguvos pusėje, (t.y. šiauriniame-deš. krante) gyvenantiems, krikštytiems ir nekrikštytiems. O, be to, Jersikos karalius visada buvęs priešiškas ir prieš rygiečius karus vedęs ir taikos sutartis niekinęs...”

Nors vyskupo kariuomenė buvo šaukiama ir teikiama atvirai iš “visų Livonijos ir Latvijos kraštų”, įjungiant į ją kalavijuočius ir atvykusius kryžininkus, tačiau, žinia apie ruošiamą užpuolimą Jersikos pilies nepasiekė ir Livonijos kariuomenė greitai žygių priėjo pilį, “karaliui” Visvaldžiui visiškai nesitinkint.

Atžygiuojantieji livoniečiai buvo jersikiečių pastebėti kai jie buvo jau prie pat pilies. Paskiri kariai šoko ginti atvirus pilies vartus, tačiau smarkiu ir staigiu puolimu vokiečiai įsiveržė į tvirtovės vidų: “ir kai kuriuos iš rusų nukovė, kiti nevaliodami apsiginti pabėgo. Juos sekdami vokiečiai paskui juos pro vartus įžengė, tačiau, kadangi jie buvo krikščionys, nedaug jų nukovė, ėmė į nelaisvę, o bėgantiems leisdami pabėgti ir po to, kai pilį paėmė, moterų ir vaikų pasigailėdami daug iš jų paėmė nelaisvėn...”

Užpuolimas buvo toks netikėtas, kad pilis buvo užimta beveik be kautynių, o pats kunigaikštis Visvaldis vos suspėjo išokti į valtį ir, sprukdamas į kitą (kairįjį) Dauguvos krantą, išsigelbėjo. (S. Daukantas rašė, kad Visvaldis pabėgo ir išvyko į

Lietuvą pas savo uošvį). Tačiau, jo žmona, kunig. Dangiručio dukra, buvo palikta pilyje ir pateko vokiečių nelaisvėn.

Paimtoje pilyje livoniečiai pasiliko visą dieną ir naktį grobdami, "iš visų pilies kampų sunėšė rūbus ir sidabrą ir purpurą ir susivarė daug galvijų, o iš bažnyčių susigabeno varpus ir paveikslus ir kitų papuošalų ir pinigų ir paėmė daug turto, viską išsigabeno Dievui dėkodami, kad taip netikėtai jiems suteikė pergale ant priešininkų ir atidarė pilį jiems be savųjų sužeidimo."

Kitą dieną, prieš pasitraukdama kariuomenė išsidalino grobį. Neturėdamas pakankamai jėgų palikti pilyje savo įgulą, vyskupas liepė Jersikos pilį sudeginti. Kitame Dauguvos krante būdamas, Visvaldis matė savo pilį degant, savo žmoną ir pavaldinius belaisviais išvaromus ir tik aimanavo.

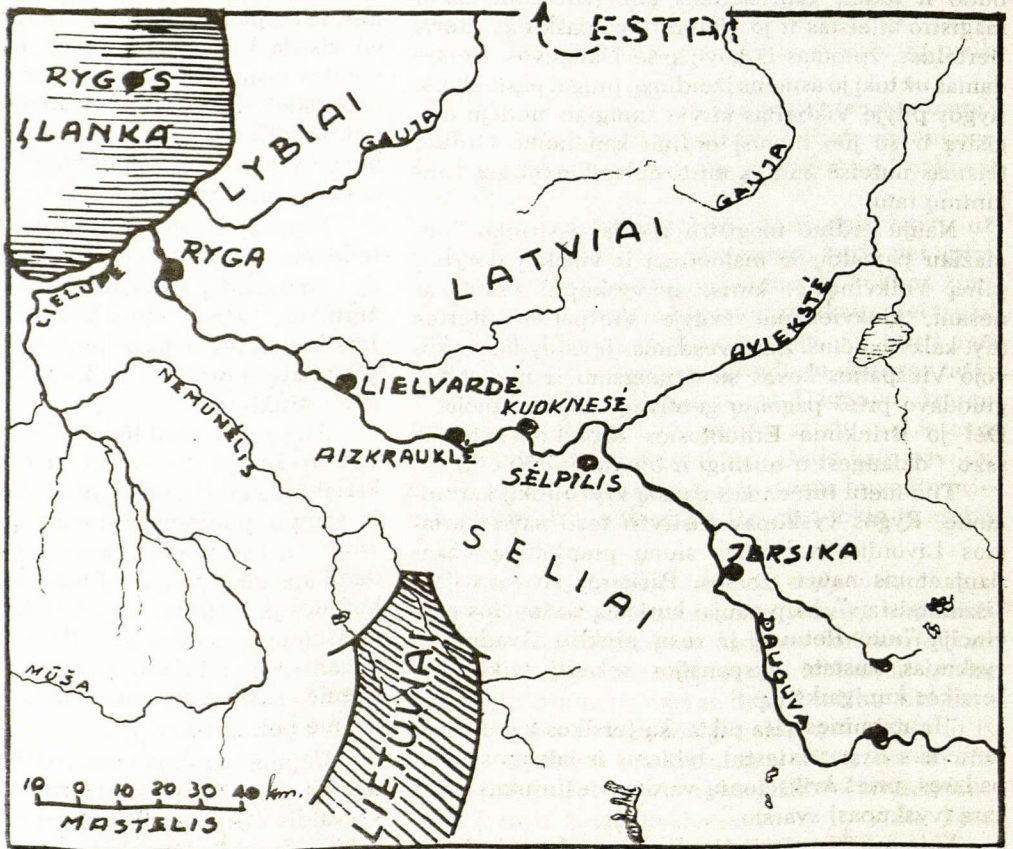
Norėdamas jei ne užsitikrinti sau Jersiką, tai bent ją neutralizuoti, grįžęs Rygon, vyskupas pasiuntė pasiuntinius pas pabėgusį Visvaldį, kviesdamas jį atvykti į Rygą ir pasiduoti jo globai, tada galėsiąs atgauti savo žmoną, belaisvius ir savo valdas. Visvaldis priėmė Livonijos valdovo kvietimą ir nusižeminęs prisistatė į Rygą, maldaudamas atle-

dimo už savo išsišokimus. Vyskupą jis vadino savo tėvu, o vokiečius broliais krikščionimis. Tada vysk. Albertas pasiūlė jam tokias taikos sąlygas:

"Jei pagaliau vengsi pagonių (t.y. lietuvių) draugystės, taip kad per juos nęgriautum mūsų bažnyčios, taip pat jei ir savo krikščioniškos rusų žemės per lietuvius neteriosi ir jei savo karalystę palaimintos Marijos bažnyčiai amžinai dovanai pavesi, kad iš mūsų rankos vėl ją atgautum ir su mumis bendra taika džiaugsiesi, tad galop tau karalienę su visais belaisviais grąžinsime ir ištikimai pagelbą visuomet tau teiksime."

Visvaldis ir nedvejodamas priėmė tokias jam gana palankias sąlygas. Tačiau, visos savo Jersikos kunigaikštijos iš vyskupo jis neatgavo. Jam neatdavė Rygos pastangomis pakrikštytų latvių sričių, anksčiau mokėjusių duoklę Jersikai. Tai buvo beveik pusė jo buvusių žemių, kurios ėjo į šiaurę nuo Aiviekstės (Evsto) upės. Jos liko vyskupo tiesioginė valdžioj. Be to, Visvaldis turėjo sudaryti su Ryga sąjungą nukreiptą prieš lietuvius.

Grįžęs į Jersiką, Visvaldis ėmėsi atstatyti savo sudegintą pilį. Tačiau, ištikimas Rygai jis ilgai nebuvo (... "nemažiau ir paskiau lietuvių pasita-

KALAVIJUOČIŲ KOVOS SU LIETUVIAIS

Iš "Eiliiuotosios Livonijos kronikos"
(eil. 8087-8148)

Čia aprašytos kovos tarp kalavijuočių ordino ir lietuvių 1273 m. pirmojo pusėj, Didž. Lietuvos kunigaikščio Traidenio valdymo metu. Susirėmimai įvyko, kai Livonijos magistras Walteris buvo išvykęs, o naujasis magistras Ernstas (von Rassburg) nebuvo atvykęs. Kovota prie Dugnajos (vok. Dubena) upės, padauguvy. Vėliau mag. Ernstas pastatė Daugpilio pilį (vok. Duenaburg, rus. Dvinsk), kurią Traidenis bandęs išgriauti, norėdamas sulaukyti kalavijuočius (broliai, tai riteriai) nuo veržimosi į šiaurinės Lietuvos sritis. **Vert. pastaba.**

*Išrinko vėl magistrą kitą,
Kai lybių žemėje jau krito
Ne vienas brolių mūs šaunių,
Į Lietuvą vykt norinčių.
Penkiolika ten tarp kitų
Tada jų buvo nukautų.
Mat, broliai Lietuvą norėjo
Apžvelgt ten nuskubėję
Ir grobio parsivežti sau.
Bet ir Lietuviai ne mažiau
Jų žemėn verždavos būriais,
Žinojo jie kelius, kuriais
Turės prajoti broliai ten,
Tad sekdamo juos įkandin.*

☆

*Jau broliai ruošė palapinę,
Ilsėtis rengė sau nakvynę,
Kai dobt pagonys ėmė juos,*

rimuose dalyvaudamas, pagonis prieš vokiečius, kurie Kuoknesėje buvo, dažnai kurstydamo"). Visvaldis 1214 ir 1215 m. ir vėl kovojo prieš vokiečius, paremtas lietuvių.

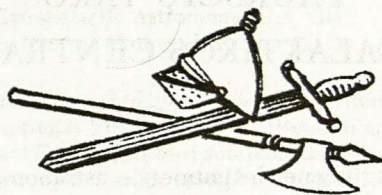
*Paskyrimas buvo vykęs. Naujasis kalavijuočių magistras buvo drąsus kovotojas. F. Benninghovenas apskaičiavo, kad net 19 žygių, mūšių ir apgulų jis asmeniškai vadovavo, vesdamas ordino ir Livonijos kariuomenę. Jis valdė ordiną ištisus 27 metus, kol žuvo kovodamas prieš lietuvius Saulės mūšyje 1236 m. (F. Benninghoven, 100-102 p.)

Pastaba. Visos citatos iš Henriko Livonijos Kronikos, prof. K. Kepalo vertimas, rankraštis.

LITERATŪRA

F. Benninghoven, *Der Orden der Schwertbrueder*, 1965.

Reimchronik, 1963. Sc. R. G. in usum scholarum, *Heinrici Chronicon Livoniae*, 1955.

*Dalis pabėgt tespėjo vos,
O vienas į nelaisvę kliuvo.
Tai taip tam žygyje ten buvo.
Ir karžygs ten krito vienas,
Krikščionis verkė jo kiekvienas,
Vadinos Saksės jis vardu.
Krikščionių džiaugęs jis krikštu,
Jį brolių žemėj buvo gavęs,
Ne sau, bet Dievui garbę davęs.
Prieš savo viengenčius į žygį
Jis drąsiai leidosi ne sykį.
Kilimo pats — iš Lietuvos,
Rinktinis, kupinas drąsos.
Marija, Motina, Mergele,
Kurią garbė į dangų kelia,
Jo sielą gelbėk iš pavojų,
Jis mirė už tave, kilnioji!*

☆

*Lietuviai džiaugėsi labai,
Po to sumanė jie slaptai
Pas brolius vasarą patraukti;
Ilgai tiems nereikėjo laukti,
Rimtai juos ėmė vytis, sekti,
Neliaudami taip dieną naktį,
Kol pasivijo pagaliau.
Ir užvirė kova tuojau,
Ir krito ten šeši šimtai;
Tada, matydami tatai,
Lietuviai traukės atgalios,
Palikę ten po tos kovos
Iš savo tarpo įkaitų,
Tik nežinau, kuo jie vardu.
Tenai jie ir arklių paliko,
Kova ta prie Dugnojos vyko,
Čia pasakyt galiu tiktai,
Toks vardas duotas upei tai.
Po to vėl sausuma danginos.
O broliai grobį sau dalinos.
Kurį paimti jiems pavyko,
Ir taip visi linksmi į Rygą
Sugrįžo su tuo laimikiu,
Ir Dievą garbino sykiu,
Ir reikė padėką karštai.
Jis vertas garbinti tikrai,
Ir reikšti garbę nuolatos,
Dabar ir visados!*

Vertė A. TYRUOLIS

“PAUKŠČIŲ TAKO” GALAKTIKOS CENTRAS

B. BALČIŪNAS

Paskutiniame dešimtmetyje astronomai, vartodami modernias priemones, Visatoje atranda vis daugiau astrofizinių reiškinių, tolimuose galaktikų centruose ir quasaruose.¹ didelių energijos kiekių atpalaidavimo formoje. 1963 metais buvo pastebėta neįprastai šviesi žvaigždė, skleidžianti nepaprastai didelius kiekius energijos, kurios negalėtų pagaminti branduolinė reakcija (kaip pavyzdžiui mūsų saulė²), radio elektromagnetinių bangų pavidale.

Atyžiau stebint mūsų “Paukščių Tako” galaktikos centrą³ buvo atrasta nepaprastai dideli kiekiai energijos, sklindančios radio bangomis; pagal teoretinius formulavimus, ten turėtų būti tam tikro dydžio “juoda skylė”,⁴ kuri su laiko tekme gali didėti ir “Paukščių Tako” galaktiką paversti į quasarą.

Mūsų galaktikos centras optiniais teleskopais yra nematomas, nes dideli kiekiai kosminių debesų trukdo matomumą (arba centre esanti “juoda skylė” sutraukia atšokančius šviesos spindulius), tačiau iš centro sklindančios energijos įkaitintos kosminės dulkės ir debesis skleidžia infra-raudonus spindulius, kurie atitinkamai aparatais pagaunami ir pagal jų apraiškas atrasta, kad galaktikos centro šviesos intensyvumas vieno parseko⁵ spinduliu nuo galaktikos centro (kuris yra “Sagitarijaus” žvaigždžių konsteliacijoje) yra tarp 10 ir 30 milijonų kartų stipresnis už mūsų saulės šviesą. Didelė dalis sklindančios iš galaktikos centro radio energijos ionizuoja aplinkoje esančias dujas, dėlėi tos priežasties atomai jungiasi į sunkesnius atomus (pav. vandenilio izotapas sudaro tritijų ir pan.), gi pastarieji, būdami sunkesni ir labiau veikiami centro gravitacijos, “puola” į “juodą skylę”, tokiu būdu ją didindami, dėl to susidaro didesnė traukos jėga siekianti tolimesnius atstumus (gravitacinė jėga yra atvirkščiai proporcinga atstumo kvadratui) ir vis daugiau iš aplinkos “pasiimanti” masės. Kosminiai debesis, judėdami spiralinėje formoje aplink galaktikos centrą, sudaro magnetinį lauką, kuris atpalaiduoja taip vadinamą sinchrotroninę radiaciją (sutampančią su radio energijos sklidimu), kuri radio teleskopais pagaunama Žemėje ir kompiuterių pagalba surandamos tos radiacijos savybės. Tuo būdu atrasta, kad radio energiją skleidžiantys kosminiai debesis apie galaktikos centrą sudaro raisės “S” formą (žiūr. foto) kurių spiralinį sukimąsi didina siaurais pluoštais sklindanti energija (kartu su masės sriau-

S raidės pavidalo “Paukščių Tako” galaktikos centras, susidedantis iš ionizuotų dujų, kurių centre vyksta stipriausia radiacija.

tais), priešinga spiralės sukimosi kryptimi, toje pačioje spiralės plokštumoje.

Spiralės centre esanti “juoda skylė” traukia ją supančią masę į centrą, tačiau spiralėje esanti masė, atitinkamai atstumui nuo centro, dėl elektromagnetinių ir dinaminių jėgų veikimo juda skirtingais greičiais: arčiau centro greičiau, toliau nuo jo lėčiau (panašiai kaip saulės sistemos planetos savo orbitose), tokiu būdu išcentrinė jėga apsaugoja masės greitą susidūrimą su “juoda skylė”, ribojant jos greitą didėjimą, kitaip “Paukščių Tako” galaktika pagreitinai virstų quasaru. Panašių formų yra atrasta mūsų galaktikos žvaigždžių telkiniuose, tačiau astrofizikų skaičiavimais ten galėtų būti kosminių debesų telkiniai aplink neutroninę žvaigždę⁶ (pav. telkinys — konsteliacija SS 433).

Spiraliniai kosminiai debesis judėdami įvairiais greičiais sukelia molekulių trintį, dėl to gaunama ir gamma radiacija, kurios intensyvumas arčiau spiralės centro skaičiuojama iki 511,000 elektronvoltų, tai yra energijos kiekis tolygus energijai gaunamai panaikinant elektronus ir positronus.⁷ Positronai natūraliai mūsų galaktikoje nerandami, todėl spiralinėje dujų sistemoje, ypatingai arčiau centro, yra pakankamai energijos, kuri suformuoja positronus.

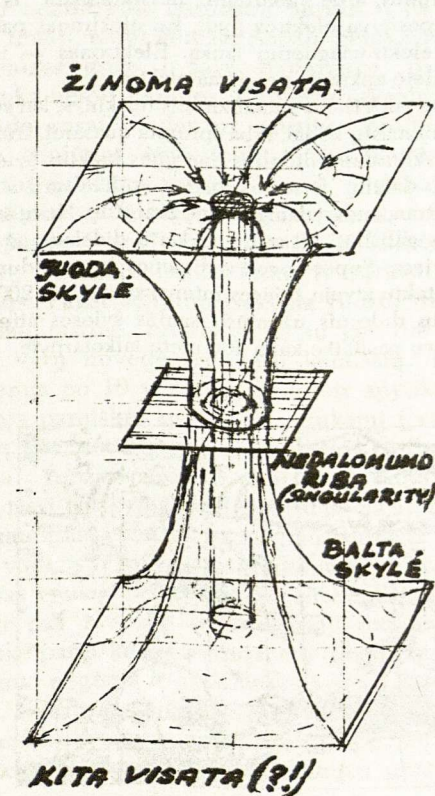
Vadovaudamasis astronomų gautais duomenimis, San Diego universiteto profesorius astrofizikas R. Lingenfelter apskaičiavo, kad “Paukščių Tako” galaktikos centre yra “juoda skylė”, apie dešimtadalio Žemės dydžio, kurios masė yra 100 kartų, ar daugiau, didesnė už mūsų saulės masę. Reikia pastebėti, kad “normali juoda skylė”, susi-

dariusi "sugniužus" kuriai nors žvaigždei, yra vos kelių mūsų saulės masės dydžio, tačiau "juodos skylės" susidariusios iš quasarių, arba galaktikų, yra didelio tankumo masės, šimtus ar net milijonus kartų didesnės už saulės dabartinę masę.

Šimtkartinis saulės masių telkinys "juodoje skylėje", astrofizikų skaičiavimais, yra išskirtino stovio: jei "juodoji skylė" susidaro iš daugiau negu 100 masės, tada ji sutraukia aplink ją supančią masę (dangaus kūnus imtinai) iki virsta quasaru ir pagaliau sprogsta, atpalaiduodama didelius kiekius energijos, virsdama "nova".⁸ Jei prasideda iš mažiau negu 100 saulės masės, iš ją supančios aplinkos "pasiima" masės tiek iki pasiekia gravitacinę pusiausvyrą su ją supančia tolimesne mase — kūnais; tada sustoja didėjus. Yra daleidžiama, kad tokia "juoda skylė" yra ir "Paukščių Tako" galaktikos centre ir mūsų galaktikos amžius bus ilgas, tačiau jeigu atsitiko taip, kad "juodos skylės" pradžia susidarė iš daugiau negu 100 saulės masės, tai "Paukščių Tako" galaktika sparčiai artėja prie quasaro stovio.

LITERATŪRA IR IŠNAŠOS

Dr. E. Tomson, Science News, 5. 1. 1982
F. Hoyle, Astronomy

C. Jacobs, Extragalactic Astronomy, U.S. Gov.
W. Kaufman, Cosmic Frontiers, Brown Co. Toronto.

¹Quasaras (nuo žodžio quasi-stellar radio object) tebėra paslaptingas Visatos reiškinys. Bendrai aptariama, kaip "mirštanti" žvaigždė, kuri sutelkusi daug masės, nuo didelio slėgimo-gravitacijos sprogsta, atpalaiduodama didelius kiekius energijos, visomis kryptimis sklindančios radio, gamma ir kt. radiacijos formoje. Kitas atvejis — kai susiduria keli Visatos kūnai (arba net galaktikos), dėl didelio smūgio atsiranda aukšta temperatūra ir slėgimas ir dėl to įvyksta sproginimas.

Pirmą kartą quasariai pastebėti 1960 metais atradus radio teleskopus; 1963 metais, stebint radio galaktiką M87, pirmas stebėjimas pasitvirtino. Šiuo metu yra atrasta apie 1000 quasarių, išsimėčiusių dideliuose Visatos astronominiuose toliuose, kurie dažniausiai yra galaktikų sistemoje, arba jų grupėse; keletas atrasta tarpgalaktinėse erdvėse. Quasarai pasirodo trumpam laikui kaip šviesios žvaigždės, arba kaip gėstantys sužibę šviesuliai, arba milijonus metų šviečiantys galaktikų centruose. 1971 metais stebint radio teleskopais quasara 3C-279, iš dviejų vietų atitinkamame nuotolyje išdėstytais sinchronizuotais elektroniniais laikrodžiais ir kompiuteriais nustatyta, kad du radio energiją skleidžiantys kūnai artėjo tarp savęs dvigubu šviesos greičiu, tačiau pagal reliatyvumo teoriją iki šiol nustatyta, kad šviesos greitis yra kraštutinis visokiems greičiams, todėl minėtu atveju buvęs dviejų pastovių quasarių susidūrimas.

²Saulės masė yra apie 2×10^{27} tonų. Pagal 1755 metų prūso Emanuelio Kanto ir 50 metų vėliau, prancūzo astronomo, matematiko Pierre Simon Laplace teorijas, saulė susidarė iš kosminių rūkų, kurie susidėjusiose aplinkybėse formavosi į suktuko formą, nuolatos didėjo masė ir suktuko judesys greitėjo, tuo būdu susidarė didesnės masės tankumo centras. Dėl to priežasties didėjo koncentrinė trauka, kurioje vyko atomų susidūrimai. Prie aukštos temperatūros ir didelio slėgimo formavosi sunkesni atomai, kurie veikiami inercinių jėgų sudarė molekules ir masyvinius besisukančius kūnus, apie kuriuos, vis didėjančiu greičiu skriejo kosminių rūkų ir sunkių dujų laukai, ilgainiui susijungę su centru, taip sudarydami jau žinomą saulės masę.

³"Paukščių Tako" galaktika yra disko formos apie 100,000 šviesmečių skersmenio; ją sudaro virš 100 žvaigždžių telkinių-konsteliacijų su virš 100 bilijonų žvaigždžių, mūsų saulės dydžio ir daug didesnių, su dideliais kiekiais kosminių debesų, dulkių ir mažų dangaus kūnų. Visa "Paukščių Tako" diskinė sistema, įvairiais greičiais keliauja apie galaktikos centrą, kuriame "juoda skylė" didele gravitacine jėga visą "Paukščių Tako" sistemą laiko disko formoje. Mūsų galaktika yra "Vietinėje Galaktikų" grupėje, kurią sudaro apie 20 atskirų galaktikų. Artimiausia prie "Paukščių Tako" galaktika

Schematiškai pavaizduota "juoda skylė" iš viršaus "susirenkanti" masę, kurią didelės traukos jėga įtraukia į vidų, iš kur, masė virtusi į nedalomumą, pereina į kitą Visatą (?).

yra "Andromeda", apie 2.2 milijono šviesmečių atstu. Kita galaktikų grupė "Virgo" yra apie 40 milijonų šviesmečių atstu, susidedanti iš apie 1000 atskirų galaktikų. Toliau seka "Corona", "Herkules" ir eilė kitų galaktikų grupių.

"Juoda skylė" — tai didelis energijos kosminės masės (tuo tarpu tiksliai nenusakomos) telkinys, su tokia didele gravitacine jėga, kad šviesos spindulys nepajėgia iš jos aplinkos "išsiplėsti", todėl ir "juoda skylė" ir neturi šviesos atspindžio — optiniai nematoma. Iš "juodų skylių" nesklinda jokios mikrobangos, tačiau didelė gravitacinė jėga stipriai veikia į išorę, kurion pakliuvę elektromagnetinės bangos deformuojamos ir toliau sklinda skirtingame pavidale iš to ir nustatoma "juodos skylės" vieta ir kai kurios jos savybės. 1960 metais amerikietis fizikas J. Weber pagamino aparatą matavimui "gravitonų", kurie sklinda iš gravitacinių centrų. Tuo instrumentu nustatyta, kad tam tikri dideli gravitacinės jėgos kiekiai gali skliti tik iš "juodų skylių". "Gravitonai" panašiai kaip ir energijos sklidimo vienetai "quantai" nustatyti pagal Einšteino bendro reliatyvumo dėsnius, visuotinės traukos matavimui.

"Juodos skylės" nėra atsiskyre, vienišos, jas supa dideliu greičiu — judantys Visatos kūnai ir kosminiai debesys, kurie pakliuvę į "juodos skylės" traukos sritį, su "triukšmu kaukdami" lekia į jos "glėbį" išspinduliuodami radio bangas, pagal kurias radio teleskopais atrandamos "juodų skylių" vietos ir apytikrės jų fizinės savybės. Yra hipotezė, kad masė pakliuvus į "juodos skylės" vidų virsta į nedalomumą (singuliaritį) t.y. tokia forma, kad tolesnis masės skaldymas yra negalimas, forma artėjanti prie energijos; pirm negu ji (masė nedalomumo formoje) praeina šią ribą, pakliūna į "baltą skylę", kuri yra kitoje Visatoje (!?). Žiūr. schemą. "Juodos skylės" susidaro kelių tūkstantųjų sekundės laike, kai įvyksta kataklizminis sprongimas quasaruose, arba susidūrus dviems Visatos kūnams arba galaktikoms. Nedalomumas (singuliaritį) įvyksta, kai masė pakliūna į begalinį (infinite) slėgimą, begalinį tankumą ir begalinį judesį erdvėje ir laike ir tuomet virsta į energijos formą, kuri šiuo metu neturi aptarimo populiariame pavidale.

"Parsekas" yra astronominių tolių matavimo vienetas prilygstantis apie 3,26 šviesmečio (saulės spindulio

kelias vienų metų laikotarpyje).

⁶Neutroninė žvaigždė — labai didelio tankumo Visatos kūnas susidedantis vien iš neutronų. Neutroną sudaro elektronas (apkrautas neigiama elektra) susijungęs su protonu (apkrautu teigiama elektra) panaikindamas elektros įlydį, tačiau turintį gravitacinę jėgą. Neutroninės žvaigždės dažniausiai atsiranda susprogus novai, arba super-novai, tuomet dideli energijos kiekiai "pertvarko" atomus sujungdami elektronus su protonais paverčiant juos neutronais; tokiu būdu jau prie esamų neutronų prideda dideli kiekiai naujai paverstų iš elektronų ir protonų, kurie drauge sudaro milžinišką masės tankumą (vienas kubinis centimetras Žemės paviršiuje svertų apie 1.5 bilijono tonų) ir traukos jėgą, susijungdami į vieną kūną (neutronai turi gravitacinę jėgą).

Neutroninės žvaigždės yra mažos: 15-20 km skersmenio, nepaprastai dideliu greičiu besisukančios apie savo ašį, turinčios stiprų magnetinį lauką, kurio ašis nesutampa su fizine ašimi. Neutroninės žvaigždės didžiumą sudaro neutronai, tačiau jos paviršiuje yra laisvų elektronų ir protonų, kurie veikiami magnetinių polių ir didelės išcentrinės jėgos, su didele energija sklinda erdvėn magnetinių polių kryptyse. Neutroninių žvaigždžių masė negali būti didesnė už dviejų ir ketvirčio saulės masę, nes vidinis gravitacinis slėgimas būtų toks didelis, kad žvaigždė "sugniužtų" ir pavirstų į "juodą skylę".

⁷Positronas — teigiama elektra apkrautas elektronas, turintis visas elektrono savybes; atsiranda jungiant du elektronus, arba elektronui "persikraunant" iš neigtyvaus į pozitivyvų elektros įlydį, kai elektronas pakliūva į išorės elektromagnetinį lauką. Elektronas — išorinė atomo dalelė apkrauta neigiama elektra.

⁸Nova yra Visatos kataklizminis reiškinys, kai susiduria didelių masių kūnai, arba sprogsta quasarai, trumpam laikui paskleisdami didelius energijos kiekius šviesos ir kosminių dalelių formoje, kurios, vėliau grįžta sprongimo centran, sudarydamos naują žvaigždę. Novų šviesos stiprumas gali būti 20 milijonų kartų didesnis už mūsų saulės šviesą. Super-novos vadinamos kai susiduria galaktikos; tokiu atveju šviesos intensyvumas yra 200 milijonų kartų didesnis už mūsų saulės šviesos stiprumą. Super-novų pasitaiko kartą 400 metų laikotarpyje. □

Pabėgimas iš Raudonosios Armijos

N. BUTKŪNAS

Rusams įsiveržus į Lietuvą, jie iš tikro virto mūsų priešais, okupantais, tačiau jie tuoj ėmėsi šaukti mūsų jaunus vyrus į savo grobuonišką raudonąją armiją. Mat jų planuojamiems tolimesniems užgrobimams reikalinga turėti didžiulę, stiprią armiją. Čia noriu papasakoti vieno tokio pašaukto į tą armiją jaunuolio nuotykius, kuriuos gal visai panašiai daugeliui mūsų jaunų vyrų teko išgyventi.

1939 metais prasidėjus vokiečių-lenkų karui, lenkai gan greit buvo sumušti ir išsklaidyti. Jų kariai bėgo į miškus, veržėsi pro sieną į Lietuvą. Todėl nenuostabu kad ir Juozas Kamarauskas, kurio nuotykius čia žadu papasakoti, kartą patekęs į Varėną, pamatė daug lenkų karių, kurie užkalbino jį ir ėmė teirautis jo metų. Kai jis pasakė esąs 19 metų amžiaus, jie ėmė įkalbinėti imti ginklą ir eiti su jais į miškus. Juozui jų pasiūlymas neatrodė patrauklus, jis ėmė atsikalbinėti, kad nemokąs ginklo vartoti, kad netarnavęs dar kariuomenėje ir, progai pasitaikius, pasišalino iš Varėnos. Jis aiškiai suprato, kad lenkai organizuoja partizanų būrius, o jis nelaiškė savęs lenku, todėl nematė reikalo jiems padėti.

Juozas grįžo į savo darbovietę, pas vieną ūkininką netoli Varėnos. Už poros savaičių Varėną užplūdo rusai, o dar už savaitės jau jų patvarkymu seniūnas ėmė šaukti visus jaunus vyrus atvykti į valsčiaus raštinę. Pirma, seniūnai eidami per kaimus sudarinėjo jaunų vyrų sąrašus. Į tokį sąrašą papuolė ir Juozas. Seniūnas kalbėjo lietuviškai, bet klausiamas kam tie sąrašai, atsakė nežinąs. Pagal seniūno įsakymą Juozui nuykus į valsčiau raštinę, raštvedys jį, su gal 100 kitų 19 metų vyrų nuvedė pas rusų komisarą. Tas juos grupėmis po 10 vyrų nusivedęs ir apytikriai peržvelgęs pareiškė, kad jie esą tinkami į raudonąją armiją. Jie net nesuprato ką reiškia ta „raudonoji armija“. Juozas pareiškė visai nesąs raudonas. Tačiau gavo atsakymą, kad pabūsiąs čia ir pasidarysiąs raudonas. Jis net pagalvojo, kad gal gaus išgerti vodkos ir nuo jos paraudonuosiąs. Tačiau, komisaras vodkos nedavė, tai jie susitarę nutarė patys nueiti pas Mauškę ir nusipirkti vodkos. Bet ir Mauškė pareiškė jos neturįs, tad teko jiems skirstytis namo negėrus ir neparaudonavus.

Už poros savaičių vėl atėjo seniūno reikalavimas vykti į Varėnos geležinkelio stotį. Ten Juozas nuykęs jau rado bent kelis šimtus prisirinkusių

jaunų vyrų. Netrukus atėjo traukinys iš Vilniaus, į kurį visus juos susodino ir nuvežė į Vilnių. Ten rusų kariai tuoj nuvarė į pirtį išmaudyti, o po to nuvarė į valgyklą, kur davė gan gerus pietus — kotletą, kopūstų, baltos, lietuviškos duonos ir po bonkutę vodkos. Jie išgėrę ėmė net šokti. Tačiau kareiviai juos greit surikiavo ir nuvedė pas gydytoją. Gydytojas žiūrėjo gan paviršutiniai ir nieko neišbrokijo. Priėmė net kuprotą ir vieną net šlubą vyruką. Po to tuoj nuvedė į rūbų sandėlį, kur visus aprenė rusų kareivių uniformom ir pareiškė, kad nuo dabar jie yra jau raudonoji armija. Jų nuosavus civilinius drabužius atėmė ir sukrovė į sandėlį.

Tada jie visi ėmė klausinėti politrukų ką tai reiškia „raudonoji armija“. Tie gi tik neaiškiai atsakinėjo: „Kai jus nuvešim į Pabradę, jūs suprasit ką reiškia „raudonas“. Ir iš tikro, Pabradėje jiems įteikė po kastuvą, kirką (kaplį) ir griežtom komandom privertė rauti kelmus, skaldyti ir nešioti sunkius akmenis — statyti aerodromą. Kai taip pasidarbavo bene du mėnesius, tada jie suprato ką reiškia „raudonas“. Gerai saugomi jie gyveno kareivinėse o valgė pašvinkusių, dvokiančių žuvį su sausainiais. Nuo tos jų žuvies dvokė net visas rajonas.

Buvo pikta žiūrėti, kai rusų kariai su traktoriais vertė kelmus ir lygino žemę. Lietuviams gi net laisvalaikiu nedavė ramybės — mokė rusų kalbos. Po dviejų mėnesių darbo, specialiai mokė tik rusų kalbos. Juozas mokėjo lenkiškai, tai ir rusiškai mokytis jam ėjosi lengvai. Išmokusius rusiškai kalbėti nuvežė kažkur, apie 500 km už Maskvos, į Rusijos gilumą ir apgyvendino kareivinėse. Vietovės pavadinimas jiems nebuvo minimas, todėl Juozas jos ir neatsiminė. Čia blogiau mokantieji rusiškai buvo įjungti į pėstininkų kuopas, o geriau mokantieji buvo mokomi važinėti sunkvežimiais ir tankais, radio aparatais susirišti ir tiksliai komandas vykdyti. Juozas Kamarauskas, kaip geriau mokąs rusiškai, buvo įjungtas į tankistų-motoristų grupę. Lietuvių ten buvo tik apie 12 tarp 100 rusų, ir jie buvo labai stipriai sekami. Todėl jų nuotaika buvo labai prislėgta ir liūdna.

Maitinami jie buvo pakenčiamai: iš ryto gaudavo silkių, duonos ir arbatos; pietums bulvių košės su spirgais ir su kopūstais, o vakare, 6 val., gaudavo kavos, 50 gm cukraus, 100 gm duonos ir po 4 sausainiukus. To maisto Juozui, tačiau, atrodė per mažai, vis jautėsi alkis.

Naktimis gan dažnai skirdavo į sargybas ir visada santykiu 6 lietuviai su 6 rusais. Reikėdavo saugoti pastatus ir sandėlius. Negana to, kartais veždavo net 12 km į kolchozą nešti sargybas po 4 val. irgi tuo pačiu rusų/lietuvių santykiu. Juozas atsimens, rusai juos traktavo ypatingai blogai — kaip

gyvulius: dažnai bardavo, bausdavo, neleisdavo pasikeisti tarnybom. Taip jie ten išbuvo apie 6 mėnesius. Ypatingai nemalonus išgyvenimas buvo priesaikos davimas — prisiekiant ginti Stalino imperiją. Keli lietuviai atsisakė prisiekti. Jie buvo tuoj išvesti iš rikiuotės ir jų daugiau jie nebematė. Jie tik galėjo spėlioti, kad tie broliai buvo sunaikinti. Greit po to dar pasklido gandai, kad juos vešią į Sibirą šalčiuose treniruotis, manevruoti, net gal kariauti su suomiais, su kuriais jau buvo prasidėjęs karas.

Juozas mini, kad tuo metu jis su savo gerai pažįstamais penkiais draugais susitarė, progai pasitaikius, bėgti. Jie gerai žinojo koks tai buvo pavojingas sumanymas. Politrukai apie tai sužinoję juos tikriausiai sušaudytų. Taigi čia reikėjo nepaprasto atsargumo ir apdairumo laikytis. Tačiau jie labai slaptai sutarė tokios progos ieškoti. Netrukus ji ir pasitaikė. Jūs visus šešis paskyrė su šešiais rusais vykti į kolchozą sargybai. Rusai tuoj suėjo į vidų, kur jiems atsirado ir degtinės. Jie ten, palikę lietuvius su vienu rusu lauke, ėmė girtuokliauti. Lietuviai pasiūlė ir tam rusui įeiti į vidų, ką jis ir padarė, o lietuviai pro langus juos stebėdami laukė tol ko jie gerokai pasigėrė. Tada jie numetė savo šautuvus ir pagal kompasą eidami, pasuko į vakarus. Šešiese žygiuodami per miškus ir pievas, už keturių valandų jie atsidūrė gan toli nuo to kolchozo ir nuo savo kareivinių. Sustoję dideliame miške sukrito ant žemės ir per dieną gerai išmiegojo. Dienos metu žygiuoti jiems atrodė per daug pavojinga, juos galėjo kolchozninkai pastebėti ir pranešti savo valdžiai. Tuo atveju, jie gerai žinojo, jiems grėsė galas.

Vienas iš jų patarė pasiskirstyti į tris grupes ir eiti tik po du, nes taip būsią lengviau išvengti pavojų. Juozas susitarė eiti su savo geru draugu, iš to paties kaimo, Juozu Tablaičiu. Kitą naktį jiems dviese beeinant ir jau gan toli nuėjus be ypatingų nuotykių, pradėjo aušti. Jie pamatė netoli kolchozo šiaudų kūgį, į kurį ir sulindo, gerai užsimaskavo ir per dieną miegojo. Kitą naktį atsikėlę jie jautėsi gan silpni, nes jau daugiau kaip 24 val. buvo nieko nevalgę. Todėl, pamatę kolchozo arklius, nusprendė sėsti ant arklio ir joti. Vienas arklys pasirodė labai mandagus bėšas, nes pats prie jų priėjo, jie tik užsėdo ir taip abu jo per visą naktį, padarydami gal 10 km. Po to, arklį paleido o patys miškelyje sugulė pamiegoti.

Buvo rudens laikas, naktys gan šaltos ir dar alkis visą laiką kankino, o laukuose nieko nebesimatė. Jei kur rasdavo kokią apipuvusią bulvę ar burokėlį, grauždavo jį žalia, nes juk ugnį kūrėti buvo neimanoma, ypač kad ir degtukų jie neturėjo. Teko viską pakęsti.

Arklį valdyti be brizgilo buvo labai sunku, todėl

dienos metu miške iš įvairių medžių žievių nusi-vijo šiokias tokias virves ir kitą naktį, pasigavę du arklius, jojo daug patogiau ir greičiau. Padarė per naktį gal 30 km. Tačiau, tada Juozo draugas pasijuto blogai. Matomai, nuo tų žalių bulvių jam ėmė pilvas skaudėti. Juozui pasidarė labai liūdna, todėl jis ėmėsi rizikos: prijokus atskirą namelį, kur dar matėsi šviesa, nusprendė jieškoti pagalbos. Nusėdę ir paleidę arklius pasibeldė į namelį. Viduje senas žmogus su savo žmona virė bulves. Paprašius jie davė tų bulvių ir dar silkių pridėjo.

Pavalgius jiems pasidarė daug linksniau. Jie ėmė aiškintis būk tai paklydę, tačiau senukas, pamatęs jų uniformines kepures, tuoj suprato, kad jie yra dezertyrai ir tai jiems atvirai pasakė. Tačiau jo būta gero žmogaus, jis pasisakė daug jau tokių dezertyrų buvo matęs ir nurodė kokiais keliais pasiekti Ukrainos sieną. Paklausus kiek toli dar iki tos sienos, sakė, kad esą dar 50 km. Paprašius sergančiam vaistų, atsakė neturįs, tik nurodė kelią pas veterinarijos daktarą už 5 km ir įdavė parašęs net kortelę, prašydamas daktarą jiems padėti.

Juozas su savo sergančiu draugu šiaip taip nuėjo pas tą veterinariją, kuris juos priėmė, davė išgerti ramunėlių arbatos ir liepė pora valandų pagulėti. Jiems atrodė tai pavojinga, tačiau tam žmogui gerai juos už pečiaus paslėpus jie išbuvo ten net tris dienas. Paaikėjo, kad Juozo draugas serga apendicitu. Tada buvo surastas net daktaras operacijai padaryti. Kai Juozas pamatė jo aprūdijusius įrankius, jis vos neapalpo. Operacija be apmarinimo buvo labai skaudi, Juozo draugas šaukė, rėkė jį gelbėti, tačiau po operacijos pasijuto geriau ir jiedu išėjo toliau. Būdami pas tuos geradarius jiedu betgi įsigijo ir utėlių bei blakių, kurios visą laiką Juozą vargino.

Po poros dienų kelionės Juozo draugas vėl pasijuto blogai. Viename miškelyje jis atsigulė ant žemės ir nebesidavė įraginamas eiti toliau. Matomai, nuo to gydytojo nešvarių įrankių jo kraujas liko užkrėstas ir jam ėmė smarkiai skaudėti žaizda. Jis siūlė Juozui eiti toliau vienam. Tačiau, Juozas nesutiko jį palikti. Netrukus jo draugas mirė ir jis jį šiaip taip palaidojo, turėjo vienas tęsti kelionę toliau. Prašyti kolchozininkų, kad jie jį padoriai palaidotų, buvo per daug rizikinga, todėl jis jį tik įtraukė į artimesnę duobę, apkrovė lapais ir šakomis ir taip paliko miškely amžinai ilsėtis.

Juozas Kamarauskas vėl susigavo arklį, užsėdo ir jojo toliau. Nors jo arkliukas buvo labai mažas, bet užtat iš bado nusilpusiam, jis buvo lengva užsėsti, o be to, arklys gerai brido per pievas ir balas, niekur neįsmukdamas. Perjojęs Ukrainos sieną sutiko arklių piemenį, kuris jam pasakė kur

galėtų gauti pavalgyti. Jis net pats pasisiūlė jam padėti. Nusivedė į namuką, kur pamatė moterį verdančią bulves. Ji pridėjo jam lėkštę tų bulvių, davė dar ir silkę. Taip jis visai padoriai privalgė. Kelionei dar įdėjo į maišiuką duonos ir saują su trintų pipirų, pamokiusi, kad su jais esą galima atsiginti nuo šunų persekiojimo. Tie ukrainiečiai tikrai jam pasirodė labai geri žmonės, kurie, aiškiai matėsi, rusų nekenė, kaip ir lietuviai.

Pagal tų ukrainiečių nurodymus Juozas vyko toliau šalutiniais keliais, kad nesutiktų enkavedistų. Arklių nebeteko pamatyti, tai ėjo pėsčias, privengdamas šunų, kuriuos girdėjo kaikur lojant. Tačiau pipirų jam neteko panaudoti. O senukas, jį išleisdamas, dar davė rekomendacinę kortelę pas kitą ūkininką už 10 km.

Nurodytas ūkininkas, nors ir su didele šeima, pasirodė irgi esąs labai geras žmogus. Jis įspėjo Juozą, kad netrukus jis turėsias eiti per Gudiją, kol pasieks Lydą. Tai būsiąs pavojingesnis kelias. Traukinys, kuris eina į Lydą, yra už 25 km, ir eina nuo Molodečno į Lydą. Paėjus Molodečno link jis užtikęs arklį, kuriuo nujojo iki Molodečno. Ten paleido arklį ir pėsčias nužygiavo, ten kur girdėjo garvežį šnypščiant. Stotyje išgirdo kuris traukinys eina į Lydą. Kadangi tai buvo prekinis traukinys, tai jis įlindęs tarp vagonų, užlipo ant buferio ir tokiu būdu nuvažiavo į Lydą.

Lydoje, įsmukus į stotį, nesunku buvo sužinoti kuris traukinys eina į Vilnių. Tačiau vykti toliau rusiškoje uniformoje atrodė labai pavojinga. Čia jis

nusprendė kaip nors susirasti sau civilinius drabučius. Jis atsiminė Dievo žodį: "ieškok ir rasi", tai ėmė galvoti kaip tokius drabužius suradus. Išėjęs iš Lydos už kokių šešių kilometrų, įsidrąsinęs, užėjo pas vieną muziką-gudą. Tas paklausė jo kas jis būsiąs. Juozas atsakė esąs lietuvis. Gudai tuoj įtarė turįs reikalą su dezertyru, kas Juozą labai išgąsdino. Tačiau, pasirodė, žmogus buvo geras. Jis jam davė klumpes, kelnes, švarką, kepurę, pasisakė tarnavęs geležinkeliuose ir žino, kad sekančią dieną išeisias tuščias traukinys į Vilnių. Jis patarė Juozui įlisti į vieną iš tuščių vagonų, užsida-ryti ir taip nuvyks į Vilnių. Sekant tuo patarimu, Juozui pavyko laimingai pasiekti Vilnių, o čia civiliniuose rūbuose jis jau jautėsi daug drąsiau. Čia juk Lietuva, čia savas kraštas, jam belieka tik pasiekti Varėną už 75 km. ir jis jau bus namie. Nusi-taikęs, įlipo į vieno kariško vagono būdą ir taip pasiekė Varėną.

Atsidūręs Varėnoje jis suprato, kad čia daug kas jį pažįsta ir lengvai gali įduoti enkavedistams. Tada, jis nusprendė eiti pėsčiom į Eišiškes už 40 km., pas savo gerą pažįstamą ūkininką. Tai buvo jau Kalėdų šaltas laikas. Tačiau, kad ir be palto, kelionę Juozas atliko laimingai. Ūkininkas maloniai jį priėmė ir išlaikė net keturis mėnesius, iki pavasario, kol užėjo vokiečiai. Tada tik jo baimės ir saugojimosi laikas pasibaigė, kai rusai buvo vėl nublokšti į rytus, ten kur jų vieta. Liko tik liūdnas prisiminimas apie utėlių, blakių ir badavimo "raudonąją" armiją, kitiems ir sau siaubą ir vergiją nešančią. □

VAIZDAS LIETUVOS ŠVENTOS, BOLŠEVIKŲ PAVERGOTOS

*Išniekinti šventovių kryžiai
Muziejui slapstosi.*

*Iš pragaro šešėliai grįžę, —
Tik ne visi . . .*

*Maldyklose — garažai
Ar smuklės viešos.*

*Beprotnamin protingą vežą,
Kaip liaudies priešą.*

*Tai vaizdas Lietuvos šventos,
Maskolių pavergtos.*

*Vergai nužemintieji,
Slaptai kur susiėję,
Kudirkos himno žodžiais
Raminasi ir guodžias,
Ir laukia lemiamos dienos,
Kuri kova liepsnos.*

JUOZAS MIKŠTAS

Už laisvės mintį šventą

Liepsnojantis Kalanta,

Įrodė, kad lietuvis

Nemirs, už laisvę žuves;

Ryžtu liepsnoti nesustos

Širdy visos tautos!

Kalanta, ak, Kalanta,

Liepsnok už laisvę šventą!

Kaip vaidilučių aukuro ugnis,

Kaip nemari viltis,

Liepsnok mums vis! . .

DEJA

*Karų ir klajonių herojai,
Didvyrių kapus apraudoję,
Išmaišę pasaulio žemes,
Pristigome ašarų mes . . .*

*Vaikams žodžio gimtojo raidę
Lyg paslaptį šventą atskleidę,
Apkiautę, susenę, deja,
Ir patys primirštam jau ją.*

*Solidūs, kaip dera, aptukę,
Prižiūrime namą ar ūkį
Ar verslą pelningą. Deja
Gimtinėn vis grįžta svaja.*

*Gyvenime mielas, turtingas,
Dažnai ir turtėti aptingus,
Koks mums nuostabus tu! Deja,
Jaunystėn vis grįžta svaja.*

PRANAS ŠPAKAUSKAS

PASAKOJA

(Žiūr. KARIO 4 Nr.)

KLAIPĖDOS KRAŠTO SUKILIMAS

1923 m. sausio mėn. pradžioje, buvau pašauktas į Šakius pas apskrities šaulių vadą. Čia buvo susirinkę apskrities šaulių būrių vadai ir keletas atsargos pulkininkų. Pasitarimas buvo slaptas. Komendantas paaiškino, kad ruošiamas Klaipėdos krašto sukilimas. Klaipėdos kraštas nori prisijungti prie Lietuvos. Komendantas ragino, kad slaptai agituotume atsarginius vykditi į Klaipėdos kraštą ir padėti sukilėliams prijungti Klaipėdos kraštą prie Lietuvos.

Sausio 10 d., iš mano Papartynę kaimo išvažiuojame tik du atsarginiai: Pranas Kaunas ir aš. Atvykome į Vilkaviškio kareivines; čia rinkosi ir kitų apskričių atsarginiai: Šakių, Vilkaviškio ir Marijampolės. Buvo sudaryta kuopa iš apie 120 vyrų. Kuopos viršila buvo paskirtas Antanas Šukys. Kuopa buvo suskirstyta į tris būrius, būriai į tris skyrius. Kuopoje radau stamboko ūgio vyrą, iš Vilkeliškių kaimo, Joną Liūdžių. Čia išbuvome tris dienas.

Vieną dieną, vaikščiojant po kareivinių rajoną, pamačiau daboklės lange pažįstamą veidą. Užėjau į daboklės sargybinių ir paprašiau sargybos viršininko, kad leistų pasimatyti. Mano pažįstamą atvedė į pasimatymo kambarį — tai buvo Juozas Smulkevičius, kuris 1919 m. prie Grinvaldo, kai mus bolševikai apsupo, bėgdamas iš apsupimo numetė šautuvą ir už tai buvo nubaustas 3 mėn. kalėjimo. Klausiu: “Ar tik dabar atlieki bausmę už šautuvo numetimą?” Jis atsakė: “Bausmę atlikau būdamas kariuomenėje, o dabar sėdžiu ir nežinau kas manęs laukia, nes sunkiai nusikaltau: grįžęs iš kariuomenės, brolių prikalbėtas, lipinau bolševikinius atsišaukimus ant telefono stulpų nuversti dabartinę valdžią. Pagavo, bet pasikeičiant politiniais kalniais, mane išsiuntė į Sovietų Rusiją. Ten man nepatiko. Pabėgau, į Lietuvą. Buvau sulaikytas ir dabar matai mane čia”.

1928 m. jį sutikau Kuršėnuose, kur dirbau prie melioracijos darbų dešimtininku. Čia dirbo iki 1000 darbininkų (grieviakasių). Vieną dieną, valgant pietus valgykloje, įėjo Smulkevičius saugumo valdininko uniformoje. Priėjęs prie manęs pasisveikino ir pasisakė, kad buvo užverbuotas sekliu, o dabar jau valdininkas. Smulkevičius buvo

didelis kortų mėgėjas. Nuo Smulkevičiaus neatšilikdavo ir mūsų kultūrtechnikas Dirma. Dirma vieną kartą pralošė darbininkų savaitės atlyginimą ir nusišovė, o saugumo valdininkas Smulkevičius buvo peršautas ir po 6 val. mirė.

Sausio 13 d. Vilkeviškio gelež. stotyje pasikrovėme ir išvykome Klaipėdos link. Naprivažiavus Tauragės (apie 1,5 km), traukinys sustojo ir gavome įsakymą lipti lauk. Žygiavome Pagėgių link. Netoli Pagėgių gelež. stoties sustojome poilsui. Čia turėjome papildyti šaudmenimis. Kuopos vadas sušaukė mus (būrių vadus) ir paaiškino, kad 12:00 val. privalome užimti Pagėgių gelež. stotį. Gavome kiekvienam šautuvui po penkis šovinius. Kuopos vadas liepė išaiškinti kareiviams, kad šovinius naudoti tik būtiniausiam reikalui. Man su būriu teko puolimo kryptis, dešinėje plento pusėje į geležinkelio stotį. Stotį užėmėme be šūvio. Radome keturis tarnautojus. Visi turėjo ant diržo kabūruose po pistoletą. Kambario kampe dar stovėjo du šautuvai. Paėmę ginklus, tarnautojus prisaikdinome eiti sąžiningai savo pareigas, patys prisijungėme prie kuopos, kuri mūsų laukė ant plento. Abipus plento artėjome Šilutės link. Šilutę užėmėme be šūvio vėlokai po pietų. Išstatę sargybas, ieškojome nusipirkti maisto, nes jokių lauko virtuvių neturėjome.

Sekantį rytą buvome susodinti į traukinį ir išvykome Klaipėdos link. Netoli Klaipėdos išlipę iš traukinio, nužygiavome Sendvario dvaro link. Mano būrį paskyrė saugoti kelią prie faneros fabriko. Įsakė nieko neleisti nei iš Klaipėdos, nei į Klaipėdą. Įtartinus asmenis siųsti pas kuopos vadą Sendvario dvaran. Netoli buvo prieplauka ir švyturys, o prie švyturio buvo kareivinės. Vėliau paaiškėjo, kad tose kareivinėse buvo prancūzų batalionas.

Po trumpo laiko man pranešė, kad sulaikyta lengva mašina su keturiais žmonėmis.

Nuėjęs radau keturis ponus su cilindrais ant galvų (taip, kaip vokiečių kaminkrečiai), kurie nori važiuoti prie švyturio. Juos nusiunčiau pas kuopos vadą. Gavau įsakymą praleisti — ir pačiam vykti prie švyturio su 10 kareivių ir neleisti anglų ir prancūzų kareiviams iš laivų išlipti į krantą. Vėliau įsakymas buvo pakeistas: leisti kareiviams išlipti į krantą be ginklų ir atstitolinti tik 25 metrus nuo vandens.

Trečią dieną atplaukė lenkų karo laivas, bet prie krantinės nebuvo prileistas. Buvome išsikasę apkasus ir juose išstatę sargybą iš trijų vyrų. Nakties metu sargybinius keisdavome kas dvi valandas, o dienos metu — kas keturias. Vieną

naktį vedėjas pranešė, kad nuėjęs pakeisti sargybinius rado tik du, o kur trečias — jis nežino. Patikrinau miegančius ir radau trečiąjį. Pranešiau kuopos vadui. Kuopos vadas, už taip „sąžiningą“ pareigų ėjimą, įkretė jam tris paras daboklės.

Kuopos vadas pranešė, kad turįs žinių apie lenkų laivo machinacijas. Būk tai, žada apšaudyti miestą ir bandyti iškelti savo kareivius į krantą. Užėmėme apkasus ir laukiame kas bus. Lenkų karo laivas pradėjo sukinėtis. Buvo didelė audra. Laivą užmetė ant seklumos. Gal po 2-3 valandų atplaukė vilkikas ir nutempė laivą nuo seklumos. Už švyturio laivas kelis kartus apsisuko ir nuplaukė į jūros tolumą. Pajutome geriau — nereikėjo kautis.

Miesą užėmus, mūsų kariai stovėjo sargybose prie valdžios pastatų ir patruliavo gatvėse. Vieną dieną buvau paskirtas sargybų viršininku. Apie 12 val. nakties atėjo pas mane budinčiojo karininko padėjėjas, viršila Antanas Šukys ir sako: „Pranai, nusibodo sėdėti budinčiojo kambaryje, atėjau pas tave prasiblaivyti nuo miego, o kada tu eisi pakeisti sargybinius, aš palydėsiu tave“. Po sargybinių pakeitimo, grįžtant atgal, Šukys sako: „Aš tau parodysiu trumpesnį kelią“. Sakau— „Vesk“. Einant pro vieną didelį namą, pastebėjome užrašą vokiškai ir lietuviškai „Užeigos namai“. Manėme, kad ten galima ką nors gauti užkasti. Einame į vidų pasižiūrėti. Šukys paspaudė skambutį. Po trumpo laiko pasirodė durų langelyje senyvo amžiaus moteris ir greit pasislėpė. Nutarėva grįžti atgal, bet staiga atsivėrė durys ir kviečia į vidų. Šukys, aš ir vienas kareivėlis įėjome į vidų, o vieną kareivėlį palikome sargyboje. Pasilikęs sargyboje, prieš duris uždarant, prabilo: „Būrininke, jeigu ką gausit užkasti — nepamirškite ir manęs“. Viduje, moteris suplojo rankomis ir pamatėme iš antro aukšto leidžiantis keturias „gražuoles“ su permatomais naktiniais marškiniais. Aš sakau Šukiui: „Antanai, bus geri naktipiečiai“. Tuo metu pasigirdo mūsų sargybinių smarkus beldimas į duris. Atidarius — pasirodė keturių vyrų patrulis, kuris nori mus areštuoti ir vesti pas budintį karininką. Pasirodo, kad mes buvome nuklydę iš savo rajono.

Sutarėme gražiuoju eiti pas budintį karininką. Nesakėme kokio rajono esame. Šukys nuvedė į savo budinčiojo karininko būstą. Budinčiojo karininko neradome. Šukys parašė raštelį, kad tokius ir tokius areštuotus perdavė tokio ir tokio rajono budinčiam karininkui ir pats pasirašęs už budintį karininką, įteikė raštelį mus lydėjusiems. Patrulio viršininkas, paėmęs raštelį, kaž ką po

nosim sumurmėjo ir net nepasakęs sudiev, išėjo. Taip mums ir neteko „naktipiečiais“ pasinaudoti.

DAR VIENAS IR PASKUTINIS MANO NUOTYKIS

Kada iš Kauno buvo pasiūsta į Klaipėdos kraštą reguliarius kariuomenės daliniai, mus, vadinamus „Klaipėdos sukilėlius“, pradėjo leisti į namus. Tris dienas prieš paleidimą, vieną ankstyvą rytą, ateina pas mane šeimininkė (tada mano būrys gyveno viename viešbutyje) ir sako, kad šią naktį dingo apie pusė kilogramo lašinių ir juos bus suvalgę, ne kas kitas, kaip tik mano kareivėliai. Aš padariau kratą pas savo kareivius ir nieko neradau. Tada jai (šeimininkei) pasakiau, kad aš mačiau kaip jos dukros meilužis išėjo iš jos kambarių apie 2 val. ryto, — gal jis ir suvalgė. Pranešiau kuopos vadui. Kuopos vadas, po poros dienų, man pasakė: kolei mano kareivėliai nesumokės už lašinius, tolei mes nebūsime paleisti į namus. Už svetimus „griekus“ sumokėjome apie 60 DM ir išsipirkome paleidimą į namus.

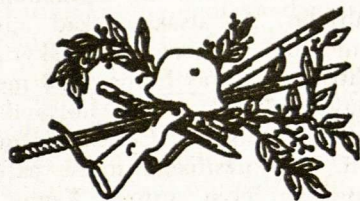
Gavome įsakymą vykti į Sendvario dvarą. Ten buvo mūsų bataliono štabas. Čia mes vaizdavome puolimą, o kažin kokie ponai mus filmavo.

1925 m. buvau nuvykęs į Kauną ir su viena pažįstama mergaite užsukome į kino teatrą. Apžvalgoje, kaip tik, buvo rodoma Klaipėdos krašto puolimas. Tada mačiau ir save.

Vyr. pusk. savanoris-kūrėjas Pranas Špakauskas už sąžiningą tarnybą ginant Lietuvos laisvę ir dalyvavimą Klaipėdos prijungime, buvo apdovanotas pasižymėjimo ženklais — Lietuvos Nepriklausomybės medaliu, Savanorio-Kūrėjo medaliu, Klaipėdos Sukilimo medaliu, Dešimtmečio medaliu ir Šaulių Sąjungos žymeniu.

Taip mielas Pranas baigė pasakojimą apie savo išgyvenimus.

(Užrašė Vacl. Nenortas)

SAVANORIO UŽRAŠAI

III DALIS

(Pradžia KARIO I Nr.)

(Netolimos praeities prisiminimai)

Majoras KAZIMIERAS DAUGVYDAS

Vilniuje taikos metu stovyklavo apšėiai lenkų kariuomenės, kuri turėjo nemaža įvairių patalpų, kareivinių ir sandėlių. Kariuomenės Intendantūra buvo suinteresuota perimti kai kurias patalpas ir sandėlius Lietuvos kariuomenės reikmenims sutalpinti. Kariuomenės intendantas 1940 m. sausio mėn. komandiravo mane į Vilnių tas patalpas išrekognoskuoti. Trijų dienų bėgyje surinkau reikalingus duomenis ir surašiau aktą. Užbaigęs darbą, įsėdau į Kauno traukinį. Tame pačiame vagonė važiavo ir dr. D. Cesevičius, mano pažįstamas profesorius iš Vytauto Didžiojo universiteto Kaune. Jis Ekonomijos fakultete dėstė konjunktūrų politiką. Su profesorium užsimezgė draugiškas pešnekesys. Kalbėjome apie Vilnių ir stebėjomės, kaip rusai Vilnių išlaisvino nuo visokių gėrybių. Jis manė, kad rusai pasiskubino užimti Vilnių dar ir dėl to, jog norėjo pagrobti likusį lenkų kariuomenės turtą. Jo žiniomis lenkai turėjo dideles atsargas. Dr. D. Cesevičius domėjosi ir savosios kariuomenės reikalais. Paklausė kokius esu nuomonės apie gen. V. Vitkauską, kuris dabar laikinai pavaduoja kariuomenės vadą gen. S. Raštikį, išvykusį atostogų. Atsakiau, kad jo asmeniškai nepažįstu, nes nesu tarnavęs su juo viename dalinyje. Iš kariuomenės įsakymų žinau, kad jis nuo seniau eina kariuomenės inspektoriaus pareigas, bendradarbiauja karinėje spaudoje ir rašo kariuomenės statusus. Man parūpo žinoti, kodėl jis domisi gen. Vitkausko asmeniu? Dr. Cesevičius atsakė, kad gen. V. Vitkauskas yra numatomas skirti kariuomenės vadu. Koks būtų reikalas skirti naują kariuomenės vadą, jei turime dabartinį, jau patyrusį ir didelį patriotą gen. S. Raštikį? Dr. Cesevičius į klausimą neatsakė, tik man paaiškino, kad gen. Vitkauskas irgi turi nemaža nuopelnų kariuomenei ir yra geras patriotas. Aš atsakiau, kad apie jo patriotizmą negirdėjau nieko, bet II skyriaus žiniomis, gen. Vitkausko tikras brolis 1919 metais Panevėžyje buvo sušaudytas kaip bolševikų komisaras. Į šią mano repliką dr. Cesevičius nieko neturėjo pasakyti. Tuo užsibaigė mūsų pašnekesys, nes traukinys jau buvo sustojęs Kauno geležinkelio stotyje.

Grižęs iš Vilniaus padariau pranešimą Kariuomenės intendantui apie kariuomenės sandėlių patikrinimą ir apie pasikalbėjimą traukinyje su dr. D. Cesevičium. Gen. K. Navakas, išklaušęs mano pranešimą, pastebėjo, kad dr. Cesevičius yra Merkio partijos aukštas pareigūnas. Galėsią įvykti kaip jis sakė, nes ministras pirmininkas A. Merkys yra pasiryžęs išstumti gen. St. Raštikį iš kariuomenės vado pareigų už nesutikimą įsileisti Merkį krašto apsaugos ministru.

Įsikūrus rusų įguloms Lietuvoje, valstybės gyvenime ėmė reikštis nerimas. Susidarė opozicija vyriausybei. Paskyrus gen. Vitkauską kariuomenės vadu, Kauno įguloje susiformavo slaptas štabas iš rikiuotės vadų ir aukštųjų tarnybų viršininkų, kuris siekė įvykdyti perversmą ir sugrąžinti gen. Raštikį kariuomenės vadu. Apie tai žinojo ir Kariuomenės štabo II skyrius. Kai vyriausybė gavo žinių apie ruošiamą perversmą, pakvietė gen. S. Raštikį grįžti į kariuomenę ne kariuomenės vadu, bet Aukštosios Karo mokyklos viršininku. Po to opozicija kiek nurimo.

Tuo metu iš Maskvos sklido blogos žinios. Buvo manoma, kad bus Maskvai atėjęs laikas provokuoti konfliktą su Lietuva. Sovietų Sąjunga per spaudą ir radiją apkaltino mūsų vyriausybę sunkiais kaltinimais: pagrobimu, kankinimu ir nužudymu raudonarmiečio iš jų įgulos. Lietuvos vyriausybė paskyrė specialią komisiją tą nusikaltimą ištirti, bet rusai neleido mūsų komisijai tyrinėti, o apkaltino vidaus reikalų ministrą gen. K. Skučą su saugumo departamento direktorium A. Povilaičiu kaip tiesioginius kaltininkus ir pareikalavo juos patraukti į teismą.

Lankiausi Kariuomenės štabe tarnybos reikalais. Turėdamas blogą nujautimą, ta pačia proga užėjau pas savo artimą draugą plk. ltn. A. Urbelį, kuris ėjo Krašto Apsaugos ministerijos juriskonsulto pareigas, išgirsti jo nuomonę dėl vykstančio trynimosi su rusais. Jis papasakojo, kad Lietuvos vyriausybė, suprasdama grėsmę, buvo sušaukusi neeilinį ministrų tarybos posėdį. Valstybės gynimo taryba vienbalsiai nutarė priešintis ginklų rusų okupacinei kariuomenei. Taipgi buvo nutarta paruošti evakuacijos planą. Mūsų kariuomenė, naudodama stabdomųjų kautynių taktiką, trauktųsi į Vokietijos pusę. Šią nutarimą vykdytų prezidentas ir krašto aps. ministras. Plk. ltn. A. Urbelis sakė girdėjęs gen. K. Musteikio nuomonę, kad gynimo tarybos nutarimai greičiausiai nebūsią vykdomi, nes neatitinką neutralumo principą. Pasiruošimas evakuacijai sukeltų paniką, o kariuomenės papildymas ir sutelkimas pasitraukimui, išprovokuotų rusų užpuolimą.

Pulkininkas lt. A. Urbelis tiesiogiai bendradarbiavo su krašto apsaugos ministru gen. K. Musteikiu, todėl jo informacijos buvo tikros. Jis kaip teisininkas buvo kontakte su vyriausybės paskirta komisija, pirmininkaujama prokuroro Brazinsko, kuri tyrinėjo sovietų išgalvotus kaltinimus raudonarmiečių grobimu. Jis paskelbė, kad tardymo komisija jokių išsišokimų prieš raudonarmiečius neradusi. Sovietų pareigūnai negalėjo konkrečiai įrodyti jų spaudoje paskelbtų kaltinimų. Dar pasakojo, kad ministras pirmininkas A. Merkys pašauktas išvykęs į Maskvą su delegacija šitą bylą ginti. Jis nuvežęs prezidento A. Smetonos laišką, kuriame pabrėžtas draugiškumas Sovietų Sąjungai. Nors A. Merkys yra žymus teisininkas, bet jam bus sunku įrodyti teisybę, kad rusai kaltinimus remia jėga, pabrėžė plk. lt. Urbelis.

LEMIAMI ĮVYKIAI

Būdamas tarnyboj, 1940 m. birželio 15 d. išgirdau iš kariuomenės intendentų blogą žinią, kad sovietai įteikė ultimatumą pasiduoti. Plačiau nieko nepasakė. Po tarnybos namuose pasukau radijo mygtuką ir išgirdau pranešimą, kad raudonosios armijos motorizuotos divizijos peržengė Lietuvos sieną ir žygiuoja vakarų kryptimi, kad, vykdant ultimatumą, kariuomenės vadas, gen. V. Vitkauskas įsakė Lietuvos kariuomenei ginklu nesipriešinti, bet rusams visaip palengvinti, kai jis pats išvyko sutikti rusų armijos vadus. Ultimatumas reikalavo pakeisti Lietuvos vyriausybę ir patraukti teismo atsakomybėn gen. K. Skučą bei saugumo direktorių A. Povilaitį.

Birželio 16 d., sekmadienį, apsirengęs civiliniais drabužiais, nuvažiuavau į Kauną. Miesto gatvėse stoviniavo prie namų žmonės, lyg ko laukdami. Laisvės Alėjoje maišėsi grupės žydiško jaunimo, raudonomis spalvomis pasipuošę ir šūkavo. Laisvės Alėjos ir Mickevičiaus gatvės kampe, prie Karininkų Ramovės rūmų, stovėjo finansų ministras E. Galvanauskas, gen. Talat Kelpša, plk. P. Saladžius, man nepažįstamas civiliniai apsirengęs ponas ir plk. V. Šliogeris. Priėjęs pasisveikinau su plk. Šliogeriu, kaip iš seniau pažįstamu. Užgirdau to civilinio pono balsą. Jis sakė, kad reikia parvežti gyvą arba negyvą. Ministras E. Galvanauskas atsiliepė, kad prievartos negalima daryti, o reikia kviesti laisvai sugrįžti Lietuvos labui. Tyliai paklausiau plk. V. Šliogerį, apie ką čia kalbama. "Apie prezidentą A. Smetoną, kuris atsidūrė Vokietijoje", — atsakė man plk. Šliogeris. Dar girdėjau, kaip jie susitarė siųsti delegaciją į Kybartus, pakalbinti prezidentą A. Smetoną sugrįžti Lietuvon.

Norėjau pamatyti, kas daugiau dedasi mieste,

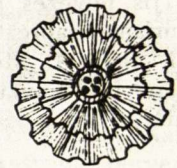
tai pasukau senamiesčio link. Laisvės Alėjos ir Savanorių prospekto kampe išvydau žmonių minios sąmyšį. Keletas žydų tautybės jaunuolių nešė į kampo gretimą namą, matomai, sužeistą vaikiną, pasipuošusį raudonu kaspinu. Prospektu lėtu žingsniu jojo raudonarmiečių kavalerijos dalinys. Kiek toliau nuo gatvės pamačiau Lietuvos kariuomenės uniformotą puskarininkį, kuris buvo ratu apstotas žmonių ir šluostydamas nuo veido kraujo žymes, pasakojo, kas jam atsitikę. Jam einant Savanorių prospektu, ant šio kampo pribėgęs jaunas žydelis ir kirtęs jam į žandą su kažkokiu kietu daiktu, šaukdamas "litvak, litvak"! Nukritus kepurė ir pasipylęs kraujas. Kaip tik tuo metu priekyje rusų kariuomenės dalinio jojęs jo vadas matęs, kaip tas žydukas jį užpuolė ir sumušė. Tas rusų karininkas sustabdęs dalinį, ir pašaukęs žydelį prie savęs ir paklauses, kodėl muša kareivį? Žydelis atsakęs: "on litvak". Karininkas sušukęs, kad "litvak, ar ne litvak", o kareivio mušti negalima, ištraukęs pistoletą ir paleidęs kulką. Kai žydukas parkrito, tai karininkas dar burbtelėjęs, "taip tau ir reikia, kalės vaike", ir davęs komandą daliniui judėti pirmyn. O jaunų žydų būrys greit išnykęs. Mane labai sudomino Lietuvos kariuomenės puskarininkio atpasakotas įvykis. Stebėjausi, kad rusų kavalerijos vadas, bulševikas, taip drąsiai ir taip drastiškai pasielgė.

Grįždamas į namus A. Panemunėj, ėjau Klevų gatve. Prie gen. Velykio namų stovėjo du Lietuvos kariuomenės generolai: mano kaimynas gen. M. Velykis, buvęs krašto apsaugos ministras ir divizijos vadas, bei gen. L. Radus-Zenkavičius, man pažįstamas, kai buvo Aukštųjų Karininkų DLK Vytauto Kursų viršininku. Gen. M. Velykis mane užkalbino ir paklausė, kas girdėti Kaune? Papasakojau, ką esu girdėjęs ir matęs. Dėl delegacijos pas prezidentą, gen. Velykis buvo nuomonės, kad prezidentas A. Smetona jokių būdu negrįš, nes bolševikai jį likviduotų. Gen. Radus-Zenkavičius sakė, kad, nors jie ir bolševikai, bet vis dėlto rusai, tai reikėtų jais pasitikėti. Mat gen. Radus-Zenkavičius buvo rusų kilmės. Dėl peršauto žydelio, kuris užpuolė mūsų puskarininkį, gen. Radus-Zenkavičius pasidžiaugė, sakydamas, jog taip garbingai pasielgti galėjo tik rusas karininkas. Generolas sudarė įspūdį, kad rusus jis labai vertina ir jais pasitiki.

Birželio 17 d., eidamas į tarnybą Biliūno gatve, A. Panemunėje, iš tolo pamačiau, kad prie tilto per Nemuną stovi du dideli sovietų tankai. Tankų pabūklų vamzdžiai buvo atsukti į A. Panemunę. Tankistai, iškišę galvas, stebėjo praeinančius. Buvau girdėjęs įspėjimą, kad vakar vakare uniformotus sulaikydavo ir klausinėdavo. Dabar nesu-

“Vytauto Didžiojo”
Universiteto rūmai
Kaune, 1932 m. nuotr.

laikė. Įstaigoje adm. skyriaus vedėjas painformavo, kad kariuomenės intendantas 9 val. padarys pranešimą savo darbo kambaryje. Nurodytu laiku prisistačiau b. gen. K. Navakui. Apie jo pranešimą pasakosiu laisvai, kiek atsimenu. Pradėdamas, jis pabrėžė, kad apie paskutinius vyriausybės dramatiškus veiksmus nekalbėsiąs, o tik paminėsiąs bendrais bruožais, kas iš dalies buvo paskelbta per radiją. Sakė, kad nelemtas įvykis tai sovietų ultimatumas iš trijų punktų, būtent, patraukti į teismą vidaus reikalų ministerį gen. K. Skučą ir saugumo direktorių A. Povilaitį; paleisti esamą vyriausybę; ir įsileisti neapbrėžtą skaičių sovietų kariuomenės į Lietuvą. Šitas ultimatumas Lietuvą paklupdė. Svarstant sovietų kariuomenės įsileidimo klausimą, valstybės prezidentas A. Smetona pareikalavęs pasipriešinti ginklu, nes įsileidimas neapbrėžto skaičiaus kariuomenės reikštų sovietų okupaciją. Ministrų nuomonės dėl pasipriešinimo suskilė. Dauguma pasisakė už nesipriešinimą, nes esą pavėlu. Ir kariuomenės vadas gen. V. Vitkauskas aiškines, kad esant Lietuvoje rusų įguloms, pasipriešinti neįmanoma. Prezidentas pareiškęs protestą ir, perdavęs pareigas min. pirmininkui A. Merkiui, išvykęs Vokietijon. Su prezidentu drauge išvykęs ir krašto apsaugos ministras gen. K. Musteikis, kuris nepalikęs jokių nurodymų kariuomenei. Būdamas Kybartuose, davęs įsakymą 9-tam pulkui žygiuoti Kybartų link. Netrukus pulko žygis buvęs sulaikytas ir pulkas grąžintas į Marijampolę. Baigdamas pranešimą, susijaudinęs gen. Navakas kalbėjo, kad jam sunku pakelti šį skaudų smūgį, ypač dėl Lietuvos kariuomenės, kuri yra gerai apmokyta, apginkluota ir viskuo aprūpinta. Dabar ka-

riai, ginklai ir visoks turtas atiteks rusams, dėlto jo sąžinė liekanti nerami, kai priesaika ginti Lietuvą liko neištesėta.

Birželio 18 d. kariuomenės intendantas pasiuntė mane į Kariuomenės Štabą gauti informaciją. Pirmiausia aplankiau III skyrių. Skyriaus viršininko gen. štabo plk. A. Šovos neradau. Radau tik jo pavaduotoją mjr. A. Avižienį. Turėjau klausimų dėl mobilizacijos plano. Jis man trumpai atsakė, kad daugiau jokių planų nėra, o senus mesk į pečių pakurom. Dar aplankiau krašto apsaugos ministerijos juriskonsultą plk. ltn. A. Urbelį, kuris painformavo, kad sovietų komisaras Dekanozovas įsakė min. pirmininkui ir einančiam prezidento pareigas A. Merkiui paskirti savo vieton Justą Paleckį, o pačiam atsistatydinti. Paleckis sudarė naują vyriausybę. Ministru pirmininku ir užsienių reikalų ministru pakvietė prof. V. Krėvę-Mickevičių, gen. Vitkauską — krašto apsaugos ministru, Mečį Gedvilą — vidaus reikalų ministru ir kitų nebeatsimenu. Šita fiktyvinė vyriausybė buvo paskelbta Vyriausybės Žiniuose. Plk. ltn. Urbelis dar pasakė, kad gen. Vitkauskas, nors paskirtas krašto apsaugos ministru, laisvai tegali valdyti tik ministerijos kreditus, o visa kita tvarko rusų atstovas Pozdniakovas, kuris nurodo ir duoda įsakymus, ką iš aukštųjų karininkų atleisti atsargon, ką paskirti aukštesnei vietai ir ką suimti. Taip gen. štabo plk. K. Deksnį pašaukė nuvykti į sovietų atstovybę ir jis iš ten nebegrįžo.

Grįžęs Kariuomenės intendantą b. gen. K. Navaką painformavau, ką esu sužinojęs. Jis atsakė, kad apie naujus paskyrimus ir atleidimus jau žinąs, nes į pastarųjų skaičių ir jis pats įeina. Paliepė

surinkti visus slaptus raštus, štabo direktivas, ir tuojau sudeginti, ką su kpt. J. Petraičiu sąžiningai atlikome, nes mūsų veiksmų planus atiduoti priešui negalima.

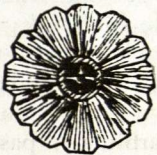
Kitą dieną naujasis prezidentas, J. Paleckis, per Kauno radiją paskaitė naujos liaudies vyriausybės deklaraciją: bus pakeista politinė santvarka, paleistas seimas, gražinta laisvė politiniams kaliniams, uždarytos sąjungos bei partijos, įgyvendinta tautybių lygybė ir t.t.

Bolševikai, paėmę kontrolę, pradėjo vykdyti kariuomenėje pagrindines reformas. Buvo likviduojamos kai kurios įstaigos ir padaliniai, daug vyresnių karininkų atleista į atsargą, o pati kariuomenė pakrikštyta liaudies kariuomenės vardu. Į atsargon atleidžiamųjų skaičių pateko ir mano viršininkai: kariuomenės intendantas b. gen. K. Navakas ir jo padėjėjas Technikos komiteto viršininkas plk. inž. J. Acus-Acukas. Aš pats buvau atleistas iš intendantūros mobilizacijos viršininko pareigų ir nukeltas į Uteną apskrities komendanto pareigom, arba apskrities kariniu viršininku. Mat, reformos palietė visus apskričių komendantus: vieni jų buvo paleisti atsargon, o kiti sukeisti vietomis, arba naujai paskirti.

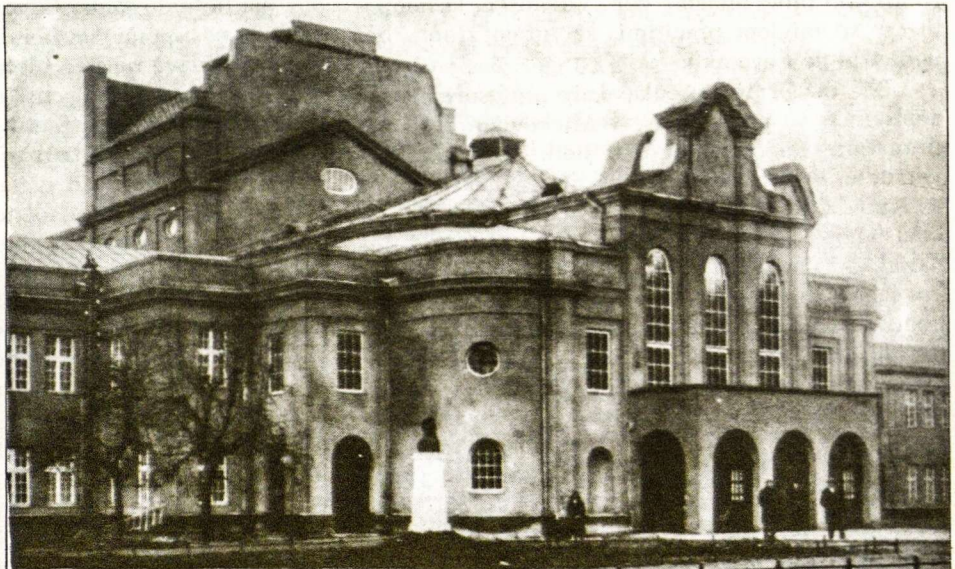
Kariuomenės intendantūros plk. ltn. J. Drazdauskas ir kpt. J. Petraitis savo iniciatyva suruošė privatų atsisveikinimo pobūvį su b. gen. K. Navaku ir plk. inž. J. Acus-Acuku, o kadangi ir aš turėjau iš intendantūros išvykti į naują tarnybą Utenoje, tai pakvietė ir mane dalyvauti šiame pobūvyje. Savaiame suprantama, oficialių kalbų nebuvo, o su kiekvienu pasikalbėta asmeniškai. At-

sisveikinimo žodį gen. Navakas pasakė viešai ir maždaug taip: Dėkoju jums už garbingą tarnybą Lietuvos kariuomenėje; linkiu Jums sėkmės; niekad neužmirškite, kad esate garbingos Lietuvos kariuomenės karininkai. Kalbant asmeniškai, jis man nuoširdžiai patarė nepasilikti bolševikų tarnyboje. Sakė, kad bolševikų kariuomenės tarnyba — tarnyba ne Lietuvai, o priešui. Jis pažįstas bolševikus nuo Rusijos revoliucijos laikų. Sakė, būdamas ekonomistas, galėsi gauti darbą civiliniame sektoriuje. Aš priėmiau dėmesin generolo patarimą. Metų gale gen. štabo plk. A. Šova pagelbėjo man pasiliuosuoti iš kariuomenės. Ir šiandien tebesu jam už tai dėkingas. Tarnaudamas kariuomenės intendantūroje, labai gerbiau b. gen. K. Navaką, kaip aukštos doros ir teisingą viršininką. Dabar buvo gaila skirtis, nes smagu buvo tarnauti ir dirbti su tauriu patriotu.

Plačiau pasikalbėti teko su plk. inž. Acus-Acuku, su kuriuo pobūvyje sėdėjau greta. Aš jį gerai pažinau tarnyboje kaip bendradarbį ir kaip savo profesorių Vytauto Didžiojo universitete, kur jis dėstė prekių mokslą ir technologiją. Jis nekaltino vyriausybės dėl sunkių politinių sąlygų išlaikyti neutralumą, bet pareiškė protestą krašto apsaugos ministrui b. gen. K. Musteikiui, kad šis nepadarė to, ką turėjo padaryti, būtent iš anksto suorganizuoti karinį vienetą, kuris, traukiantis vyriausybei, simboliškai pasipriešintų. Būtų buvusi didelė moralinė tautos atspara. Jis manė, kad simbolišką pasipriešinimą sutrukdė gen. V. Vitkauskas, politinės krizės metu atėmęs iš kariuomenės dalių sunkiuosius ginklus ir išsiuntęs karius į poligoną pra-

Teatro rūmai
Kaune,
1932 m. nuotr.

NETEKOME DAR VIENO IŠMIRŠTANČIŲJŲ SAVANORIŲ

P. GUDELIS

Antrasis LKKS Sąjungos buvęs ilgametis narys mus paliko. Prieš porą metų palaidojome Sąjungos sekretorių a.a. Juozą Kriščiūną, o dabar ir jos revizorių, a.a. majorą Juozą Černių.

Gyvenimo našta, vis atsiliepiantieji kovose gauti sužeidimai, lenkų nelaisvės vargai, sunkiai paveikė jo širdį. Stipraus kūno sudėjimo velionies širdžiai prieš dešimtį metų prisireikė talkininko (vadinamo Schrittmacher — angl. pace maker). Santūriai gyvendamas brolis Juozas pasiekė rimtą 86 metų ir 4 mėnesių amžių. Pastaraisiais metais pasikartoję smūgiai privertė daug laiko praleisti lovoje. Paskutinis širdies smūgis, š.m. rugpjūčio 1 d., amžinai pakirto jo gyvybę.

Velionies sūnus prof. Vytautas suteikė raštu apie savo tėvą šias žinias: (Pastaba. Medžiagą a.a. Juozo nekrologui paruošė plk. V. Sutkus.)

Juozas Černius, suvalkietis, gimė 1896.II.26 d. Degučiuose prie Marijampolės. Pirmo Pasaulinio karo laikais, vokiečių okupacijos metu, baigė Mokytojų kursus.

Savanoris-kūrėjas, dvidešimts dviejų metų būdamas įstojo 1918 metų gruodžio mėnesį į besikuriančią Lietuvos kariuomenę. Baigė Karo Mokyk-

los I laidą leitenantu. Dalyvavo kovose su bermontininkais ir lenkais. Su savo kuopa pirmas įžengė į Vilnių, vėliau 10 dienų praleido apsupime, lenkų užnugaryje, tačiau laimingai sugrįžo atgal. Buvo patekęs lenkų belaisvėn ir atsidūrė belaisvių lageriuose prie Varšuvos. Laimingai pabėgo. Buvo sužeistas Širvintų-Giedraičių kautynėse. Apdovanotas Vyčio Kryžiumi. Yra parašęs visą eilę atsiminimų iš to laikotarpio, kurių daug buvo atspausdinta "Karyje". Vienas iš jų buvo atžymėtas specialia premija.

Juozas Černius tarnavo 7-tame Žemaičių Kunigaikščio Butegėdžio pėstininkų pulke. Ilgą tarnybos laiką praleido Klaipėdoje, vėliau Tauragėje. Baigė Aukštuosius Vytauto Didžiojo karininkų kursus. Klaipėdoje reikėsi sporte.

1940 metais bolševikams užėmus Lietuvą, vienas iš pirmųjų buvo atleistas iš kariuomenės majoro laipsniu. Slapstėsi. Vakarų Vokietijon atvykęs gyveno, kaip ir daugelis mūsų, įvairiose stovyklose, dalyvavo chore, dirbo anglų darbo daliniuose. Kaip pensininkas gyveno Mainzo apylinkėse.

Amerikoje gyvena jo žmona Julija ir vaikai: Vytautas, Algirdas, Danutė ir Marija su anūkais.

Lietuvos Kariuomenės Kūrėjų-Savanorių Sąjungos Vokietijoje žinių knygoje randame apie majorą Juozą Černių šį įrašą:

ČERNIUS JUOZAS, sūnus Mykolo. Gimęs 1896.II.26 d. Mariampolės apskr. ir valsčiaus, Degučių kaime. Į Lietuvos kariuomenę įstojo

timams. Jis negalėjęs suprasti tautininkų neapsižiūrėjimo skirti kariuomenės vadu min. pirmininko A. Merkio proteguojamą gen. Vitkauską, kosmopolitą ir su miglota praeitimi, ką turėjo žinoti, bet politiškai jie buvo akli.

Plk. inž. J. Acus-Acukas kaip profesorius buvo pažįstamas su prof. V. Krėve-Mickevičium, dabartiniu ministru pirmininku ir jiedu susitinką universitete. Papasakojo apie paskutinį pasikalbėjimą. V. Krėve-Mickevičius sakęs, kad paskutinė nepriklausomos Lietuvos vyriausybė buvo heroiška. Jos nariai — taurūs lietuviai, seni kovotojai už Lietuvos laisvę. Jiems pareiškė pagarbą, sakydamas, kad jiems reikėję išgyventi neišmatuojamus sunkumus darant atsakingą sprendimą, aukojant nepriklausomą Lietuvą rusams. Prof. V. Krėve-Mickevičius atvirai kalbėjęs, kad jis yra nusivylęs min. pirmininko pareigom, nes esąs tik vienas lietuvis vyriausybėje. Kai tenka pabalsuoti už kokį nutarimą, naudingą Lietuvai, tai Maskvos dignitoriai, drauge su lietuviais kolaborantais, turi persvarą. Mūsų Rytų kaimynas nepratęs laikytis susitarimų, todėl

iškovoti kultūrinę ir tautinę laisvę sunkiai duodasi. Profesorius nusiskundęs Švedijos elgesiu. Švedija lietuvių tautai buvo gana draugiška, o pralinkus vos porai savaitių nuo rusų okupacijos, pirmoji atidavė rusams Lietuvos pasiuntinybės patalpas su visais archyvais, didelę biblioteką, retų nuotraukų kolekciją ir Lietuvos banko padėtą auksą, 1300 kilogramų. Šito barbariško pasielgimo jis niekad neužmiršias. Man gaila buvo atsisveikinti su plk. inž. Acum-Acuku, bendradarbiu per paskutinius 15 metų intendantūroje. Jis kariuomenės tiekimo srityje buvo gabus ir patyręs žinovas. Buvo naudingas ir Vytauto D. universitete, kur įsigijo didoką erudiciją, dėstydamas technologiją, bei prekių mokslą. Atsisveikinant palinkėjo man sėkmės ir pranašišškai pasakė, kad dar ne viskas padaryta, tai dar susitiksime. Taip ir įvyko, dar kartą susitikome. Kai po vokiečių-rusų karo Lietuvos sukilėlių vyriausybė paskelbė atstatanti Odų Trestą, jo valdytoju paskyrė prof. J. Acų-Acuką, o šis pakvietė mane į tarnybą kaip ekonomistą. Bet apie tai paminsiu kitoje vietoje.

(Bus daugiau)

1918.XII.27 d. Kaune. Iš kariuomenės atleistas per einantį į "Liaudies" kariuomenę. Majoras, batalijono vadas. Lietuvos Laisvės Karo dalyvis, du kartu sužeistas ir invalidas, kairioji koja liko nelankstoma. Buvęs lenkų belaisvėje. Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 1-os rūšies 5-ju laipsniu, Kūrėjų Savanorių medaliu, D.L.K. Vytauto Didžiojo ordino 5-ju laipsniu ir Lietuvos Nepriklausomybės 10 Metų medaliu. Šeima — žmona, dvi dukros ir du sūnūs — gyvena USA.

Istorinį įvykį, a.a. Juozui tarnaujant kariuomenėje aprašo kūrėjas-savanoris dr. A. Rukša savo knygoje "Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės" II t. 442-444 psl.:

— Pirmieji Lietuvos kariuomenės daliniai teįžengė į Vilnių tik liepos 15 d., visa para vėliau už bolševikus. Pirmas į Vilnių išgygiavęs pėstininkų dalinys buvo 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko, ltn. Černiaus vadovaujama, 7 kuopa.

— Liepos 14 d. . . . apie 12-13 val. 7 kuopos vadas gavo tokį pulko vado įsakymą:

"Sulig gautų žinių lenkai visu forntu traukiasi atgal. Jums su kuopa tuojaus vykti Nemenszyn link . . . Užėmus paskutinį punktą apsaugoti tiltą per Vilių. Jeigu sutiktumėt lenkus, reikalauti, kad jie atsitrauktų, nes bolševikai jau jiems užpakalyje apie Vilnių. Su tuo pačiu raiteliu praneškite, kokias turite žinias apie lenkus. Štabas pulko šiąnakti pereis į Dubinka. Darykite tankesnius pranešimus. Žygiuokite su pilna apsauga ir žvalgyba. Susitinkite su bolševikais, venkite nesusipratimų ir laikykite ryšius. Pulk. leit. Adomkevičius".

— Taip tad ltn. Černius, užuot vykdęs pulko vado įsakymą žygiuoti pietryčių kryptimi į Nemėninę, veikiausiai per apsirikimą pasuko pietų kryptimi per Riešę ir Verkius tiesiai į Vilnių, ir tuo atliko svarbų uždavinį — užfiksavo Lietuvos kariuomenės įžengimą į Vilnių.

II Pasaulinio karo metu, a.a. Juozas buvo vokiečių kariuomenėje I-jo lietuvių statybos bataliono vadu ir statė kelius Lugos apylinkėse.

Po karo, tarnavo pas anglus Ruhro krašte, latvių-lietuvių transporto daliniuose. Kaip karo invalidas anksti gavo pensiją ir gyveno Mainzo apylinkėse.

1954 metais iš spaudos patyręs, kad Čikagoje susiorganizavo Lietuvos Kariuomenės Kūrėjų-Savanorių-Veteranų Sąjunga tremtyje, mjr. Černius užmezgė ryšius su jos Centro valdyba ir netrukus, būtent 1954.IX.12 d. buvo jos įgaliotas suorganizuoti Sąjungos skyrių Vokietijoje. Taigi a.a. Juozas yra LKKS Sąjungos steigėjas Vokietijoje.

Laikydamas tą raštą brangia archyvine medžiaga Sąjungos istorijai, cituoju ištaisai plk. Sutkaus prisiųstą nuorašą.

Lietuvos Kariuomenės Kūrėjų
Savanorių-Veteranų Sąjungos
CENTRO VALDYBA
—Tremtis—

Chicago, 1954.IX.12

Lietuvos Kariuomenės Kūr.-Savanoriui
J. Černiui

Gerb. Tamsta,

Centro Valdyba nuoširdžiai dėkoja Tamstai už atsiliepiamą ir pareikštus linkėjimus.

Kūr. - Savanoriai visam laisvame pasaulyje gyvena išblaškyti, tai ir paskirose vietovėse jų yra labai mažas skaičius, ypatingai — likusių Vokietijoje. Prieš metus į L. K. Kūr.-Savanorių organizacinio komiteto per visą lietuvių spaudą į kūr.-savanorius atsišaukimą iš Vokietijos atsiliepė vos 4 asmenys (jų sąrašą pridedame prie šio laiško). Pasirodo, kad vien tik Jūsų apylinkėje gyvena net 7 kūr.-savanoriai. Tas įrodo, kad Vokietijoje jų turėtų būti žymiai daugiau.

Naujai atkurtosios L.K. Kūr.-Savanorių S-gos Centro Valdyba yra nutarusi suregistruoti visus tremtyje gyvenančius kūr.-savanorius, skatinant juos įsirašyti į sąjungą ir pačios S-gos veikimą pagyvinti.

Daroma žygių, kad visi laisvame pasaulyje gyvenantys kūr.-savanoriai būtų įrašyti dabar JAV Leidžiamoje Lietuvių Enciklopedijoje — paliekant apie juos ateities kartoms nors mažą pluoštą žinių.

Yra ruošiamas S-gos Įstatų pakeitimas (jo projektas bus išsiuntinėtas skyriams savo nuomonę pareikšti). Be to, yra kilusių visa eilė kitų, kūr.-savanorių ir pačią sąjungą liečiančių, svarbių klausimų.

Turėdama visa tai prieš akis, Centro valdyba prašo ir įgalioja Tamstą suorganizuoti Vokietijoje L.K. Kūr.-Savanorių Sąjungos skyrių (ar skyriaus padalinį) laikantis S-gos Įstatų tremtyje nuostatų, praplečiamą jų prasme, taikantis vietos sąlygoms.

Centro Valdyba gerai žino likusiųjų Vokietijoje sunkią medžiaginę būklę. Nesenai susiorganizavusi mūsų sąjungos Centro Valdyba visai neturi lėšų ir todėl šiuo metu negali Tamstą medžiaginiai paremti. Skyrių organizavimo reikalams — pašto ir susirašinėjimo išlaidoms, bent pradžiai, siunčiame Tamstai mudviejų asmenišką 2 dol. Mon. orderį.

Įsteigus skyrių prašome Centro Valdybai atsiųsti skyriaus narių sąrašą, skyriaus steigiamojo susirinkimo protokolo nuorašą ir skyriaus Valdybos adresą, kieno vardu siuntinėti korespondenciją.

Centro Valdyba nuoširdžiai sveikina visus Vokietijoje gyvenančius kūr.-savanorius linkėdama jiems gražios sveikatos, ištvėmės sunkioje tremties būklėje ir greitai laiku sulaukti galimybės grįžti į Laisvą Nepriklausomą Lietuvą.

Priede: Įstatų knygutė, kūr.-savanorių sąrašas ir 2 dol. Money Order Nr. CH -16-913-736.

Reiškiame pagarbą

(pas.) J. Liepinaitis
Pirmininkas

(pas.) A. Juodka
Secretorius

Į pirmąjį atsišaukimą atsiliepė šie Vokietijoje gyvenantieji kūrėjai-savanoriai:

1) Gudelis, Petras, Lemberg, Krs. Pirmasens, Pflalz

2) Kulikauskas, Pijus, Augsburg-Kriegshaber, Vogesenstr. 59/1-0 U.S. Zone

3) Kaminskas, Juozas, Frankfurt/M.—Griesheim, Froschhaerstr. B. 9. U.S. Zone

(Turimomis neoficialiomis žiniomis J. Kaminskas išemigruoja į Ameriką)

4) Nenortas, Jonas, Memmingen Kunesbergerstr. 58/4, U.S. Zone

Atsiliepus jau visai dešimčiai savanorių, mjr. Černius sudarė provizorinę skyriaus valdybą ir suorganizavo nuolatinės valdybos rinkimus korespondenciniu būdu.

Protokolas I Nr.

1955 metų sausio mėn. 5 d. 16 val., aš Černius Juozas, sulig Savanorių Kūrėjų Centro Valdybos įgalavimo gauto iš Chicagos, pasikviečiau į laikiną kūrėjų-savanorių valdybą Vokietijoje p. Apyrubi Igną ir Am-

broziejų Alfonsą. Kviestieji atvyko ir dalyvavo šiame posėdyje.

Dienotvarkė:

1. Kūrėjų Savanorių Skyriaus steigimas
2. Rinkimų organizavimas į naują valdybą Vokietijoje

3. Kandidatų pastatymas

1. Broliui savanoriui Černiui Juozui plačiai nušvėtus jo padarytus parengiamuosius darbus ir suregistruotų brolių savanorių sąrašą perskaičius, nutarta steigti Vokietijoje Kūrėjų-Savanorių skyrių nuo šios dienos.

Lietuvos Kariuomenės Kūrėjų Savanorių Veteranų Sąjungos laikinieji Įstatai Tremtyje pavesti išversti į vokiečių kalbą, kad būtų paruošta užregistruoti vokiečių teisme.

2. Nauja Kūrėjų-Savanorių Valdyba nutarta rinkti korespondenciniu būdu iki šių metų sausio 31 dienos.

3. Kandidatus naujai Kūrėjų-Savanorių Valdybai išstatė laikinoji mūsų Valdyba — būtent:

1. Dūda Jonas, 2. Gudelis Petras, 3. Kaminskas Juozas, 4. Kriščiūnas Juozas, 5. Krygeris Jonas, 6. Kulikauskas Pijus, 7. Lukys Pranas, 8. Motgabis Kazys ir 9. Sutkus Viktoras.

Kitų klausimų nesant posėdis baigtas 18 valandą.

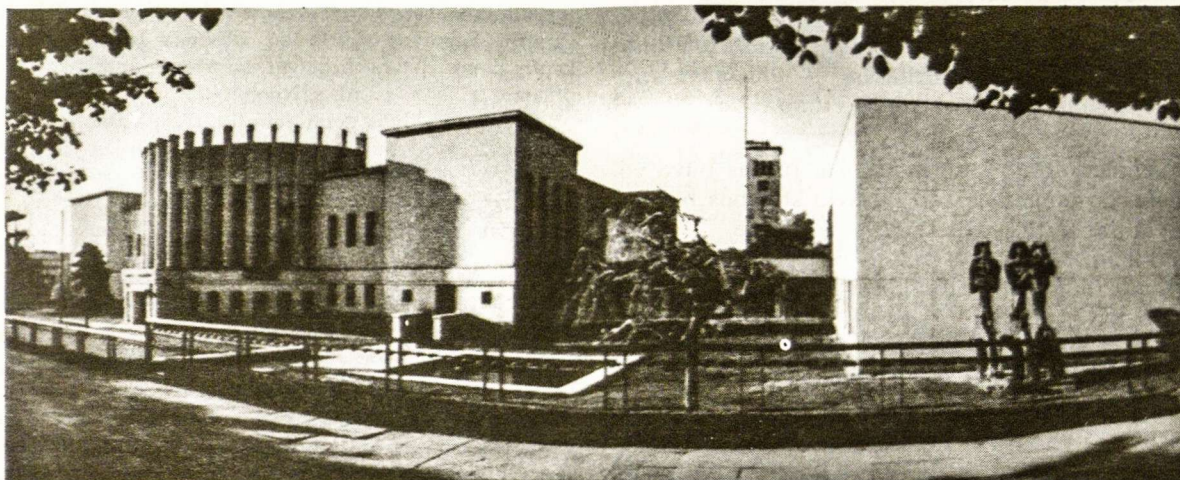
Pirmininkas (pas.) J. Černius

Sekretorius (pas.) A. Ambroziejus

Būdamas kuklus, a.a. Juozas, išrinktas į valdybą, apsiėmė eiti revizoriaus pareigas ir ėjo jas ligi skyriaus likvidavimo.

Mirė 1982 metų rugpjūčio 1 dieną. Rugpjūčio 5 dieną palaidotas Mainzo Waldfriedhof kapinėse. Sūnus prof. Vytautas, vieną dukterį ir būrelis tautiečių ir pažįstamų palydėjo jį į amžino poilsio vietą. □

M. K. Čiurlionio galerija Kaune.

ANATOLIJUS KAIRYS

S T A T U T A S

Humoreska

Mikas Petrutis neskubėdamas žingsniavo Didžiąja Ukmergės miesto gatve. Jis negalėjo nusikratyti minties, kad Statutas, kurio jis laikėsi pusantrų metų, nustojo galiojės. Tačiau jo mėlynos gelumbės švarkas, išėjęs pro dezinfekcijos kamerą, o kelnės, išgulėjusios 18 mėnesių sandėlyje, atrodė kaip senos dumplės — visa tai aiškiai liudijo, kad Statuto laikas praėjo.

Kepurė dingo, tik galva liko savo vietoje — tai svarbiausia. Ir batai taip sudžiūvo, kad reikia taisyti kojines kas pusvalandis. Delnais palyginęs švarkelio raukšles, Mikas atsisėdo ant šaligatvio, visai netoli nuo kareivinių, ir pažvelgė į seną medinį pastatą, tartum paskutiniam atsisveikinimui.

Jis išsitraukė atsargos knygutę. Nauja, viršeliai gražiai išbraižyti, kvepia dažais. Stambiomis raidėmis išrašyta: MIKAS PETRUTIS, atsargos grandinis.

Pusantrų metų jis daužė rajono akmenis — užpinčiai sutindavo. Pasityčiojimas. Mokomą kuopą baigė. Visi jo draugai po dvi juosteles gavo — jaunesnieji puskarininkiai, o jis tik vieną. Tik grandinis! Kodėl? Kas visa tai padarė? Liktinis puskarininkis Noreika!

Mikas Petrutis buvo drausmingas ir pareigingas karys. Pareiga jam buvo Dievo įsakymas vienuoliktas. Statutą gerbė kaip savo tėvą ir klausė jo kaip motinos. Užmigdamas po galva pasidėdavo, o atsikėlęs — į statutą žiūrėjo pirma, ne į maldaknygę!

Kuopos vadas Miko Petručio drausmingumą ir ypatingą pagarbą statutui tuoj pastebėjo ir įvertino — išsiuntė į mokomą kuopą, sakydamas — būsi puskarininkis, tokių Lietuvos kariuomenei reikia. Mokomoj kuopoj Mikas gyveno pagal statutą ir jį išmoko atmintinai — klausk iš pradžios ar iš galo. O kas išėjo? Gėda prisipažinti — atsargos grandinis!

Mikas patrynė bato nuspaustą koją ir garsiai nusijuokė. Pekliškai lengva nuotaika užvaldė jo drausmingą sielą, kažkokia vaikiška ramuma nuščiūvo širdies raumenimis, krūtinėje net šilta pasidarė — kad ir negavo antros juostelės, bet jis pasielgė pagal statutą!

O tai atsitiko prieš baigiant mokomą kuopą. Didžiojoje aikštėje vyko pasiruošimas metinei šventei. Daug būna įvairių švenčių, bet ši šventė vadinosi Pulko šventė, todėl visas pulkas buvo sukeltas ant kojų. Vakare numatytas pasilinksminimas, o prieš pasilinksminimą — vaidinimas. Kažkoks ita-

las valgys degančias pakulas, pro akis leis dūmus, rys dviašmenius kardus ir darys daug kitų, žiauriai baisių, pulko šventei pritaikytų numerių.

Nuo ankstyvo ryto trisdešimt septyni vyrai valė salę, puošė sceną, statė kėdes, dulkinu užuolaidas ir geltonu smėliu barstė kareivinių rajono takus — pats pulko vadas atvyks! Mikas Petrutis, kaip drausmingas karys, kuopos vado įsakymu — įsakymas buvo iškabintas lentoj — paskirtas vyriausiu tvarkdariu pačioje salėje, vaidinimo metu, ką Mikas priėmė su aukštu atsakomingumo jausmu. Ir niekas niekada neišdrįs pasakyti, kad Mikas Petrutis neatliko savo pareigų tinkamai. Tą žino ne tik mokojoji kuopa, bet ir visas pulkas. Paklauskite, vyrai.

Mokomos kuopos liktinis puskarininkis Noreika — vyras žiaurus ir priekabingas. Todėl jį visi pravardžiavo Kirviu. Kirvis jis ir buvo. Kai Noreika vedė rikiuotės pamoką — visas rajonas skambėjo, visas pulkas girdėjo — kam reikia ir kam nereikia:

— Duok žingsnį, kad žemė drebėtų!

— Rėk, kad kitame rajono gale girdėtų!

Pilną padą! Pilną sukinį! Čia tau ne ant stiklo...

Mažai kas išpildė tokią komandą, bet Mikas Petrutis — su kaupu! Kai bėgdavo, rajonas drebėdavo, o kai rėkdavo — kitame gale rajono girdėdavo. Komanda — gulk! — Mikas krisdavo pirmas, nors į purvyną! Komanda — kelk! — Mikas pirmas eilė! Kito tokio kuopa neturėjo. O kai grįždavo į kareivines — nepailsėsi. Noreika vis ką nors išgalvodavo, ypač drausmingiems, kaip Mikas Petrutis. Dulkė ant batų — valyk pusę valandos! Rado nuorūką prie durų — plauk koridorių be eilės du kartus. Kitas nematyti, karininkai ir puskarininkiai praeidavo ar nusigrėždavo. Ne Noreika. Jei viskas tvarkoj — jis atras, kad netvarkoj. Negana savo kuopos — prisikabindavo ir prie kitų kareivių, jam nepriklausančių, jei kurį nutverdavo rajone, prausykloj ar koridoriuje ne laiku ar netvarkingoj padėty. Todėl visi jį pažino ir visi nemėgo. Kirvis ateina! Saugokitės — Kirvis jau raštinėj! Atsargiai, vyrai, šiandien budi Kirvis!

Ir taip jau buvo. Kuo daugiau jo nemėgo, kuo daugiau pravardžiavo ir juokėsi, tuo labiau jis spaudė kareivius, tuo labiau juos po rajoną vejojo, klupdė ant akmenų, į purvyną guldė, po šautuvu statė. Karininkai jį palaikė. Niekas kitas nenorėjo būti kirviu, o mokomoj kuopoj kirvis būtinas, jei nori iš teliukų padaryti žirgus. Kadangi Noreika dirbo už karininkus, tai karininkai jam pataikavo. Juos irgi reikia suprasti. Taikos metu jie sau leidžia daugiau galimo karo sąskaiton. Ką gali pavesti kitam, nedirbk pats. Ir visuomet pavesdavo Noreikai. Ėjo gandai, kad Noreika trokšta būti karininku,

bet esąs mažo mokslo. Slaptai ima pamokas, ruošiasi egzaminams. Žinoma, jei gautų pilną puskarininkį ar būtų pakeltas viršila už gerą pareigų ėjimą — lengviau patektų į karo mokyklą. Persistengė vyras. Pareigas gal ir gerai atliko, bet už tai pelnė kirvį, tapo nekenčiams visos kuopos, visas pulkas žinojo, kas per žmogus tas Noreika, todėl visi kareiviai jo neapkentė.

Pagaliau atėjo pulko šventė. Kareiviai būriais pradėjo rinktis ir užiminėti jiems skirtas vietas. Salė kaip daržinė, bet greit užsipildė. Pirmoji eilė skirta išimtinai karininkams, atitverta stora virve ir stambus parašas — juoda ant balto — abiejuose virvės galuose pakabintas badė akis: PIRMOJI EILĖ KARININKAMS. Aiškiai matyti. Toliau keturios eilės puskarininkiams ir jų žmonoms ar panoms, niekas neklausia.

Mikas Petrutis, švaria uniforma, žibančiais batais, durtuvas prie šono, sukasi vikriai, tvarkingai nurodinėja vietas kareiviams, atidaro duris karininkams, tildo triukšmą, savo pareigas eina pavyzdinčiai. Garbės dalykas. Ir uždanga jau atsidaro — tik apšilti, sukelti nuotaikai. Kažkoks klounas su gitara traukia šlageriuką apie mergytę, jos suknytę ir kojytę — kas be ko! Atsisėdo ant suknytės — viena koja linkt, ir užmynė ant kojytės — kita koja linkt! Ant “tyčia” ir “netyčia” uždanga užsitraukia. Ir Mikas Petrutis jau girdi kaip peilių rijikas ant scenos barškina-tarškina, rengiasi seansui, tuoj uždanga atsidarys, svečiai eilės užpildytos, tik pirmoj eilėj laisvos dvi vietos. O dar nėra kuopos vado su ponija, jis gali ateiti kiekvienu momentu. Ir staiga — Mikas netiki savo akimis — įeina, “diginalo” uniforma, liktinis puskarininkis Noreika! Jis vedasi gimnazistę. Puskarininkui pasirodyti su gimnaziste prieš visą pulką — iš tikrųjų didelė šventė! Ir salė pradėjo švilpti, baubti, kojomis trepentį... Kas jiems uždraus pulko šventėje vyriškai pasijuokti! Nerimtas juokas staiga virsta visiškai rimtu. O ir gimnazistė nieko sau, pasipuošusi kaip į egzaminus, suprantama — ne į baigiamuosius — visiems būna pirmas kartas! Sijonukas siauras ir suklostytas, tamposi lyg harmonika, plaukiukai ant kaktos visai padoriai nuleisti, aiškiai paraudusi, akys lyg saulėgraža prieš karštį, o salė trypia, ūžia, sienas verčia! Kitas puskarininkis, atsivedęs gimnazistukę, gal būtų net nepastebėtas, bet ne Noreika, oho... Tačiau vietų nebėra, viskas užsėsta, mergaitė nedrįsta nė akių pakelti, į kelintą ten eilę veržtis nepatogu — nedaug iš jos ir liktų... O čia, visai panosėj, dvi vietos tuščios — gimnazistė bumpt ir atsisėdo į pirmą eilę, o šalia jos, ką darys, ir puskarininkis Noreika, matęs parašą, o gal ir nematęs iš tokio susijaudinimo.

O salė ūžia, trypia, švilpia, pragaras atsivėrė! Neužilgo atsidarys ir uždanga, ir peilių rijikas pradės ryti peilius — ir Mikas Petrutis jaučia, kad peiliai jo gerklėj, pačioj gerklėj — kas bus, jei pats pulko vadas dabar įeis, kurio irgi nėra, arba kuopos vadas su ponija... Paskutinės vietos užimtos! Noreika sėdi ne pagal statutą, aišku kiekvienam, kas mato! Pulko šventėj elgtis ne pagal statutą — viešas nusikaltimas! Kas atsako už tvarką? Mikas Petrutis...

Ir Mikas nebelaukė. Pasitaisė diržą, patikrino sagas, kaip reikalauja statutai, dėjo kulnį prie kulnio, pasitempė ir išdrožė neatsikvėpęs taip, kaip buvo mokomas — kad visas rajonas girdėtų: — Pone būrininke, pirmoji eilė karininkams!

Gimnazistė pašoko kaip įgelta ir metėsi prie durų. Noreika iš paskos, jo veidas pajuodavo iš raudonumo. O salė iš naujo sužė, sukunkuliavo, sukryžstė, sušvilpė — dabar jų niekas nesuvaldys! Lyg arkliai žvangė, kvatojo, trypė. Juokėsi ir karininkai, žinoma, negarsiai, kiekvienas sau į rankovę.

Noreika ir gimnazistė nebesugrįžo. Įvykis, galima sakyti, nelaimingas abiem pusėm: Noreikai ir Mikui. Pasitenkinimo nuotaika apėmė visą kareivių salę, visuose kampuose. Peilių rijikui dar vis nepasirodant, kareiviai, buvę arčiau, šoko prie Miko ir ėmė jį kilnoti aukštyn ir žemyn šaukdami — valio, statutai! Valio, statutai! Taip Miko eilinė pastaba dėl tvarkos išvirto į viešą keršto manifestaciją nekenčiamam puskarininkui! Niekas nebelaukė peilių rijiko, nei kupletų. Nors tvarka buvo atstatyta, bet salė vis nerimo, pagyrimai Mikui ir šauksmai valio ėjo čia garsiai, čia pusgarsiai. Visiems liko aišku, kad šventės centrinė figūra yra ne peilių rijikas, ne Noreika su gimnaziste, o Mikas Petrutis.

Tuo viskas nepasibaigė. Priešingai — tik prasidėjo. Sekančias dienas ir savaites Mikas skuto bulves be eilės, valė batus viso būrio, plovė kambarį vienas, šlavė rajoną, stovėjo po šautuvu kiekvieną laisvalaikį pilnoj kautynių aprangoj — ir taip visą mėnesį. Kada nematė budėtojas ar Noreika, draugai jį užjautė ir pavadavo, bet iš tikro jam padėti mažai kas galėjo — Noreika buvo jo tiesioginis viršininkas, o dėl tokio įvykio vadovybė nė nemanė jį pakeisti kitu ar iškelti į kitą kuopą. Kirvis savo pareigas ėjo per gerai. Ilgainiui ir karininkai pasviro į Noreikos pusę. Esą, reikėję tyliai priminti, kad pirmoji eilė karininkams, o ne rėkti taip, kad visa salė išgirstų. Tai persistengimas, dargi įžeidžiantis, nes padaryta viešai, gal net sąmoningai! Bet ar ne tas pats Noreika mokė jį kalbėti garsiai ir aiškiai, kad visas rajonas suprastų? Ar statutai ne taip sako? Kaip gi drausmingas karys gali išdrįsti savo tiesioginiam viršininkui šnabždėti

RUSAI ĮKLIMPO AFGANISTANE PR. KARALIUS

Jau tuoj bus treji metai, kai Sovietų Rusija, įsiveržusi į Afganistaną su stipriomis karinėmis jėgom ir naujais karo technika, pradėjo Afganistano gyventojų "išvadavimo" karą. Atsimindami tokį patį "išvadavimą" mūsų Lietuvoje, palyginame tas afganiečių kovas su mūsų partizanų kovomis užtrukusiomis net 8 metus. Galime daleisti, kad kovos Afganistane užtruks ilgiau, negu savo laiku Lietuvoje. Skirtumai dideli. Afganistano gyventojų skaičius viršija 16 milijonų. Žemės plotas siekia arti 648,000 kv. kilometrų. Žemės paviršius labai kalnuotas. Vyrauja Hindukušo kalnynas, kurio viršūnės siekia virš 7 kilometrų aukščio. Gyventojai yra susibūrę kalnų slėniuose ir lygesnėse aukštumose. Klimatas kontinentinis su dideliais temperatūros svyravimais nuo +49° C. vasaros karščių ligi -25°C žiemą. Dar viena svarbi aplinkybė, turinti įtakos tame kare, yra Afganistano sienos su Pakistanu ir Iranu, kur kritiškais atvejais afganiečiai gali pasitraukti ir išvengti sunaikinimo. Apskaičiuojama, kad lig šiol kovų pasekmėje apie 2 milijonai afganiečių yra perėję į tuos draugiškus kaimyninius kraštus.

Lietuvos partizanai kovojo vieni be jokios didesnės paramos iš kitur. Pasaulis apie jų didvyriškas kovas nieko nežinojo, mat, Lietuva pagal Jaltos susitarimus buvo palikta Stalino malonei. Tuo tarpu sovietų įsibrovimas į Afganistaną sukėlė viso pasaulio pasipiktinimą ir pasmerkimą. Be moralinės paramos, afganiečiai gauna visokių ginklų iš kitų kraštų. Pastebėtina, kad ir Afganistano kariuomenės didžioji dalis, dažnai atvejais ir su ginklais, perėjo į sukilėlių pusę. Tokiu būdu "išvaduo-

tojai" visą karo našatą velka vieni. Kai kas rusų įklimpimą Afganistane lygina su amerikiečių įklimpimu pietų Vietname.

Žiaurios priemonės, kurias rusai naudoja prieš gyventojus ir laisvės gynėjus, vartodami net nuodingas dujas, griaudami ir degindami ištisus kaimus, žudydami moteris, vaikus, senelius (taip kaip ir Lietuvoje anais klaidiais laikais) savo tikslo nepasiekia, priešingai, didina neapykantą ir skatina keršto veiksmus prieš rusus, — "šuravus", kaip juos vadina Afganistane.

Įdomių įspūdžių apie kovas Afganistane patalpino žurnalas "Time" liepos 5, 1982 m. laidoje. To žurnalo korespondentas William Dowell, persirengęs afganistaniečių drabužiais 22 dienas praleido drauge su laisvės kovotojais nukeliaudamas net 16,000 pėdų aukščio perėjas su partizanų karavanais ir stebėdamas jų žygius bei kovas.

Dowell rašo:

"Diena iš dienos girdėti įprastas ūžimas ir sovietų helikopteriai Mi-8, Mi-24 ir Mi-6 pasirodo lyg skėrių pulkai virš žaliuojančių laukų ir kalnų upelių. Snieguotos kalnų viršūnės supančios slėnį pritildo bombardavimo griausmus. Sutikti šį puolimą buvo sutelkta 2,000 vyrų iš reguliarios Panjshiri armijos ir 1,500 - 2,000 partizanų, kurie susirinko iš artimųjų slėnių tikėdamiesi gauti pažadėtų ginklų kovai prieš šuravus." Mes džiaugėmės sužinoję, kad sovietai ateina", sakė vienas partizanas." Kada jie mėjo bombas — mes nieko negalime daryti. Dabar mes galėsime į juos šaudyti".

Puolimo eigoje sovietai pamatė, kaip sunku kovoti moderniai ginkluotai armijai prieš mažą, bet ryžtingą partizanų jėgą. Sovietai išsiunčia penkis ar šešis helikopterus apskris-

Afganistano laisvės kovotojai su priešlėktuviniu raketsvaiddžiu, atimtu iš rusų.

ti kovos barą. Dauguma gyventojų bėga į slėptuves. Rusų bombos dažnai rekošetuoja į kalnų uolas ir nesprogsta. Partizanai greit jas suranda, išardo ir sprogstamą medžiagą panaudoja minoms. Parandeh kaimą bombarduojant, buvo išmestos 223 bombos. Rezultatai — vienas kaimietis užmuštas, vienas sužeistas ir viena karvė užmušta.

Po trijų dienų nuo sovietų puolimo pradžios sovietų ir jiems tarnaujančių afganiečių tankai bandė įsibrauti į Golbaharo slėnį iš pietų. Pirmiausia afganiečių tankai puolė siauru tarpekliu. Kada sovietų tankai bandė juos sekti, partizanai susprogdino uolas ir atskyrė rusų tankus nuo afganiečių. Keli šimtai reguliarios armijos karių perėjo į partizanų pusę kartu su 9 tankais.

"Sovietams pradėjus sunkų bombardavimą partizanai skubiai atsi-

ausin, kaip gatvėje sutiktai lengvo stiliaus merginai? Tai neįsivaizduojama geram kariui! Kaip jį mokė, taip jis ir darė — visas pulkas išgirdo! Tai kur jūsų teisybė?

Kai po trijų mėnesių atėjo įsakymas pristatyti pulko vadui sąrašą visų grandinių, baigusių mokomą kuopą pakėlimui į jaunesnio puskarininkio laipsnius, Miko Petručio pavardės jame nebuvo.

Nuo to laiko visa kuopa jautė Mikui ypatingą

užuojantą ir iš pagarbos statutui, praminė jį patį Statutu. Neretai, ypač prieš paleidimą į atsargą, net karininkų akivaizdoje, vadino jį ne vardu ar pavarde, o Statutu. Tai buvo lyg priekaištas karininkams, kad statutas yra visiems statusas, ne vien kareiviam.

Mikas padaužė į šaligatvį sudžiūvusius batus, įsikišo atsargos knygutę giliai kišenėn — nėra kuo girtis, ir tada spiovė tiesiai į gatvės vidurį — štai jums statusas!

traukia į kitą slėnį. Aš buvau mažiau kaip pusė mylios nuo sovietų pozicijų ties Al Darrah kartu su linksmai nusiteikusiai partizanais. Nuo kalno mes aiškiai matėme sovietų stovyklą. Ji užėmė trikampį plotą su šešiomis motorizuotomis haubicomis išrikiuotomis linijoje. Šalia jų BM-21, kilnojamas raketų laidytuvus, vadinamas Stalino vargonais.

Nuo kito kalno apie 5,000 pėdų virš slėnio mes galėjome žiūrėti į Khonis vietovę, kur sovietai buvo įsteigę savo bazę. Tankai su didžiuliais ralais pryšaky sprogdinti minoms šliaužė pagrindine gatve. Kiti tankai bandė nuvilkti nuo kelio sudaužytą šarvuotą kovos vežimą. Keli sovietų kariai sėdėjo ant didžiulio kilimo išvilktos iš ištuštinto namo. Upėje buvo sudužęs sovietų helikopteris pašautas ankstyvesnių kautynių metu. Karts nuo karto sovietai paleisdavo salves iš kulkosvaidžių į kalnus. Bet tai tebuvo parzėnimasis tik partizanų ausų."

Panjširijų partizanų vadas yra buvęs inžinerijos studentas 28 metų amžiaus Ahmed Shah, pasivadinęs vardu Massoud. Jis yra narys vienos turtingiausių Kabulo šeimų. Jis suorganizavo slėnį į autonominę valstybę su nepriklausomai veikiančiomis mokyklomis, finansais, maisto paskirstymu, kalėjimais ir saugumo komitetams. Jam pavyko pagrobti žymų kiekį komunistų tiekimo prekių. Tatai įgalino visus partizanus apvilkti vienodomis uniformomis, parūpinti jiems čekoslovakų gamybos kovos batų, dengiamos spalvos kelnų ir švarkų. Jo daliniai daugiausia ginkluo-

ti sovietų AK-47 šautuvais. Massoud taip pat įsteigė labai sėkmingą šnipinėjimo organizaciją, kuriai dirba nemažas skaičius komunistinės afganų vyriausybės pareigūnų. Massoud reguliariai gauna sovietų žinias apie partizanų veiklos sėkmę. Kartais gauna žemėlapių rodančių sovietų kovos planus. Vasario mėnesį, kai buvo paruoštas planas sovietų-afganų žygiui apsupti Massoud jėgas, prijaučiantieji afganų karininkai atidarė liniją Massoudo kariams išsmukti iš apsuptimo.

Nesugavę Massoudo nei kitų mujahedin kovotojų, sovietai suardė irigacijos kanalus, kad dėl sausras išnyktų pasėliai ir metų eigoj iškiltų badas. Be to, sovietai sumanė apgyvendinti slėnį tūkstančiais ištikimų komunistų savanorių. Bet konvojus vežąs savanorius buvo užpultas ir sunaikintas.

Tuo tarpu mujahedinai atakuoja rusus kitose Afganistano srityse. Dalis vamzdžių, kuriais aprūpinama Sovietų Sąjunga gazo dujomis iš Afganistano, prieš keletą savaičių buvo susprogdinta. Paskutinieji raportai iš Kabulo praneša, kad sunkvežimiai gabena žuvusius sovietų karius, kad išvežtų juos į Rusiją.

"Mes suorganizavome asilų vilkstinę nešti mūsų kuprinėms, tačiau buvo nelengva pasiekti perėjos viršūnė. Iš jos matėme nesibaigiančią srovę mažų partizanų transporto dalinių, gabenančių sunkiuosius kulkosvaidžius, raketinius granatsvaidžius, maišus amunicijos, mažas patrankas ir AK-47 šautuvus. Arkliai

klūbdami bandė kopti vingiuotais kalnų takais. Kiekviena grupė praeidama pro mus šypsodavosi, apkabindavo mūsų vadovą ir sakydavo "Mandanarash" (nepavarkite) — tradicinis afganų pasveikinimas keliaujantiems. Atrodė, kad šiose vietose sovietų ofensyvoms niekad nėra buvę..."

Paskutinėmis žiniomis iš New Delhi, Indijos, ligoninės Kabule esančios perpildytos kovose sužeistų sovietų ir afganų karių. Kovose netoli sostinės partizanai esą priverbę vyriausybės jėgas kapituliuoti ir pasitraukti — sako vakarų diplomatai. Tie patys diplomatai praneša, kad sunkvežimių kolonos su žuvusiais ir sužeistais kariais vyko į Kabulą. Muzulmonų partizanai sumušę sovietų ir afganų marksistų jėgas keliuose susidūrimuose.

Diplomatai praneša, kad smarkiausias kautynės įvykusios netoli kalnų grupės ties Rokha ir strateginiai svarbiu Panjšir slėniu, partizanų pagrindine baze 50 mylių į šiaurės rytus nuo Kabulo. Pranešime sakoma, kad didelis skaičius sovietų ir afganų dalinių pasidavę partizanams Rokha apylinkėse, ir trys sunkvežimiai su mūsų aukomis traukė į Kabulą.

Iš viso, atrodo, kad afganistaniškasis rėšutas bus per kietas godžios rusiškos meškos dantims. Savo laisvę ir savo tikėjimą gindami, Afganistano partizanai, nesigailėdami aukų, kovos ligi savo tėvynę galutinai išvalys nuo įsibrovėlių ir jiems pataikaujančių išdavikų.

□

NAUJA LIETUVIŲ TAUTODAILĖS KNYGA

"Lithuanian Easter Eggs" paruošta dalininko Antano Tamošaičio. Kietais viršeliais, drobe įrišta knyga turės 216 puslapių 8 1/2" x 11" su 1870 iliustracijų, gerame popieriuje. Teksto ir juoda/balta iliustracijų bus 80 psl., o 136 psl. su spalvotomis iliustracijomis. Iliustracijos naudotos iš visos Lietuvos įvairių vietovių.

Knygą leidžia Lietuvių Tautodailės Institutas, kuris jau buvo išleides "Lithuanian National Costume" knygą. Ji bus atspausdinta spalio - lapkričio mėn.

Knygos kaina Kanadoje — \$23.00 ir \$1.50 persiuntimo išlaidų. Už Kanados ribų — US\$ 19.00 ir pridėti \$3.00 per-

siuntimo išlaidų.

Lietuvių Tautodailės Instituto valdyba lietuviškoms mokykloms skiria po vieną knygą dovanų, kurios pareikš pageidavimą ją gauti. Knygos sekančios kopijos lietuviškoms mokykloms kainos keturiais doleriais pigiau už nustatytą pardavimo kainą.

Užsisakyti "Lithuanian Easter Eggs" knygą galima šiuo adresu: Lietuvių Tautodailės Institutas, c/o 243 South Kingsway, Toronto M6S 3V1, Canada.

Ši knyga plačiai supažindina su lietuvių liaudies margučių marginimo menu, ypač yra vertinga mūsų jaunimui ir šeimoms.

Lietuvių Tautodailės Instituto
Valdyba

Redaguoja —
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREM TIES TRIMITAS

TAUTOS ŠVENTĖ IR LIETUVYBĖ

ALGIRDAS BUDRECKAS

Rugsėjo 8 dienos šventė yra mūsų lietuvių tautos šventė. Ši šventė mus įpareigoja būti susipratusiai lietuviams.

Mes palikome pavergtą tėvynę Lietuvą, bet nepalikome kovos dvasios. Minėdami tautos šventę negalime su džiaugsmu ją švęsti, nes išėivijoje esame tik jos dalis. Mūsų tautos kamienas yra pavergtoje tėvynėje. Todėl ši mums brangi šventė turi būti švenčiama kovos bei ryžto dvasioje pavergtiems mūsų broliams išlaisvinti.

Lietuvos patriotai ir šauliai, atsidūrę laisvajame pasaulyje, atkūrė Lietuvos Šaulių S-gą, kaip rezistencinę organizaciją Tremtyje.

J.A.V. pripažinimas Lietuvos diplomatinės tarnybos ir nepripažinimas Lietuvos okupacijos ir aneksijos-prijungimo mums šauliams duoda labai daug inspiracijų kovoje dėl pavergtos lietuvių tautos ir vergijoje kenčiančios tėvynės Lietuvos. Šaulių S-ga nuo pat pradžių buvo kuriama ant stiprių ideologinių pagrindų. Pirmiausia lietuviškumas. Lietuviški būsimė tik tuomet, kai mylėsime savo kalbą, ją nuolatos visur vartosime ir gerbsime, nes stipriausiu tautybės pamatu ir jos ramsčiu yra prigimtoji kalba. Atimk ją — dings lietuviškumas. Šauliškumo ideologiją gaubia veiklumas. Jei lietuvis taps pasyvus ir nerodys savo iniciatyvos rūpimais visais tautai reikalais, tuo pačiu jis užmirš ir savo tėvynę. Tad tautiškumas, lietuviškumas ir veiklumas kiekvienam šauliui yra būtinas. Jau vien uniforma reiškia disciplinuoatą veiklumą.

Lietuvių stiprybė išėivijoje yra lietuvybės išsilaikymas. Asmuo, kuris nepaiso savo tautybės, yra tuščiaaviduris medis, kuris gyvenimo audroms užėjus greičiausiai palūžta.

Išėivijoje esame svetimuose vandenyse. Čia randame daug įvairių pagundų nutautėjimui. Ir kažin, gal daug daugiau liks nutrupėjusių-nutautėjusių ir nuo savo kamieno pasitraukusių lietuvių šiame

laisvajame krašte . . . Todėl būkime švyturiu visiems tiems, kurie gyvenimo bangų blaškomi yra atitolę nuo lietuvybės. Pasistenkime nukreipti juos plaukti į mūsų lietuviškus vandenis.

Šaulių S-ga Tremtyje dirba ta linkme, kad Lietuvos laisvė turėtų rūpėti kiekvienam lietuviui.

Tad kur svarbiausias akstinas glūdi, kad išlaisvintus lietuvių?

Susipratusi lietuviška šeima, lituanistinės mokyklos, Šaulių S-ga, skautai ir d.k. Visa tai gali daug ir daug nuveikti lietuvių.

Kiekviena tauta be sąmoningo jaunimo yra merdėjanti.

Jei mūsų kultūros šaknys yra gyvos, tai ir medis žaliuos. Mums reikia lietuviško kūrybingo jaunimo, kuris galėtų mus pakeisti ir tęsti toliau lietuviškos kultūros kūrybos darbą. Tai labai svarbu, nes antraip puslapijai bus tušti ir nebus kas juos pripildo.

Už pinigus laisvės nepirksi ir jos niekas neduos, jei patys neišsikovosime. Mes turim turėti daugiau šiai kovai entuziazmo. Taika kartais baisesnė už pačią kovą, tad negėda yra kovoti, bet gėda merdėti . . .

Šaulių S-gos pagrindinė idėja yra, kad pati tauta privalo sau laisvę iškovoti ir ją išlaikyti. Todėl Šaulių-S-ga yra įsirašiusi į statutą ne tik savo narius, bet ir visuomenę auklėti, šviesti ir kultūrinti tautą.

Tautinės sąmonės iš prigimties niekas neturi. Ji įgyjama tik auklėjimu. Lietuviškai auklėdami savo šeimą, tuo pačiu patarnaujame ir savo tautos išsilaikymui. Patriotizmu vadovaudamiesi, mieli broliai šauliai, ta kryptimi dirbkime, ugdykime savo narių tarpe lojalumą savo kraštui ir pasiryžimą ginti ir padėti atkurti Lietuvos suvereninę valstybę ir jos nepriklausomybę. Šauliai turi būti drausmingi, susiklausę ir remtis visa tai, kas mus vienija ir atmesti, kas mus skiria.

Taip pat turime siekti vienybės ir tautinio bei valstybinio susipratimo lietuvių tarpe, išlaikyti lietuviškąjį jaunimą fiziškai ir morališkai stiprų ir įjungti jį į Lietuvos laisvinimo darbą. Stiprinti

BAISUSIS BIRŽELIS

Šaulė Elena Juciūtė

Nedaug — tik vieną dieną metuose skiriame Baisiojo Birželio aukoms paminėti. Prie tų baisiojo 1941 m. Birželio aukų jungiame ir kitas sovietinės okupacijos aukas iki pat šių dienų. Sovietinė okupacija iki šiol sunaikino ne mažiau kaip trečdalį mūsų tautos.

Pogrindžio "Aušra" pernai metų birželio mėnesį vedamajame tarp kitko rašo: "...tuose užkaltuose vagonuose duso išvežami darbščiausi mūsų ūkininkai, nagingiausi amatininkai, šviesiausi inteligentai, sumaniausi mūsų vadai. Nuo tų siaubingų valandų krūptelėjo visa gimtoji žemė. Masinės deportacijos! Jos baisesnės už marą. Nuo maro mirusį žmogų bent žino, kur palaidojo. Mūsų tėvynainių kaulai išbarstyti po visą Sibirą — vienas Dievas težino tų kampų geografiją. Dar dabar anūakai ir vaikai važinėja ieškodami savo tėvų, senelių, brolių ir seserų kapų, kad galėtų bent palaikus parvežti gimtinėn ar užberti šventos žemės saują. . . .

Tos dienos negali išblėsti iš mūsų atminties!

pagarbą savajai kilmei ir savo tėvų kalbai.

Kaip vaikai gali būti gerais lietuviais, jei tėvai nesistengia patys su savo vaikais kalbėti lietuviškai, neišsirašo ir neskaito lietuviškų laikraščių ir iš mažens savo vaikų nepratina jų skaityti.

Rizikuodami savo gyvybe knygnešiai nešė į Lietuvą iš Prūsų lietuvišką spaudą. Šiandien, kuomet laisvai galime ją įsigyti ir skaityti, jos nevertiname.

Tėvynės meilės vedini žmonės atlieka didžius darbus ir žygius. Kas vertė rizikuoti gyvybe šaulį savanorį, stoti kovon prieš daug didesnę priešą? Tėvynės meilė. Jokių gėrybių, jokio atlyginimo jiems nežadėta, o tik menkas žemės kampelis brolių kapuose, ir toli prieš akis — tėvynės laisvė. Tai tokie pažadai jų laukė. Jų visų tikslas ir ryžtas buvo iškovoti laisvę kraštui. Juos visus vedė meilė savo tautai ir tėvynei Lietuvai, meilė kuri jų širdyse ruseno.

Tautos tragedija yra ne jos sunki ekonominė būklė, bet laisvės netekimas.

Visa tai kas įvyko ir yra daroma šiandien tėvynėje turi būti visam pasauliui žinoma, todėl kiekvienas lietuvis turi visad ir visur tai skelbti.

Šauliai patriotai, atsidūrę laisvajame pasaulyje, nepamiršo savo idealų ir atkūrė Šaulių organizaciją, tačiau mes neturime savo tėvų krašto — Lietuvos. Dabar vietoj plieninės kulkos šauliai pasirin-

Negali užželti užmiršimo žolė Rainių miškelio tragedijos vietoje, Pravieniškėse ir visur, kur pralietas nekaltas kraujas. Ar gali lietuviai užmiršti tuos, kurie su nulupta nuo galvos oda gulėjo grioviuose, kurie buvo kankinami kalėjimų kamerose, karceriuose, daužomi tardytojų kabinetuose, bunkeriuose. Keturiasdešimt metų! Tauta tų dienų nepamirš ir po kelių šimtų metų. Juk dar gyvi tūkstančiai savo akimis matę kraujuojančias žaizdas, savo ausimis girdėję vaikų klyksmą, senelių rau-das, motinų aimanas. . . .

Kartų kartos mini ir minės raudonojo teroro aukas, amžiams paliktas neužgyjančias žaizdas tautos kūne ir žmonių širdyse" . . .

Taip kalbėjo pernai pogrindžio "Aušra" apie Baisiųjį Birželį. Minime ir mes su užuojauta, su malda, susikaupimu ir ryžtu padėti pavergtiesiems. To mūsų tautos naikinimo žudymais ir deportacijomis niekas neištrins ne tik iš Lietuvos istorijos, bet ir iš pasaulinės istorijos, kad ir kaip besistengtų slėpti ir užsiginti raudonieji imperialistai.

Juo labiau, kad toks žmonių naikinimas buvo vykdomas ne vien Lietuvoje, bet ir kituose bolševikų užimtuose kraštuose. Per visą pokario dešimtmetį komunistai valė Rytų Europą nuo vadina-

ko naują ginklą: lietuviybę, jos kalbą, lietuviškas tradicijas ir kitus lietuviškus kultūrinius pasireiškimus. . . .

Šauliai turi būti tvirti lietuviybėje ir tautiškai susipratę.

Ne tik pas šaulius, bet ir visuose lietuviuose tėvynės meilė ir jai prisirišimas privalo vyrauti, o patriotškumo liepsnelė turi rusenti ir neužgesti kiekvieno mūsų širdyse.

Tamsus ne tik tas kas nemoka skaityti ir rašyti, bet ir tas akademikas, kuriam jo tauta ir tėvynė yra tušti garsai. Todėl diplomuoti tamsuliai yra didi rykštė tautai. Jie yra tautos gėda.

Lietuvos Šaulių S-gos Tremtyje šūkis "Nepriklausomai Lietuvai". Juk didžiausia tautos ir valstybės brangenybė yra laisvė ir nepriklausomybė. Tad visi susikaupę pagalvokime, kokiais būdais galėtume mūsų tautos kančias sumažinti ir tėvynę išlaisvinti.

Daug kraujo šaulių-partizanų buvo pralietas atstatant Lietuvos nepriklausomybę. Jų drąsa, jų tėvynės meilė ir pareigos pajautimas tebūnie mums ir toliau kelrodžiu. Jų atlikti žygiai tepasilieka gyvi ir neužmiršti mūsų tautoje. Tad eikime šiandien jų pramintais takais, pasižadėkime ir ištesėkime atlikti tai, ką mūsų broliai šauliai-partizanai buvo atlikę.

□

mųjų "liaudies priešų", tikrumoje nuo dorų, darbščių žmonių, mylinčių savo gimtąjį kraštą ir savo tautą, nepasiduodančių nužmoginimui. Per tą laiką Sibiro taigos ir negyvenamos šiaurės tundros tapo apgyvendintos vergų lageriais. Kalinių ir tremtinių pastatyti miestai ir miesteliai grįsti žmonių kaulais. Jų žuvo milijonai. Likusių taip pat milijonai dar sulaukė 1955-ųjų ir 1956-ųjų metų, kai buvo paskelbtas, — žinoma, ne viešai — bylų peržiūrėjimas, kai Maskvos komisijos važinėjo po visą Sibirą ir atleidinėjo iš vergijos kalinius ir tremtinius. Iš karto atrodė, kad Nikita Chruščiovas iš pagrindų keičia buvusį drakonišką režimą, kad ateis laisvės dienos visai Sovietijai ir pavergtoms šalims. Tačiau tos viltys nepasiteisino. Nors laikinai atėjo šiek tiek šviežio oro į tą supelėjusią tironiją, bet iš esmės niekas nepasikeitė.

Reikia manyti, kad to meto sovietiniai valdovai, savanaudiškų tikslų skatinami, nutarė įvykdyti tą amnestiją politiniams Sibiro vergams. Be abejo, tiems vergams buvo liaupsinamas valdžios gerumas, žmoniškumas, gailėstingumas. Tą valdžios "žmoniškumą" greit patyrė sugrįžusieji iš Sibiro į savus kraštus. Čia buvo sudaromos tokios sąlygos, kad grįžusieji negalėtų įsikurti, kad būtų priversti "savu noru" ir savo lėšomis grįžti atgal į Sibirą, arba į kitas "broliškas" respublikas. Tie, kurie buvo pasiryžę likti Lietuvoje, turėjo tenkintis skurdžiu pragyvenimu, menkai apmokamais darbais, būti nuolat sekamais ir persekiojamais ir gyventi nuolatinėje baimėje.

Senas priežodis sako, kad šunelis ir kariamas papranta. Priprato ir Lietuvos žmonės prie visokių trūkumų, persekiojimų, grąšinimų, išvaramų iš darbo, tardymų ir teismų. Pokarinės okupacijos pradžioje, kai koks pareigūnas pagrasindavo "baltomis meškėmis", žmogus jau drebėdavo, o dabar nebebijo, randa ką atsakyti, kai kada net labai kandžiai. Paskutiniosios "Kronikos" mums pateikia faktų, liudijančių, kad ir žemesniųjų klasių vaikai ne visada beišsigąsta juos tardančių čekistų, dažnai labai vykusiai atsikalba tardymuose. Dažnas žmogus jaučiasi nebeturįs ką daugiau prarasti. Raudoniešiams valdovams užsiveria galimybės laimėti žmonių paklausnumą bauginimais. Su nebijančiais — sunki kalba.

Nebijo žmonės nei teismų, nei Sibiro, nes jau ir Lietuva pasidarė panaši į Sibirą, jau ir ten įkurta visa eilė darbo lagerių — Gullago taškų, kur žmonės atlieka teismo priteistas bausmes. Pagaliau ir visa Sovietų Sąjunga yra ne kas kita, kip milžiniškas vergų lageris, kur nebeegzistuoja jokios žmogaus teisės, kur valdžios pastatyti KGB pareigūnai gali elgtis su žmonėmis, kaip jiems patinka.

Seniai yra žinoma, kad sovietai nesilaiko nei tarptautinių įstatymų, nei sutarčių, išskyrus tas, kurios jiems naudingos. Iki šiol Laisvasis Pasaulis toleravo visokią jų sauvalę, net agresijos aktams nespriešino, dargi juos ekonomiškai rėmė, bet paskutiniaisiais metais vakariečių nuotaikos ėmė keistis, nes jau pajuto, kad "Hanibal ante portem". — Hanibalas, t. y. priešas, jau prie vartų. Pamažu ir Vakarų valstybės pradeda įsitikinti, kad leisdamos sovietams pavergti ir naikinti mažesnes valstybes, artina grėsmę ir savo laisvei. Prie vakariečių įsitikinimo daug prisidedame ir mes, taip pat ir kiti pavergtųjų kraštų išeiviai. Atrodo kad ledai jau pralaužti, juos pralaužti ir patys sovietai padėjo užpuldami Afganistaną ir prispaudę Lenkiją.

Tą pademonstruoja įvykis su garsiu baptistų pamokslininku Billy Graham, kuris nuvažiavęs Maskvon ėmė ten skelbti, kad Sovietų Sąjungoje nepersekiojami tikintieji. Vakarų Europoje ir Amerikoje sujudo ne tik atskiri žmonės, bet didžioji spauda, radijas ir televizija. Pamokslininkui teko teisintis ir net bandyti užsiginti savo tvirtinimų. Tačiau, jis neišvengė pasmerkimo dėl savo naivumo. Taigi, vieton naudingos Kremlui propagandos, gavosi priešingi rezultatai, dar labiau išryškėjo, kad Sovietų Sąjungoje religija yra persekiojama.

Didelis nuopelnas reikia pripažinti okupuotos Lietuvos "Katalikų Bažnyčios Kronikoms". Kai mūsų tautinės aspiracijos daugelio svetimtaučių sutinkamos su abejingumu, net ignoravimu, tai religijos persekiojimas turi stiprų poveikį. Laisvame Pasaulyje "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" sėkmingai apaštalauja ir populiariai Lietuvos tragediją. Lietuvos pagrindžio spauda, — tai stipriausias ginklas kovoje dėl Lietuvos išlaisvinimo. Ne be reikalo amerikiečių spauda paminėjo "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikų" dešimtmetį. Taikli propaganda kai kada veiksmingesnė už bombas ir raketas. Juk ne tuščiai sakoma, kad Vietname karas buvo pralaimėtas ne fronte, bet Washingtone. Tankai, lėktuvai, raketos neskrenda be žmogaus valios, gi propaganda veikia žmogaus valią, jo mintis ir darbus. Užtat reikia pripažinti klaidingu nusivylusių žmonių nusistatymą ranka numoti į visą išeivijos patriotinę veiklą, neremti jos ir nekreipti dėmesio. Žinokime, kad ne kas kitas, tik išeivijos veikla padarė Lietuvą žinomą visame pasaulyje. Kas žinotų apie "Kronikas" ir kitą pagrindžio spaudą, jei išeivijoje jos nespausdintų, neverstų į kitas kalbas ir neplatintų. Šis darbas yra didelė pagalba mūsų kenčiančiam tėvynei. Prisidėkime prie to darbo visi, kaip kas galim. Vargu kas okupuotoje Lietuvoje rizikuotų savo laisvę ir gyvybę, rašant tas "Kronikas" ir ki-

tus pagrindžio leidinius, jei jie nebūtų spausdinami ir platinami įvairiomis kalbomis po visą Laisvąjį Pasaulį. Įsivaizduokime, kiek paguodos, džiaugsmo ir vilties suteikia pavergtiesiems kiekviena žinia apie išleistą Laisvajame Pasulyje Lietuvos pagrindinių raštų knygą! Ne bereikalo Lietuvos okupantas kaip beišgalėdamas juodina mūsų išėiviją, purvais drabsto žymesnius veikėjus ir visą patrijotinę veiklą. Pasinaudodami amerikiečių naivumu, sovietai stengiasi ne tik apšmeižti, bet ir apkaltinti nacizmu karo meto pabėgėlius tikslu juos suniekinti. Ne be sovietų pastangų šiame krašte pradėta ieškoti karo meto nusikaltėlių, nevengiant melo, naudojant netikrus liudininkus, kad galėtų susidoroti su veiklesniais išėivijos žmonėmis — antikomunistais.

Džiugu, kad mūsų veiksniai kartu su kitų kraštų išėivija daro žygių užkirsti kelią neteisintiems žmonių apkaltinimams, remiantis sovietų melagingais liudijimais ir sufabrikuotais dokumentais.

Pasitaiko mūsų tarpe, nors ir nedaug balsų, esą jau nusibodę tie visokie švenčių ir birželių minėjimai, nesą iš jų jokios naudos Lietuvos vadavimo reikalui. Net ir tokių atsiranda, kurie su pašaipą žiūri į dirbančius organizacinį darbą, kuriems toks darbas atrodo per žemas, per prastas, negarbingas. Tokiems atrodo garbingiau kur nors susimetus pasivaishinti ir turėti anot amerikiečių, "good time".

Nenusiminkime dėl tų vėjo nunešamų nubyrėjančių, grūdai neatpuola, tik pelai. Daugiau yra tų, kurie jungiasi su pavergta kenčiančia tautos dalimi. Paskutinių dienų spauda mus guodžia skelbimais apie ruošiamas šventes, minėjimus, demonstracijas įvairiose šio krašto lietuvių kolonijose.

Įsivaizduokime, kaip jaustųsi okupuotoje Lie-

tuvoje žmonės, gyvybės kaina kovojantieji už tautos išlikimą, jei kurį metą radio bangomis nebeišgirstų pranešimų apie Laisvajame Pasulyje ruošiamus minėjimus ir kitą išėivijos veiklą... Jiems tai paguoda ir stiprybė nelygioje kovoje pailstantiems.

Prisimenu, kai dar buvau okupuotoje Lietuvoje, klausydavom Amerikos Balsą ir Vatikano radio pranešimus. Įdomiausia programos dalis mums būdavo Laisvojo Pasaulio lietuvių spaudos ir veiklos apžvalga. Neapsiriksim tikėdami, kad šiuo metu dar labiau ten gaudomi pranešimai apie čia vykstančius minėjimus, pamaldas, demonstracijas, išleistus raštus ir visokią veiklą, ypač svetimtaučių tarpe. Visa tai duoda jiems jėgų ir ryžto vesti tą nelygią kovą prieš pavergėjų smurtą, priespaudą, persekiojimus. Padėkime jiems! Pripildykime minėjimų sales, bažnyčias, aikštes, kad nebūtų mūsų spaudoje dejavimų, kad mažai tedalyvavo. Nedžiuginkime Lietuvos okupanto, persekiotojo, tykojančio mūsų klaidų ir laukiančio mūsų silpnumo.

Kokie bebūtume . tikintys ar netikintys, remkime Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką, už kurią jau daug lietuvių vargsta kalėjimuose, darbų lageriuose, bet nežiūrint didelio persekiojimo, "Kronika" vis tiek Lietuvoje rašoma ir Laisvąjį Pasaulį pasiekia. Lietuvos žmonės neapleidžia kovos lauko ir kovoje nenusimena. Per 40 metų Lietuvoje žmonės kęsdami barbarišką priespaudą, nenuleidžia rankų ir nebėga ir kovos lauko, tad ir mes neprivalome nusiminti, neprivalome pailsti kovoje dėl Lietuvos laisvės.

Kankinys vyskupas Mečislovas Reinys prieš mirtį Vladimiro kalėjime taip guodė savo tautiečius: "Nenusiminkime, mirusieji kovoja kartu sumumis! Palaiminti, kurie nenusilenkia prieš neteisybę!"

□

New Yorko "Simo Kudirkos" šaulių kuopos
pirmininkui šauliui

inž. KĘSTUČIUI MIKLUI,

jo mylimai mamytei mirus, gilią užuojautą
reiškia

*LŠST Pirmininkas
ir
Centro Valdyba*

Mūsų kuopos pirmininko brangiai mamytei

A. A. ALEKSANDRAI MIKLIENEI

mirus, sūnus KĘSTUTĮ MIKLĄ ir jo brolių
HENRIKĄ su šeimomis ir kitus šeimos ar-
timuosius, čia ir okupuotoje Lietuvoje,
užjaučiame.

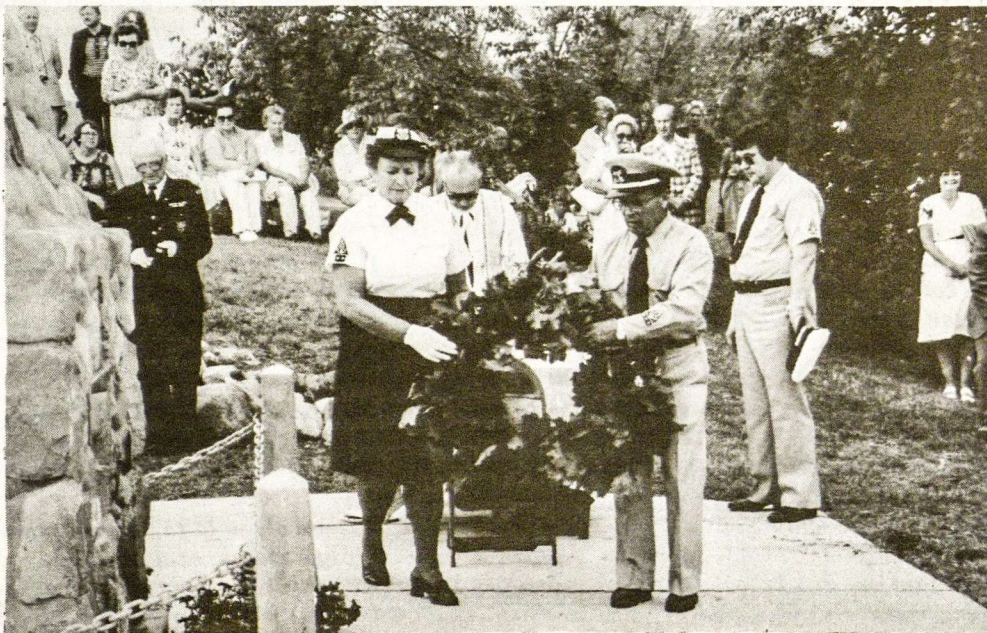
*L.Š.S.T. "Simo Kudirkos
Šaulių k-pos N.Y. Valdyba ir nariai*

Pilėnų stovyklavietėje 15 metų Detroito jūrų šaulių veiklos minėjimo pamaldų metu LŠST kapelionas Tėv. J. Borevičius sako pamokslą. Nuotr. P. Malėtos

Detroito jūrų šaulių "Švyturio" kuopos pirm. B. Valiukėnas ir kuopos moterų vadovė A. Bukšnienė padeda vainiką prie Lietuvos Nepriklausomybės Kovų paminklo, š.m. liepos 4 d. Pilėnų stovyklavietėje.

Detroito jūrų šaulių kuopos "Švyturys" 15 metų minėjimo akademijos, įvykusios š. m. liepos 4 d. Pilėnų stovyklavietėje, Garbės Prezidiumas: (iš kairės) Sąjungos kapelionas Tėv. J. Borevičius, garbės narė O. Mikulskienė, S-gos moterų vadovė B. Jasaitienė, S-gos pirmininkas K. Milkovaitis, I- vicepirm. V. Išganaitis, II vicepirm. ir jūrų šaulių šakos vadovas E. Vengianskas, "Tremties Trimito" redaktorė S. Kaunelienė, garbės narys A. Mikulskis, buv. kuopos pirm. A. Šukys ir p. Misiūnas. Nuotr. P. Malėtos

BALYS GRAŽULIS

JŪROS ŠAULIO DAINA

(Detroito Jūros Šaulių Kuopos penkiolikmečiui)

*Šaulys aš jūros — visi žinokit!
Šią mano dainą garsiai dainuokit!
Atėjo šventė, mums brangios dienos,
Pasisvečiuokit mūsų Pilėnuos.*

*Šaukite drum ta ta, drum ta ta lija,
Tai gražiai plaukia mūsų eldija!
Įgulos vyrus čia šiandien matot—
Iriamės drąsiai daugelį metų.*

*Veskite drum ta ta, drum ta ta doda,
Smarkiausiai audrai nepasiduodam!
Grumtis papratę įveikiam bangą,
Kovą laimėję dėkojam Dangui.*

*Traukite drum ta ta, drum ta ta užta,
Ant balto smėlio susukom gūžtą!
Akmenį nešėm, ant akmens krovėm
Ir pasistatėm aukštą tvirtovę,*

*Rieskite drum ta ta, drum ta ta ėna,
Tvirti, ir gražūs mūsų Pilėnai!
Čia poilsiaujam po sunkaus darbo,
Plušam tėvynei, nebojam vargo.*

*Tarkite drum ta ta, drum tata olia,
Mes neužmiršom žuvusių brolių!
Prie akmens šalto galvos nusvyra,
čia susikaupia sesės ir vyrai.*

*Ūzkite drum ta ta, drum ta ta alvi,
Išdidžiai plakas mūsų Trispalvė!
Josios pavėsy išsirikiuojam,
Į našų darbą iš čia žygiuojam.*

*Šaukite drum ta ta, drum ta ta oja,
Į bendrą vagą su broliais stojam!
Čia gyva plazda dvasia tėvynės,
Ir dažnai skamba daina gimtinės.*

*Veskite drum ta ta, drum ta ta aiva,
Širdyje statom ažuolo laivą!
Kiti pasako - smėly irkluojam, —
O mes išplauksim laivu didžiuoju!*

*Traukite drum ta ta, drum ta ta ito,
Nekantriai laukiam skardaus trimito!
Išgirdę gaudžiant į laivą sėsims,
Į laisvės kovą narsiai skubėsims.*

*Rieskite drum ta ta, drum ta ta otu,
Laivan netilpęs išplauksiu luotu!
Per okeaną, broleliai, irsiuos
Kai tik tėvynę šaukiant išgirsiu.*

*Užkite drum ta ta, drum ta ta uota,
Šiandien Pilėnuos šiaunisia puota!
Midaus, sveteliai, tai negailėkit,
Su kaimynėliais, meiliai kalbėkit.*

*Šaukite drum ta ta, drum ta ta uota,
Šiandien Pilėnuos didžiausia puota!*

1982.VI.17 Flint, MI

CICERO JŪROS ŠAULIŲ KUOPA "KLAIPĖDA"

Dar toli iki metų galo, bet "Klaipėdos" jūrų šaulių kuopa jau turėjo progos dalyvauti eilėje įvairių renginių. Pirmasis buvo Vasario 16 d. minėjimas, kurį rengė Cicero ALT'o skyrius. "Nemuno" Rinktinės nariai, kurią sudaro "Gen. T. Daukanto" ir "Klaipėdos" jūrų šaulių kuopos, dalyvavo vėliavos pakėlime prie Cicero miesto administracijos pastatų. Čia vėliava vienos savaitės laikotarpyje yra kasdien pakeliama ir ta savaitė paskelbta nepriklausomos Lietuvos prisiminimui ir pagerbimui.

LŠST visuotiniame atstovų suvažiavime mūsų kuopą atstovavo 8 nariai.

Kapų puošimo (Memorial Day) metu aplankėme savo mirusiųjų kapus. 16 mūsų kuopos narių jau ilsisi Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse ir vienas Tautinėse kapinėse. Gegužės mėn. 31 dieną, kartu su kitais Čikagos šaulių daliniais, organizuotai dalyvavome Šv. Kazimiero kapinėse įvykusiose pamaldose. Vėliu trumpai sustojome prie Romo Kalantos paminklo.

Birželio mėn. 31 d. Cicero ALT'o skyrius surengė Baisių Birželio Dienų minėjimą. Mūsų kuopos broliai ir sesės gausiai dalyvavo tiek pamaldose, tiek ir akademiniame dalyje.

Liepos mėn. 3-4 dienomis, kartu su Čikagos šauliais vyko į "Švyturio" jūros šaulių 15 metų įsikūrimo jubiliejų, Jūros Dieną ir Kultūrinį savaitgalį. Šios iškilmės, jau buvo plačiai aprašytos ir įvertintos lietuviškojo spaudoje.

1979 metais "Klaipėdos" jūrų šaulių kuopa, išleidusi ir sėkmingai išplatinusi 1400 egz. "Lietuva Bolševikų Okupacijoje" lietuviškąją laidą, pasiryžo šią knygą išleisti ir anglų kalboje. Štai ji ir pasirodė: "Lithuania under Soviet Occupation. Eyewitness Accounts of Atrocities".

Mes, vyresniosios kartos žmonės, šiuos žiaurius komunistų darbus dar gerai prisimename, nes esame buvę liudininkais ir net aukomis tų barbariškų žudynių. Bet mūsų svarbiausias tikslas buvo šią anglų kalbą laidą paskleisti jau čia gimusiems ir užaugusiems, lietuvių kalbą sunkiau var-

tojantiems lietuviams. Be to, stengsimės šią knygą paskleisti ir amerikiečių visuomenėje, bibliotekose, aukštesniosiose mokyklose ir kitur.

Ginklo kova prieš raudonąjį terorą yra pasibaigusi, bet spausdinto žodžio galia yra nemažesnė ir ji bus tęsiama kol lietuviu rezistencinė dvasia bus gyva.

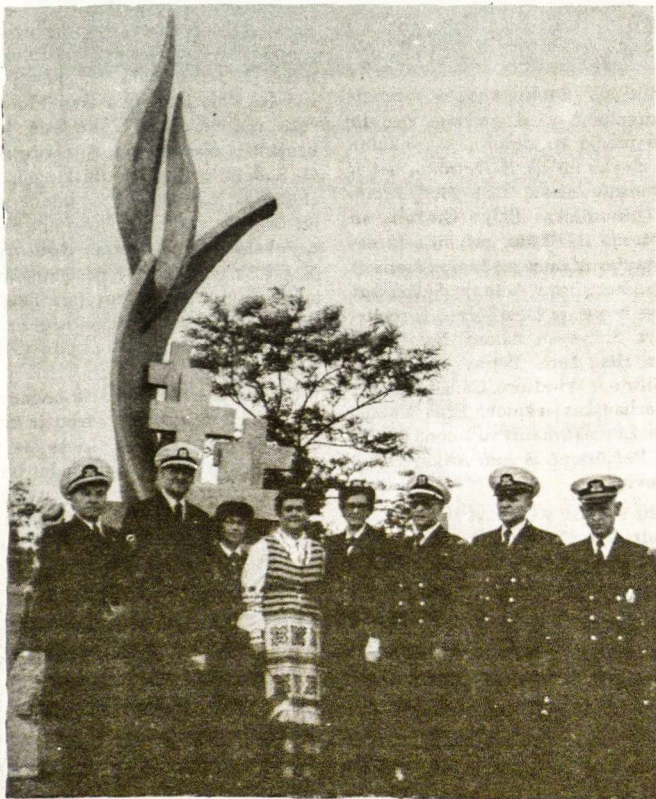
Šios knygos paruošėjas yra lietuviškai visuomenei plačiai žinomas kun. Juozas Prunskis. Į anglų kalbą išvertė Nijolė Gražulienė, gražų ir įspūdingą viršelį paruošė dail. Jonas Tričys, kurio pavardė

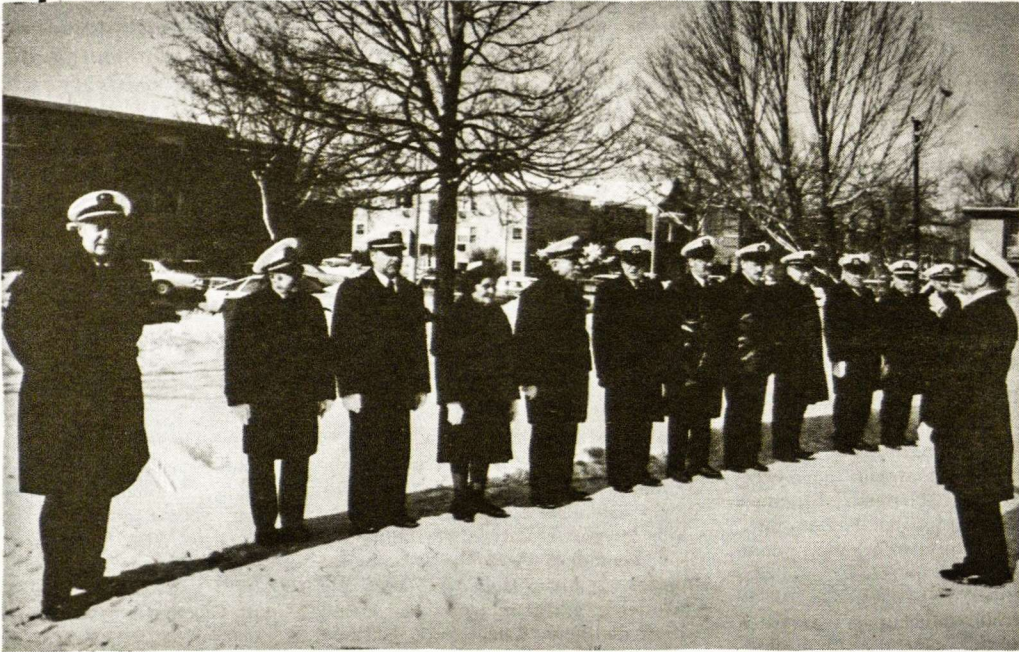
per neapsižiūrėjimą nepaminėta knygoje. Spaudino Draugo spaustuvė Čikagoj, Ill. 291 psl. Kaina — 8 dol. minkštais viršeliais ir 10 dol. kietais viršeliais. Užsiskaitant reikia pridėti 1 dol. persiuntimo išlaidoms padengti.

Knygą "Lithuania under Soviet Occupation", galima gauti šiuo adresu: DRAUGAS, 4545 West 63rd Street, Chicago, Ill. 60629 ir pas Klaipėda j.š. kuopos vicepir.: A. Ašoklis, 1829 South 49th Court, Cicero, Ill. 60650.

Ap. Skopas

"Klaipėdos" j. š. kuopos broliai ir sesės prie Romo Kalantos paminklo. Iš k.: A. Ašoklis, pirm. J. Mikulis, U. Mikulienė, I. Pranckevičienė, N. Skopienė, A. Skopas, S. Pranckevičius ir J. Dekeris.

“Nemuno” Rinktinės jūros šauliai išsirikiavę vėliavos pakėlimui Vasario 16 d. proga. Priekyje “Klaidėdos” j. š. kuopos pirm. Juozas Mikulis ir pirmas iš k. “Gen. T. Daukanto” j. š. kuopos pirm. Edmundas Vengianskas.

SĖKMINGA “ST. BUTKAUS” ŠAULIŲ KUOPOS IŠVYKA

“St. Butkaus” šaulių kuopos surengta išvyka rugpjūčio 15 d. gražioje Vasiulių sodyboje praėjo su dideliu pasisekimu. Žmonių atvyko ne tik iš Detroito, bet ir kitų artimesnių miestų: LŽS-gos Detroito skyriaus pirmininkas Balys Gražulis su žmona Marija iš Flinto, rašytojas-žurnalistas Vytautas Alantas su žmona Irena iš Redfordo, žurnalistas Antanas Sukauskas su žmona Brone ir Dearborno, žurnalistas Stasys Šližys su žmona Natalija iš Dearborn Hts., žurn. Petras Januška su žmona Birute iš Windsor, Canados, žurn. Stasys Garliauskas su žmona Erna iš Manchesterio, Liudas Selenis su žmona Onute ir Jūratė Pečiūrienė iš Ann Arbor, kiti iš kitų vietovių.

Vasiulių sodyba yra erdvi ir joje auga daug medžių. Ypač malonų vaizdą sudaro ten augantieji balti beržiukai. Atvykusieji galėjo pasirinkti sau vietą medžių pavėsyje, arba šildytis prieš saulutę. Mėgstantieji vaisius patraukė į jų gražų sodą, kuriame auga įvairių vaisių medžiai. Vieni ėjo vaisių paragauti, o kiti prisirinko ir namo parsivežti. Sutikęs sodybos šeimininkę Sofiją Vasiulienę užklausiau: — “O kaip su obuoliais, ar galima nueiti į sodą ir jų pasirinkti?” “Eik ir rink, kiek

tik nori, ir jei nerasi prikritusių, pasipurtink”, — atsakė man šeimininkė. Taip mums bevaikščiojant po gražųjį sodą ir sodybą atėjo ir pietų laikas. Moterų sekcijos vadovė Adelė Poderienė, talkininkaujant S. Vasiulienei, A. Skorupskienei, O. Šadeikienei, E. Jodinskienei, L. Macionienei, E. Bulotienei ir kitoms pagamino skanius pietus. Jie buvo net iš keletos patiekalų ir su įvairiais daržovių priedais. Lėkštes prikrovė nesigailėdamos. Ir tas jų dosnumas privedė prie neapsiskaičiavimo. Vėliau atvykusiems pietų pritrūko ir kai kuriems teko net pinigų grąžinti.

Bilietukus maistui pardavinėjo Romas Macionis, o bare dirbo ir trokštenčius gaivino broliai Jonas ir Stasys Bartkai. Suaukotų dovanų stalas buvo gan turtingas. Jų paskirstymą pravedė Irena Laurinavičienė, Lidija Mingėlienė ir Matas Baukys. Vertingiausia ir gražiausia dovana — lietuviška lėlė — teko sodybos šeimininkams Vasiuliams. A. Jonynienės gražus šiaudinukų paveikslas — Vladui Staškui ir jos vaza su rugių varpomis — Vincui Kankaliui. Dovanų laimėjimo kiekiu visus nukonkuravo kuopos kapelionas kun. A. Babonas. Jis laimėjo net keturias dovanas. Ir taip visą dieną atsilankusieji praleido gražioje Vasiulių sodyboje. Tikrai tenka jiems didelė padėka.

Juk jie iš to jokios naudos neturi, tik ant rytojaus daug darbo . . .

“St. Butkaus”, šaulių kuopai vadovauja darbštus ir energingas Vincas Tamošiūnas.

A. Grinius

Birželio mėn. 26 d. “DLKęstučio” šaulių kp. atšventė jau 26-sias Jonines iš eilės Wisconsinso padangėje. Jas atidarė kuopos pirm. š. P. Petrušaitis. Laužą uždegė šaulys savanoris kūrėjas Povilas Janušonis. Vakarą buvo šaltokas, bet nedrumstė susirinkusiųjų nuotaikos. Ilgai skambėjo lietuviškos dainos smėlėtame Michigano krante. Rengėjai ypač džiaugėsi, kad gausus būrys Čikagos jaunimo buvo atvykę pasizmonėti į lietuvių tradicinę šventę.

NAUJA AKADEMIKĖ

Šaulė Vita Kristina Paukštelytė įsigijo bakalaureatės laipsnį iš antropologijos ir archeologijos.

Vita gimė 1960 m. kovo mėn. 11 d. Kenosha, Wis., kur ir dabar gyvena pas tėvus Vytautą ir Aureliją Paukštelių. Lankė ir baigė M.D. Bradfordo gimnaziją. Du metus studijavo Parkside universitete Kenosha, Wis., o kitus du metus Milwaukee, Wis. universitete, kur įsigijo bakalaureatės laipsnį. Priimta į tą patį universitetą siekti magistrės laipsnio.

Lankė Kenošos liuanistinę mokyklą ir gerai skaito bei rašo lietuviškai. Priklauso LB apylinkei ir "DLK Kęstučio" šaulių kuopai. Buvo "Bijūno" lietuviškų tautinių šokių grupės šokėja.

Linkime sesei šaulei Vitai siekti mokslo viršūnių!

Jurgis Milas

A.A. ANTANAS MIKUS

1982 m. birželio 11 d., Elk Grove, Ill., mirė šaulys Antanas Mikalkevičius-Mikus, virš 30 metų gyvenęs Racine, Wisc.

Š. Antanas buvo gimęs 1902 m. birželio 10 d. Armonių km., Juodupės vls., Rokiškio aps. Baigęs vidurinį mokslą dirbo pašto žinyboje. Pradžioje Onuškyje, vėliau Dotnuvoje, kur buvo paskirtas Žemės ūkio Akademijos pašto viršininku. Ten dirbdamas, išklaušė Žemės ūkio Akademijos kursą.

1929 m. vedė Eleną Ginterytę ir su ja išaugino ir išmoksline dukterį Lilę ir sūnų Benediktą, kurie abu turi sukūrę savo šeimas.

II Pas. karo įvykiai nubloškė juos į Vokietijos tremtį, kur š. Antanui teko mokytojauti Vas. 16 gimnazijoje. 1951 m. Mikai atvyko į JAV ir apsigyveno Racine Wisc. Pradžioje š. Antanas dirbo automobilių fabrike, bet vėliau gavo chemiko darbą Modine bendrovėje. Ten išdirbo iki pensijos. Jau būdamas pensijoje, išgyveno sunkią širdies operaciją.

Nuoširdžiai dalyvavo lietuviškame veikime. Priklausė LB apylinkei, "DLK Kęstučio" šaulių kuopai, TMD kuopai. Rėmė Altą ir Balfą bei kitus lietuviškus susibūrimus.

Šermenų kopolyčioje Altos skyriaus pirmininkas š. Vikt. Kazemėkaitis nupasakojo trumpą š. Antano biografiją. Š. Mot. Tamulėnas atsisveikino buvusių bendradarbių ir šaulių vardu. Prie karsto šauliai ėjo garbės sargybą.

Po gedulingų pamaldų šv. Kazimiero bažnyčioje velionio kūnas palydėtas į Šv. Kryžiaus katalikų kapines Racine, Wisc., "Marija, Marija" giesmės ir Lietuvos himno garsai nuaidėjo per mirusiųjų buveinę,

Naujoji akademikė, "Kęstučio" kuopos Racine, Wisc., šaulė Vita Kristina Paukštelytė.

atsisveikindami su Lietuvos sūnumi š. Antanu Miku.

Ilsėkis ramybėje svetingoje Amerikos žemeleje.

Jurgis Milas

KAROLIS MILKOVAITIS

KAS IŠDRIS

Nėra dienovydžio be ankstauro ryto,
Kaip nėra ligos be priežasties.
(Kai poveikis - liga be kvito),
Tai veiksmas apgaubtas nakties.

Teismai pateisina ne vieną veiksma
Įvykdytą be priežasties.
Kas drįs minios pateisint keiksma
Ir Golgotis kančias smerkties?

P. JURKUL, APDOVANOTAM "SIMO KUDIRKOS" ŠAULIŲ KUOPOS NEW YORKE ŠAULIŲ ŽVAIGŽDĖS ORDINU

Figaro čia . . .
Figaro ten . . .
Žodžiai tie operoj skamba.
Jurkus štai čia . . .
Jurkus jau ten . . .
Knygos, plakatai, plaktukas juo kalba.

O kaip gerai platus barai.
Žemę apjuosim dalgių skambėjimu.
O kaip gerai, broli, darai.
Tai pasidžiaugsim sodų žydėjimu.

Sodų baltų, ten paliktų,
Ten kur žydėjime kryžiai spindėjo.

M. BUTKIENĖ

ANTROJO PASAULINIO KARO LAIKŲ PRISIMINIMAI

S. PAČESA

1940 metų birželio mėn. bolševikinė Rusija okupavo Lietuvą. Tą dieną palaidota Nepriklausoma Lietuva. Prasidėjo areštai ir smurto veiksmai prieš lietuvius. Vienus sodino į kalėjimus, kitus tūkstančiais užkaltauose vagonuose vežė į Sibirą. Kiekvieno lietuvių gyvenimas pasidarė nesaugus. Ypač baimėje gyveno valdininkai, kariškiai, šauliai ir veiklesnieji organizacijų nariai. Kadangi areštai daugiausia būdavo vykdomi naktimis, daugelis nebemiegojo savo namuose.

Tuo metu gyvenau Tauragėj. 1941 m. birželio mėn. (šeštadienį) oras buvo gražus, todėl su savo bendradarbiu ats. ltn. A. Šernu išėjome pasivaikščioti Jūros upės pakrantėmis ir kalbėjomės apie nesaugų ir nepakenčiamą gyvenimą Lietuvoje. Mudviem bekalbant, pamatėme labai aukštai skrendantį lėktuvą, kuris leido dūmus ir darė įvairius sukinius. Spėliojuome, kad tai vokiečių lėktuvas, kuris duoda kažkokius ženklus. Pasirodo, neklydome, bet neturėjom garantijos. Grįžome į miestą. Beeidami, susitikome pažįstamą komjaunuolį, kuris platino bilietus ir kvietė atvykti į komjaunimo rengiamą vakarą. Suabejojome, pagaliau nutarėm eiti, nors alaus išgerti ir pasižvalgyti, kaip ten viskas bus. Nuvykę, salėje pamatėme daug alaus statinių. Grojo muzika, vieni šoko, kiti gėrė alų. Pradėjo mus vaišinti, kvietė gerti ir linksintis. Grįžome į namus apie 3 val. ryto. Grįžęs kambarin, tuoj nusirengiau ir kritau į lovą, nes buvau labai pavargęs. Dar nespėjau užmigti, kai išgirdau nepaprastą trenksmą, kuris privertė mane lovoje atsėsti. Kai uždegiau šviesą pamačiau, kad visi langų stiklai išbyrėję. Apsirengiau ir pradariau duris. Tuo metu kažkas iš antro aukšto metė kažkokį daiktą ir pradėjo ant manęs bartis, ko aš be reikalo vaikštau tokio pavojaus metu, kai prasidėjo karas, ir miestas bombarduojamas. Nudžiugau išgirdęs tokią žinią, greit nubėgau į rūsį, kuris buvo pilnas žmonių. Lietuviai buvo labai linksmi, bet politrukų žmonos su vaikais verkė ir dejavo. Miesto bombardavimas neilgai užtruko, o vėliau nutilo ir kiti ginklai. Visiems rūpėjo, kas darosi mieste. Pradarę rūsio duris, pamatėme, kad mieste jau žygiuoja vokiečių kariuomenės daliniai. Džiaugsmas nepaprastas, juk esame išgelbėti. Prasidėjo gaisrai. Netoli mūsų pradėjo degti kooperatyvas, keliese nubėgom pažiūrėti. Gaisrų užgesinti ne-

buvo įmanoma, todėl grįžome į rūsį ir pradėjome giedoti Lietuvos himną. Rūsijoje nebegalėjome ilgiau būti, nes gaisrai staigiai pradėjo plėstis. Pavojus padidėjo, kai užsidegė Ūkio Banko pastatas. Reikėjo iš kambario išnešti kieman visus baldus ir daiktus. Tačiau, niekas nepadėjo, nes kai užsidegė namas, sudegė ir kieme daiktai. Apsigynėnu tame pačiame name pas dr. Prosevičių, kur gyveno mano bendradarbis ir draugas ats. ltn. A. Š., nes paskutiniu laiku mes abu dirbome Kelių Rajono buhalterijoje. Tauragės mieste gaisrai vis plėtėsi. Pradėjo degti ir Kelių Rajono įstaiga. Abu su draugu nubėgome gelbėti nors auto mašinų, nes garažas dar nedegė.

Numušėme durų užraktą ir mašiną išgelbėjom. Turėdami nuosavą susisiekimo priemonę, pradėjome spręsti, ką daryti, nes dėl karščio ir dūmų mieste nebuvo galima gyventi. Saulė jau leidosi, todėl sprendimas turėjo būti greitas. Nutarėm tuojau iš Tauragės bėgti į Tilžę. Susidarėm šešetukas: ltn. A. Šernas, dr. Prosevičius su žmona, jų tarnaitė ir netikėtai atsiradęs Kelių Rajono šoferis, kurio pavardės nebeprisimenu, ir aš. Plentas į Tilžę buvo užkimštas vokiečių kariuomenės, todėl važiovome aplinkiniais keliais į Požerūnų dvarą, nes žinojome vieną seklią vietą per Jūros upę, kur tikėjomės su mašina pervažiuoti. Tą seklią vietą žinojo ir vokiečių kariuomenė, todėl ji buvo užkimšta vokiečių artilerijos pabūklais. Pravažiuoti negalėjome, bet grįžti į Tauragę buvo nesaugu. Likome nakvoti ant upės Jūros kranto. Pagal vokiečių karininkų nurodymus, turėjome mašiną užmaskuoti šakomis, kad ryte priešui nebūtų įtarimo. Užmaskavę mašiną palikome, o patys, jau sutemus, nuėjome ieškoti nakvynės kaime. Nakvynę greit suradom, nes aplinkiniai namai buvo tušti, bet lovoje buvo matracai, todėl galėjome iki ryto pasilsėti. Užmigti negalėjome, nes tame name viename kambaryje gulėjo sužeistas rusų kareivis ir labai dejavo. Pradėjo aušti. Kai tik saulė patekėjo, mes visi buvome prie savo mašinos ir tarėmės apie tolimesnę kelionę, bet tuo metu rusų kariuomenės likučiai, pastebėję vokiečių kariuomenę, pradėjo smarkiai šaudyti iš Požerūnų miško. Vokiečiai pradėjo atsišaudyti. Atsidūrėme kryžminėje ugnyje ir sugulę ant žemės laukėme, kada tos kautynės pasibaigs. Kai šaudymas nutilo, vokiečių kariai mus apsupo, mus penkis areštavo, o šeštas — šoferis, sužeistas gulėjo krūmuose, labai dejavo ir šaukėsi pagalbos. Mus suvarė į duburį, kad karininkas padarytų sprendimą, ką su mumis daryti. Iš mūsų tarpo trys asmenys gerai kalbėjo vokiškai, tai mes juos pasiuntėm kaip delegaciją pas karininką, kuris vadovavo. Vokiečių karinin-

kas su delegacija visai nenorėjo kalbėti ir supykęs pareiškė, kad mes esame partizanai, apšaudome vokiečių kariuomenę ir nušovėme vieną artilerijos arklį, todėl mums grėsia mirties bausmė. Išgirdę iš delegacijos sprendimą, nebeturėjome vilties likti gyvi, todėl laukėme, kad greičiau sušaudytų, nes iš baimės visi buvome panašūs į lavonus. Tuo netikėtu momentu rusai vėl pradėjo šaudyti iš Požerūnų miško į vokiečių kariuomenę. Mes visi atsidusome ir pagalvojome, gal tai bus mūsų išgelbėjimas. Šaudymui sustojus, mūsų delegacija vėl nuvyko pas vokiečių karininką, kuris dabar buvo sukalbamesnis ir pradėjo klausinėti, kas mes esame. Jam išaiškinus, kad esame civiliniai, visai nekalti, nes pasitraukėme iš Tauragės miesto, ieškodami saugesnės vietos. Vokiečių karininkas įsakė mus iškratyti, taip pat mašiną ir jei nieko įtartino nebus rasta, mus paleis. Kratos metu mieko įtartino nerado ir mus paleido.

Kai apžiūrėjome auto mašiną, pamatėm, kad motoras veikia ir radiatorius buvo sveikas. Apžiūrėjęs sužeistą šoferį daktaras rado, kad jis buvo sunkiai sužeistas, peršauti viduriai. Jį naujas šoferis auto mašina lėtai vežė į Tauragę, į ligoninę, o mes pėsti sekėme iš paskos. Sužeistasis ligoninėj mirė. Sekančią dieną ieškojom karsto ir rūpinomės laidotuvėmis, nes karo metu iš niekur pagalbos nebuvo. Radę karstą, jam nupirkti sudėjom pinigų, o ligoninė paskolino vežimą ir arklius, kad galėtume nuvežti į kapines. Palaidojom. Tuo metu dar tebevyko susišaudymas.

Po visų vargų mieste vyko pokarinis gyvenimas. Netrukus persikėliau į Raseinius, nes ten gavau gerą tarnybą. Kad ir karo metu, gyvenimas, tačiau, buvo neblogas. Vokiečių armija sparčiai žygiavo į bolševikinę Rusiją ir sustojo prie Stalingrado. Pralaimėjusi prie Stalingrado, vokiečių armija pradėjo trauktis 1944 metais. Kariuomenės likučiai traukėsi per Lietuvą. Gyventojų panika didėjo, nes artėjo frontas. Niekas negalėjo patarti, ką daryti, pasilikti vietoj, ar trauktis su vokiečių kariuomene. Dauguma laukė iki paskutinio momento. Kada pasiekė žinia, kad frontas tik už kelių kilometrų, ir artilerijos sviediniai pradėjo kristi į Raseinių apylinkes, tuomet visi pradėjo bėgti, kur tik galėdami, nes ryžosi gelbėti savo gyvybes. Neturėdamas jokių susisiekimo priemonių, negalvojau kur nors toliau bėgti, nutariau tik laikinai pasitraukti nuo fronto, nes sklido gandai, kad frontas stabilizuosis ir rusų armija bus atmušta prie Dubyšos. Palikau viską, pasiėmiau tik dvi pamainas baltinių ir trim dienom maisto, išbėgau kartu su kitais Jurbarko link.

Prie Nemuno vėl panika. Pabėgėlių tūkstančiai, valčių mažai. Už persikėlimą imti pinigais nenorėjo. Teko daryti mainus. Už keletą pokelių cigarečių mane be eilės perkėlė per Nemuną. Atsidūriau Šakių apskrityje. Netrukus susidarė mūsų keletas viengungių su lagaminėliais rankose, bet be susisiekimo priemonių. Pamatėme, kad keltu persikėlė vežimai prikrauti visokių atsargų ir maisto, bet mums niekas nepasiūlė pagalbos. Pralaukėm keletą valandų, patrankų gaudimas artėjo ir naktis atėjo.

Voros pabaigoje pamatėme du vieninkius vežimus, kuriuose sėdėjo po vieną suaugusį žmogų. Sustabdę paprašėme priimti nors mūsų lagaminus, o patys sutikom eiti pėsti. Geraširdžiai žemaičiai ne tik lagaminus priėmė, bet ir mus susodino. Buvom laimingi. Jau temstant pasiekėm Ramoniškių kaimą, pusantro kilometro atstume nuo Vokietijos sienos. Apsinakvojom pas vieną ūkininką klojime ant šieno. Apie maistą nei negalvojom, nes buvom labai išvargę, todėl tuoj atsigulėm. Mano draugas tuoj užmigo, o aš vis klausiausi, ar toli frontas. Naktį viskas nurimo, todėl ir aš užmigau. Ryte visi pasistiprinom ir tarėmės, kas daryti. Frontas stabilizavosi prie Raseinių. Ramoniškių kaime išbuvome mėnesį laiko. Mūsų maisto atsargos beveik baigėsi, grįžti namo jas papildyti negalėjome, nes ten ėjo frontas, o be maisto atsargų bėgti į Vokietiją, kur niekas nelaukė, buvo baisu. Besitariant atėjo ūkio šeimininkas ir paskelbė žandarmerijos įsakymą, kad visi pabėgėliai važiuotume į Tauragę, kur būsią daug saugiau, nei pafrontėj. Nudžiugom, kad būsim arčiau savųjų. Ramoniškėse gyvendamas, iš vokiečių kareivio už du šimtus markių nusipirkau gražų, didelį, sartą arklį, o palaikį vežimą radau vienoj ūkininko sodyboj, kur šeimininkas buvo pasitraukęs į Vokietiją. Susidariau ir šiekus tokius pakinktus ir pataisiau susidėvėjusį vežimo ratą. Sutvarkę savo mantą ir pasikinkę sartį, su draugu sėdova į nuosavą vežimą ir prisijungėm prie voros. Nors vora buvo nemaža ir negalėjome smarkiai važiuoti, Tauragę pasiekėm po pusantros valandos.

Apsistojau pas pažįstamą pavyzdingą ūkininką Preikšaitį, 1 kilometro atstume nuo Tauragės miesto, prie pat Jūros upės. Nuvykęs į Tauragę, užsukau pas burmistrą ir gavau darbą butų skyriuje. Dirbau vos vieną mėnesį.

1944 m. rugsėjo mėnesį prasidėjo dideli mūšiai ir frontas pajudėjo nuo Raseinių. Naktimis rusai bombarduotavo Tauragę, todėl užmigti buvo neįmanoma. Vokiečių kariuomenė traukėsi. Buvo užkimšti visi keliai ir šunkeliai.

(Bus daugiau)

KRISTIJONAS DONELAITIS, NEMIRŠTANTIS KOVOTOJAS DĖL LIETUVYBĖS, ŽMOGAUS TEISIŲ IR KRIKŠČIONYBĖS, LIETUVIŲ TAUTOS IR PASAULINĖJE LITERATŪROJE

(*Straipsnis atžymėtas LŠST Centro V-bos III premija*)

STEPAS JAKUBICKAS

1980 metais, suėjo 266 metai nuo lietuvių tautos žymaus literatūrinio realizmo pradininko, didelio lietuvių patrioto, kovotojo dėl lietuvių, žmogaus teisių ir krikščionybės, poeto, rašytojo, evangelikų kunigo Kristijono Donelaičio gimimo ir 200 metų nuo jo mirties. Todėl kiekvienam lietuviui yra svarbu susipažinti su Kristijono Donelaičio gyvenimu, jo darbais ir kova su kolonistais, ginant lietuvių teises ir su jo lietuvių tautai palikta kūryba.

Kristijonas Donelaitis gimė 1714 metais, sausio mėn. 1 d. Mažojoje Lietuvoje, Lazdinėliuose, Gumbinės parapijoje, apie septyniškus kilometrų nuo Gumbinės miesto, laisvo ūkininko septynių vaikų šeimoje — keturi broliai ir trys seserys.

Kristijono Donelaičio jaunystė nebuvo lengva. Jam teko augti ir mokslus eiti kaip našlaičiui, karo ir maro baisių padarinių sąlygose.

XVIII šimtmetyje Europos didžiųjų valstybių ekspansijos tendencijos nebuvo nei kiek mažesnės, kaip šių laikų Sovietų Rusijos. Anglija, Prancūzija ir Ispanija savo ekspansiją ginklu plėtė Amerikos kontinente. Rusija ir Vokiškoji Prūsija kariavo tarp savęs Europoje. Karai vyko Austrijos, Lenkijos ir Lietuvos žemėse prie Baltijos jūros, nulemdami to meto Lietuvos ir Lenkijos valstybinį likimą — 1703 metais.

Tų žiaurių karų išdavoje Lietuva ir Lenkija buvo pasidalintos tarp Rusijos, Prūsijos ir Austrijos (1712 - 1792 - 1795), Lietuvos teritorijos didžioji dalis buvo paverpta Rusijos, o mažoji dalis atiteko Prūsijai, kurios ribose Lietuvos vakarinės žemės jau buvo nuo kryžiuočių užkariavimo 13-14 šimtmečio. Nuo tos mažos Lietuvos teritorijos dalies okupacijos ir likosi Mažosios Lietuvos vardas.

Lietuva taip pat labai daug nukentėjo ir laike 1700-1721 metų Rusijos ir Švedijos karų. Tais laikais tokio karinio tiekimo, kaip yra šiais laikais, nebuvo. Svetima kariuomenė užėmusi kraštą išsimaitindavo plėšdama gyventojus. Plėšdavo ne tik maistą, bet ir visokias vertybes. Todėl Lietuvą labai sunkiai nuterėjo, nualino perėjusios net po kelis kartus skersai ir išilgai visą Lietuvą Švedijos ir Rusijos kariuomenės. Lietuvą ištiko didelis

badas ir atėjūnų atneštas maras (1709 - 1712 metais). Nuo bado ir maro ligos lietuviai krito - mirė, kaip šalnos pakirsti ir audros draskomi epušės lapai. Mirusių nespėdavo laidoti. Mirusių kūnai išgulėdavo savaitėmis nelaidoti, o nuo to da daugiau plito maras. Tada Lietuva neteko trečdaliu savo žmonių, o Prūsijos užimtoji Mažosios Lietuvos dalis neteko daugiau dviejų trečdalių lietuvių. Į tuos ištuštėjusius Lietuvos plotus Prūsijos karaliaus atkeldino kolonistus iš vakarų Vokietijos, Olandijos, Šveicarijos, Salzburgo. Toji kolonizacija pakirto lietuvių tautinį ir socialinį likimą, karo padariniai paliko ilgiems laikams savo pėdsakus: skurdą ir neturtą. Todėl net ir maldose buvo kalbama: "Nuo karo, maro ir bado apsaugok mus, Viešpatie!".

Tais sunkiais laikais ir tokiose baisiose sąlygose ir kilo Kristijonas Donelaitis, kurį jauną, vos šešerių metų amžiaus, ištiko dar vienas didelis smūgis, 1720 metais mirė jo tėvas, palikdamas Kristijoną našlaičiu.

Nebuvo lengva ir jo motinai, likusiai našlei su septyniais vaiakais; reikėjo vaikų išmaitinti, aprūpinti bei leisti į mokslą. Nesant sąlygų leisti į mokslą, pradėta rūpintis amatais. Kristijono vienas brolis Fridrichas buvo išleistas į Karaliaučių mokyti laikrodininko ir kitų mechaniškų darbų amato. Jis, tapęs laikrodininku, dirbo ir įvairius instrumentus, buvo gabus amatininkas. Kitas brolis, Albertas, pramoko kalvio amato, pasidarė auksakalys ir ginklininkas. Ūkyje likosi tik Mykolas, bet ir tas neilgai ūkininkavo, po keletos metų jis ūkininkavimą perdavė savo seseriai, o pats iškeleliavo į Tolminkiemį taip pat rūpintis amato.

Jaunas, vos šešerių metų Kristijonas, likęs be tėvo globos ir būdamas vargingose sąlygose, rodė didelį norą ir patraukimą į mokslą. Todėl jo motinos dideliu rūpesčiu ir pastangomis Kristijoną priėmė į Karaliaučiaus Knypavos Katedros mokyklą ir apgyvendino tenai pat esančiame našlaičių bendrabutyje. Jaunutis Kristijonas mokyklą lankė 1732-1736 metais. Lankydamas mokyklą, jis patarnavo bažnyčios reikaluose, dalyvavo chore ir lydėjo mirusius į kapus. Už tą patarnavimą, kaip

našlaitis, jis buvo atleistas nuo mokesčio už mokslą ir nemokamai gaudavo maistą, nors ir nepakan- kamą.

Pabaigęs Knypavos mokyklą, 1736 metais Kristijonas įstojo į Karaliaučiaus universitetą, pasirinkdamas studijom protestantų - liuteronų teologiją ir kalbas: lotynų, graikų, prancūzų, vokiečių ir hebrajų. Jis taip pat mielai lankė ir lituanistikos seminarą, esantį ten pat prie universiteto. Tas lituanistinis seminaras prie Karaliaučiaus universiteto buvo įsteigtas 1718 metais tikslu parengti kunigų, mokančių lietuvių kalbą, kad galėtų aptarnauti Mažosios Lietuvos lietuvius.

Spėjama, kad Kristijonas Donelaitis, studijuodamas Karaliaučiaus universitete, kaip gabus studentas, buvo gavęs nedidelę stipendiją, nes hercogas Albrechtas tokias stipendijas buvo numatęs 1544 metais steigdamas universitetą. Suprantama, stipendija nebuvo tokia didelė, kad iš jos būtų galima pragyventi. Tas matoma iš paties Kristijono Donelaičio raštų ir jo sesers paliktų žinių, kad Kristijonas Donelaitis universitete studijuodamas, gyveno labai vargingai, ne tikai neturėjo geresnių, išėiginių drabužių, bet labai stokojo ir maisto, gyveno pusbadžiai, o kelis kartus iš alkio buvo visai nusilpęs ir net apalpęs, tačiau jo ryžtas ir nusistatymas pasiekti mokslą buvo didelis ir net stebėtinas (ne toks, kaip dabartinių laikų prabangose gyvenančio jaunimo).

Baigęs Karaliaučiaus universitetą, Kristijonas Donelaitis 1740 metais liepos pabaigoje buvo paskirtas Stalupėnų pradžios mokyklos kantorium-choro vedėju ir antruoju mokytoju. 1742 metais buvo paskirtas Stalupėnų pradžios mokyklos vedėju-

rektoriumi.

1743 metais, gegužės mėn. Kristijonas Donelaitis buvo pakviestas užimti Tolminkienio lietuviškos parapijos klebono pareigas. Tačiau, kadangi mokslo metai ėjo prie pabaigos ir jis nenorėjo sutrukdyti mokyklos darbo, joje paliko iki mokslo metų pabaigos, dar porą mėnesių išbūdamas Stalupėnuose. Kristijonas Donelaitis, užbaigęs mokslo metus ir tvarkingai perdavęs mokyklą, 1743 metais, liepos mėn. 6 dieną išvyko į Karaliaučių ruoštis kunigo egzaminams, nes teologijos fakultetą jau buvo baigęs universitete anksčiau.

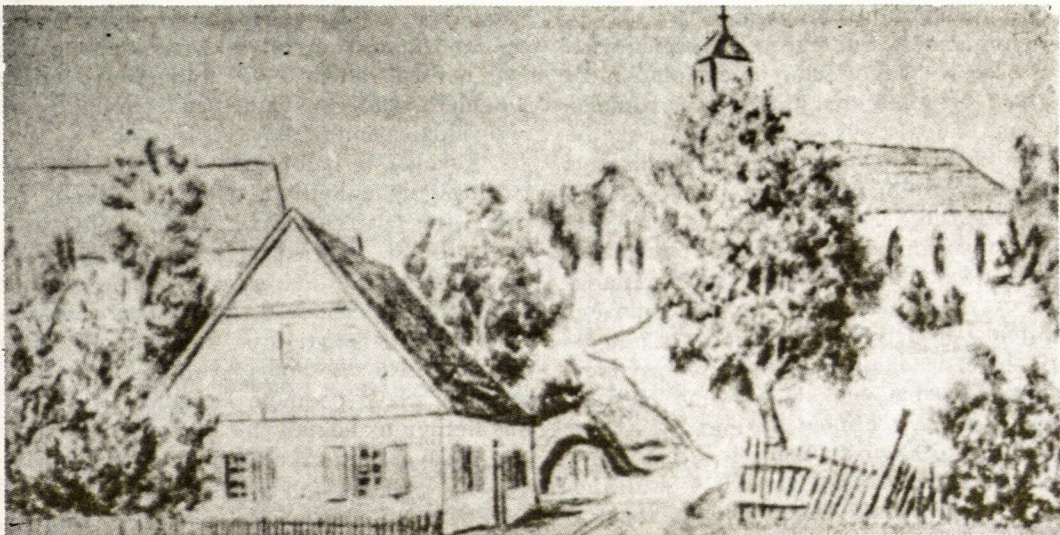
Tais pat 1743 metais, spalio mėn. 24 dieną, Kristijonas sėkmingai išlaikė kunigo egzaminus ir lapkričio 21 dieną Įsruities superintendentas Hahn Kristijoną Donelaitį įvesdino į Tolminkiemio parapiją, kuri tuo metu buvo beveik lietuviška, išskyrus kolonistus ir kelis nutautėjusius lietuvius, kurie namie kalbėjo vokiškai ir save jau laikė vokiečiais.

1744 metais, spalio mėn. 11 d. Kristijonas Donelaitis vedė savo pirmtako Tolminkiemio parapijoje Esseno našlę Oną Reginą Ohlefantaitę.

1752 metais užėjusi audra su perkūnija sugriovė Tolminkiemio bažnyčią. Kristijonas Donelaitis ir čia turėjo didelių rūpesčių ir daug darbo įdėti bažnyčios atstatymui. Tačiau, jau po kelių metų dėtų pastangų, 1756 metais jis naujai atstatė bažnyčią, 1764 metais pastatė naują kleboniją ir savo paties lėšomis dar pastatė Tolminkiemio našlių namus.

Kristijonas Donelaitis iš prigimties buvo ramaus būdo, mėgo paprastumą, vengė pramogų, buvo blavus, dievobaimingas, darbštus ir talentin-

Tolminkiemio klebonija, kurioj gyveno K. Donelaitis. Nežinomo autoriaus piešinys.

gas. 1743 metais pradėdamas eiti Tolminkiemio klebono pareigas, metrikų knygoje įrašė savo kūrybos sekančią maldą:

“Viešpatie Jėzau, gerasis Ganytojau, aš noriu čia būti ganytoju ir avinėliu”. Atliekamą nuo kunigo pareigų laiką sunaudodavo dirbdamas daržininkystėje, skambino fortepijonu ir pianinu, dainavo savo sukurtas giesmes ir turėjo gražų balsą. Greta to jis turėjo gabumą ir įvairių instrumentų, įrankių kūryboje. Kartu su broliu, gyvenančiu Tolminkiemyje, jis dirbo laikrodžius, pianinus, barometrus, termometrus ir kitokius instrumentus ir darė išradimus.

Atvykęs į Tolminkiemį Kristijonas Donelaitis rado tenai 32 kaimus, keturis valdiškus ir du privačius dvarus. Tų kaimų vardai daugumoje buvo lietuviški — Balupėnai, Budzeliai, Daneikiškiai, Didžiuliai, Elušėnai, Išlaužiai, Jesaičiai, Jurdiškiai, Kiauniai, Kubiliai, Mackūniškiai, Martišiai, Meldynai, Mockūnai, Palėdžiai, Raudoniai, Samanynai, Sargūnai, Tėveliai, Varniai, Vertesmai, Žalkiemis, Žiedeliai ir kt. Tokie pat lietuviški vardai, kaip ir rytinėje dalyje buvo ir Lietuvos valstybės teritorijoje. Čia buvo net ir tas pats dialektas, kaip ir Donelaičio gimtuose Lazdinėliuose. Donelaičiui perimant Tolminkiemio parapiją buvo ne tiksliai kaimų vardai lietuviški, bet ir žmonių vardai buvo lietuviški ir daugiau kaip pusė parapijos kalbėjo lietuviškai. Dalis parapijos buvo kolonistai, kuriuos karalius Friedrichas Vilhelmas I atkeldino iš vakarų Vokietijos: flamų, šveicarų, išeivių iš Pfalzo ir Brandenburgo, kalbančių vokiečių ir prancūzų kalbomis. 1732-1735 metais dar daugiau atkeldinta protestantų iš Salzburgo. Visiems kolonistams buvo suteikta daug visokių privilegijų, lengvatų ir pirmenybių prieš vietinius gyventojus, kaip sako Donelaitis, autochtoninius lietuvius.

Kristijonui Donelaičiui teko veikti pačiame kolonizacijos proceso bangos siautėjime. Aptarnaudamas savo tautiečius lietuvius jis sakydavo pamokslus lietuviškai, kolonistams — vokiškai. Jis skelbė visiems tuos pačius Dievo žodžius, tačiau jis pats jautė, kad tie jo skelbiami žodžiai lietuvių kalba rasdavo geresnę dirvą ir buvo artimesni ir mieliau priimami lietuviams, “lietuvninkams, būrams nabagėliams”, taip Donelaitis savo kūryboje vadindavo vietos lietuvius, kurie buvo dvarų išnaudojami ir diskriminuojami, palyginus su kolonistais, atėjūnais, kurie buvo valdžios visose srityse privilegijuoti. Donelaitis labai sunkiai išgyveno matydamas, kaip to meto socialinėje būklėje, baudžiamą nešantieji lietuviai buvo kankinami ir skriaudžiami dvarų savininkų ir privačių asmenų — valdžios pareigūnų. Valdžia, norėdama daugiau centra-

lizuoti ūkį, siekė visą ūkinį gyvenimą perimti į savo rankas, šalino iš ūkių vietos gyventojus, ūkių savininkus ir jų ūkius atiduodavo kolonistams arba prijungdavo prie dvarų. Darė lygiai taip pat, kaip ir šių laikų rusai kolonistai okupavę Lietuvą daro: atėmė iš lietuvių savininkų nuosavą žemę, bet kokią turėtą nuosavybę, įsteigė valstybinius, kolektyvinius ūkius — naujus dvarus ir buvusius ūkio savininkus padarė tokiais pat baudžiauninkais, kaip ir buvo anais baudžiaivos laikais.

Valdžios dvarų valdytojas “amtmonas” Ruhigas” atiminėjo žemes ne tiksliai iš lietuvių baudžiauninkų, bet pareikalavo ir parapijos ganyklų prijungimo prie dvaro. Todėl Donelaitis daug metų kovojo prieš davo valdytojo “amtmono” Ruhigo pastangas prisijungti tas ganyklas prie dvaro. Ta kova ypač buvo paaštrėjusi 1775 metais, kada dvaras tas ganyklas buvo pasiryžęs nusavinti. Nuo dvaro grobuoniškų užmačių Donelaitis pats gynėsi ir kaimą gynė teisiniu keliu — skundais aukštesnioms valdžios institucijom Gumbinėje, Karaliaučiuje ir net Berlyne pačiam karaliui, įrodinėdamas valdžios atstovo “amtmono” neteisėtus reikalavimus ir veiksmus. Šiose grumtynėse ir išryškėjo Donelaičio nenuolaidus ir su neteisybe kovojantis charakteris. Valdžios pareigūnų daromų neteisybių įskaudintas 1776 metais metrikų knygoje, pastabose, Donelaitis yra įrašęs net pačiam karaliui tokį priekaištą:

— “Ak, Prūsų karaliau! Jei tu būtum neturėjęs amtmono Ruhigo karaliaus teisėms ginti, kaip tau tada sektųsi? Kas žino, kokios nepaprastos įtakos šis vyras yra turėjęs visiems tavo laimėjimams!”

Amtmonas (valdininkas) Ruhigas, matydamas kaip Donelaitis savo patarimais talkina ir padeda vergaujantiems baudžiauninkams lietuviams ir, kad tie baudžiauninkai geriau klausio klebono Donelaičio, nekaip valdžios pareigūnų, buvo apskundęs Donelaitį, kad jis kursto baudžiauninkus neklausyti valdžios amtmonų.

Kovoje su kolonistais Kristijonas Donelaitis ryžtingai gynė lietuvių teises. Jis skelbė bėkompromisinį pasipriešinimą atėjūnų-kolonistų nešamai kultūrai. Jis visomis savo galiomis gynė vietos lietuvių kultūrą, savo poemoje vadindamas būrų kultūra. Donelaitis kovodamas su kolonistų įtaka siekė išlaikyti visa, kas lietuviška ir gintis nuo kolonistų nešamos svetimos kultūros ir jų papročių. Savo poemoje Donelaitis šaukė “brolelius lietuvninkus” laikyti “barzdotųjų gadynėlių”, atseit, savo tautos kultūros ir senovės papročių.

(Bus daugiau)

— Rusai pagamino ir įvedė ginklaviman motorizuotiems 152 mm artilerijos daliniams pagalbinis žvalgybos ir vadovavimo šarvuotus, ginkluotus 12,7 mm kulkosvaidžiais, turinčius išskirtinas radijo antenas ir radaro įrengimus.

— Prancūzai pagamino 40 tonų sunkvežimį —platformą, vežioti tankus. Aštuoniais ratais varomas 435 a.j. motoro, keliu gali važiuoti 100 km per val., laukais apie 70. Ant platformos vežamas tankas yra tokioje padėtyje, kad gali šaudyti. Sunkvežimiai numatomi panaudoti greitai tankų dalinių permetimui ir telkiniams.

— Egiptiečiai užsakė pas anglus 42 "Gazelle" helikopterus, pritaikytus kauti tankus. Helikopteriai ginkluoti "Hot" prieštankinėm raketom; tolianaša apie 4 kilometrus.

— Rytų Vokietijos ginkluotos pajėgos aprūpinamos rusų gamybos UAZ469 sunkvežimiais, nuo 0,5 iki 0,7 tonos, kurie pakeis anksčiau turėtus pačių vokiečių gamybos sunkvežimius, kuriuos gamino nuo 1955 metų.

— Rumunai savo kariuomenei pagamino 0,7 tonos sunkvežimius, tinkamus važiuoti blogais keliais ir laukais. Greitis iki 110 km val., be kuro papildymo gali nuvažiuoti apie 500 km. Sunkvežimiai pritaikyti vežioti kovotojus arba tiekimo reikmenis.

— Anglų laivyno žurnalas, paskelbė kpt. John E. Moore patikrintas žinias, apie rusų laivyno pajėgas. E. Moore rašo rusus turint 142 povandeninius, atominę energiją varomus laivus vandenyje ir 10 naujų statomų; 180 "Diesel" varikliais varomų ir apie 100 laikomų atsargoje. Rusų povandeniniai laivai ginkluoti SSN8 raketomis su branduolinės energijos užtaisais. Raketų SSN8 priskaitoma: apie 250, tolianaša iki 5000 mylių — 8000 km; 544 raketos su 1300 mylių — 2000 km, tolianaša, ir apie 100 raketų iki 500 mylių — 800 km tolianaša. Iš 142 atominę energiją varomų povandeninių laivų 20 yra "Delta" klasės 16,000 tonų milžinų. Kpt. Moore pabrėžia, kad rusų laivynas iš plačiai išsidesčiusių stovėjimo vietų uostuose, šiuo metu gali lengvai suparalizuoti Vakarų valstybių laivynų veiksmus bet kuriuose vandenyse. Paminėtina, kad rusai turi tris "Kijev" klasės, po 40,000 tonų, lėktuvnešius (ketvirtas statomas).

Palyginimui — amerikiečiai, kaip skelbia jų pačių spauda, turi 104 atominę energiją varomus povandeninius ir 10 naujai statomų; 180 "Diesel" motorais varomų. Laivynas ginkluotas "Tomahawk" raketomis, branduolinės energijos užtaisais, tolianaša 1500 mylių — 2400

km, didelio tikslumo. Prieš "Tomahawk" rusai priešginklio neturi.

— 1939 m. vokiečiai pradėjo ieškoti tradicinio "Stahlhelm" pagerinimo, kuris buvo gramozdiškas ir turėjo eilę nepatogumų. 1944 m. Hitleriui buvo pateiktas pagerinto šalmo projektas: — 60% didesnio atsparumo prieš pėstininkų ginklus; 200 gramų lengvesnis; geriau pritaikytas naudojant ginklus įremtyje, sekimo ir ryšio priemonės; didesnis matomumas; geresnėmis akustinėmis savybėmis; panaikintas vėjo ūžesys šalmo viduje; paprastesnė konstrukcija. Hitleris norėdamas išlaikyti tradicinę šalmo išvaizdą, pagerinimų projektą atmetė, kuris, tačiau, nedingo: vokiečių tautinė liaudies armija (Rytų Vokietija), pagerintą "Stahlhelm" pasisavino ir dėvi.

— Amerikiečiai pritaikė "šviečiančius" taikiklius 5,56 mm ir 7,62 mm šautuvams M-16 ir AR-15, kurių, nors ir naktį, "šviesa" matoma tik taikytojui. Švitėjimui naudojamos trititais (vandenilio izotapas) dujos, kurių elektronai paveikia stiklo plokšteleje fosforu išraižytus skaičius ir žymenis, kurie lengvai žviti; pro juos taikytojas lengvai mato taikinį arba sekimo lauką tolygiai dieną, kaip ir naktį. Visas įrengimas išsilaiko 10 metų be jokių papildymų ar pataisymų. Panašiai "šviečiantys" taikymo ir sekimo įrengimai įvesti ir artilerijoje.

— Šveicarai yra populiarūs preciziškos gamyboje, taip pat ir ginklų rinkoje su savo konstrukcijos ir gamybos 35 mm "Oerlikon" prieštankiniais — priešlėktuviniais pabūklais. Unitariniai šoviniai pabūklui tiekiami metalinių narelių tipo kaspinu ir turi įvairios paskirties šešias rūšis sviedinių. Automatinė greitošauda — 500 šūvių per minutę, pradžios greitis — prieštankinių yra 1385 m/ssek.; vamzdžio ilgis — 3150 mm. Pasižymi dideliu taiklumu ir maža sklaida.

Dvivamzdžiai "Oerlikon" įrengti šarvuotuosna turi hydro-elektroninius pabūklų taikymo ir valdymo prietaisus, gi vamzdžių galuose turi sviedinių pradžios

greičio matavimo įrengimus, kurių davinius naudoja kompiūteriai balistiniams skaičiavimams. Eilė NATO valstybių 35 mm "Oerlikon" įvedė savo ginklaviman.

NAUJAS ŠAUTUVAS

Hamburge leidžiamame žurnale "Der Spiegel", gegužės 10 dienos numeryje buvo atspausdintas išsamus pranešimas apie vokiečių firmos "Heckler & Koch GmbH" sukonstruotą ir dabar Vakarų Vokietijos kariuomenės bandomą naują šautuvą G 11. Britų ginklų ekspertai šį šautuvą laiko esant svarbiausia naujiena nuo per drūtalį užtaisomo šautuvo įvedimo prieš 140 metų.

Esminę naujieną sudaro rotacinė spygnos sistema (Walzenverschlussystem) ir be liekanų sudeganti municija, be tūtelių.

Žemiau duodame dabar vokiečių naudojamą G3 šautuvo ir naujojo G11 palyginamuosius duomenis.

	G3	G11
Kalibras	7,62 mm	4,7 mm
Šautuvo ilgis ...	102,5 cm	75 cm
Šautuvo svoris	4,4 kg.	3,6 kg
Vamzdžio ilgis ...	450 mm	540 mm
Sandėlio talpa	20 šov.	50 šov.
Šovinio svoris	24 gr.	5 gr
Šovinio ilgis	70 mm	34 mm
Ugnies rūšys.....	atskirais	3 šūvių
	šūviais	smūgiais
	automatinė	automatinė

Bundeswehr'o (Vak. Vokietijos kar.) bandymai parodė, kad G11 šaudo automatinė ugnimi beveik be juntamos atitransos, tuo pasiekiant iki šiol neįmanomo taiklumo. Kaip žinoma, ligšioliniuose automatinuose ginkluose atitransos dėka daug šaudmenų eikvojama neproduktingai. Korėjos ir Vietnamo karų patirtis rodo, kad vienam priešo kovotojui išvesti iš rikiuotės reikėjo 60,000 šovinių.

G11 rotacinė spyna veikia labai greit, vieno šūvio ciklui atlikti trunka 30 milisekundžių. Kulka yra įpresuojama į vienitą vienietą su kapsule ir paraku. Kapsulė

ir parakas sudaro kvadratinio piūvio vietą, kuris šūvio metu sudega be jokių liekanų. Tuo būdu atpuola reikalas ir tūtelės išmetamajai angai, tuo apsaugant ir nuo ginklo mechanizmo užteršimo vandeniu, purvu, smėliu.

“Der Spiegel” pranešime nėra duomenų apie pradžios greitį ir kai kurių kitų esminių žinių, tačiau tvirtinama, kad G11 kulka, nežinūrint jos mažo kalibro, 600 metrų atstume dar pramuša šalną ir apsauginę liemenę (flak vest). Tai yra dvigubai toliau, kaip dabar statomas reikalavimas pėstininko asmeninio ginklo veiksmingumui.

Dėl esminių mechaninių pasikeitimų, nuodugnai pasikeitusi ir G11 išorė. Jis panašesnis į “lagaminėlį klarnetui neštis”, kaip į šautuvą. Jis nudažytas dengiama spalva, jo optinis taikiklis naudojamas kaip rankena jam nešioti.

G11 pagrindinis konstruktorius yra 1937 metais gimęs inž. Thilo Moeller, net kariuomenėje netarnavęs.

“Heckler & Koch GmbH” šiuo šautuvu laimėjo Bundeswehr'o konkursą 20 milijonų DM subsidijai gauti naujam šautuvui sukurti. Tradicinė Mauser firma buvo pasiūliusi trivamzdį ginklą, o kitas varžovas, Diehl koncernas, siūlė ginklą, kuriame kulkos ir užtaisai būtų įvedami į šovinio lizdą iš atskirų sandėlių.

(Už šių informacijų esame dėkingi V.J. Statkui, No. Riverside, Ill.)

MOKSLAS IR TEHNIKA

1981 m. birželio 7 d., be įspėjimo žydai subombardavo Irako baigiamą statyti atominį reaktorių, skirtą elektros gamybai, nes M. Begano pareiškimu “...Irakas atominė bomba grąsino Izraeliui”. Atominę jėgainę apie 10 mylių į pietvakarius nuo Bagdado, už 250 milijonų dol. statė prancūzai. Jėgainės bombardavimui, Iš Etzjone bazės Sinajuje, buvo pasiūsti amerikiečių gamybos lėktuvai: aštuoni F-16 bombonešiai ir šeši F-15 naikintuvai, kurie nuo pakilimo, per 50 minučių skrisdami kintamu aukščiui, pasiekė taikinį, preciziniu tikslumu išmetė bombas (apie tuziną toninių), grįžo atgal į bazę. Reaktorius buvo neatstatomai sunaikintas.

Irako reaktoriaus bombardavimas tais metais, nepaskelbus karb, kaip žydai skelbia, buvo savisaugos tikslu. Šitoks pareiškimas valstybių tarpe išryškina prieš 36 metus New Mexico dykumoje gimusią atominę grėsmę, vis tebeieškant atsakymo, kaip atrastą energiją panaudoti žmonijos gerbūviui ne sunaikinimui, tam

tikslui atsakymą kiekvienam savaip aiškinant.

Pagal IAES (International Atomic Energy Agency) šiuo metu pasaulyje yra 340 bandomų atominių reaktorių ir 475 — gaminantys elektros energiją, kurios išsidėstę tarpe 46 valstybių, kiekviena jų gali pasigaminti atomines bombas. Amerikiečių atominės bombos monopolis tęsėsi vos ketverius metus; 1949 m. pirmą A. bombą susprogdino rusai, trims metais vėliau — anglai, 1960 m. — prancūzai, 1964 m. — kiniečiai, 1974 m. — Indija. Minėtoms valstybės bandydamos tą “baisų, viską naikinantį ginklą” pasilaikyti, neleidžiant jam plėsti, 1968 m. sudarė A ginklų gamybos kontrolės sutartį. Jau pradžioje minėtą sutartį atsisakė pasirašyti kiniečiai ir prancūzai. Net ir šiuo metu prie 114 sutartį pasirašiusių valstybių neprisidėjo Pakistanas, Pietų Afrika ir žydai — valstybės, kurios turi atominius reaktorius ir A bombas (“Time”, June 22, 1981, 40 psl.).

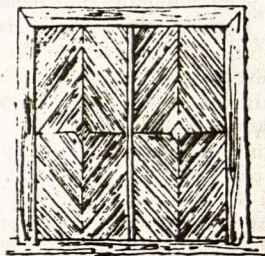
Atominių jėgainių statybą paskatino žemės alyvos kainų kilimas. Kraštai, turintys uranijaus išteklius, buvo suinteresuoti pardavinėti jo neturintioms valstybėms, kad ir jos galėtų pasinaudoti pigios energijos gamyba. Nuo jų neatsiliko ir technologiškai pajėgios valstybės, aprūpindamos kitus kraštus priemonėmis (Vakarų Vokietija — Brazilija, prancūzai — Iraka). Eilė valstybių, kaip JAV, Sovietų Sąjunga, Rytų Vokietija, Lenkija, Anglija, Olandija, Belgija, Švedija, Šveicarija, Italija Kanada, Japonija ir kt., turėdamos techniškas priemones ne vien atomines jėgaines, bet kurios dar neturi A bombų, kitoms padedant, lengvai gali jas pasigaminti. Prie anksčiau išvardintų valstybių paminėtina Argentina, Tainanas, Pietų Koreja, Afrikos valstybės, Pakistanas ir pagaliau A bombos gamyba teoretiškai tiek išpopuliarinta ir pasklidus, kad A bombą galėtų pasigaminti gabesnis technikos fakulteto studentas. Nėra abejonės, kad šiuo metu pasaulyje išsiplėtę teroristai gali pasigaminti ir panaudoti bet kurio galingumo A bombas, nes laisvų kraštų spaudoje A reaktorių ir A bombų principai išsamiai aprašyti.

Atominiams reaktoriams yra naudojamas “pastovus” elementas Uranijus 235, jis atpalaiduoja subatomines daleles — neutronus, kurie sklisdami “išmuša” iš lygsvaros kaimyninių atomų subatomines daleles, tokiu būdu atpalaiduojant didelius kiekius atominės energijos, kuri pasireiškia įvairiose formose: šiluminėje, radiacijos, kinetinėje. Reaktoriaus neutronų sklidimas reguliuojamas kad-

miumo (Cd) arba borono (B) virbais, kurie tam tikrą dalį laisvų neutronų, kaip kempinė “sugerdami” sustabdo nuo tolimesnio sklidimo, tokiu būdu reikiama dalis neutronų lėtai atpalaiduoja šiluminę energiją, kuri kaitindama vandenį paverčia garais, sukimui elektros generatorių. Jėgainių reaktoriams prie “pastovaus” uranijaus 235, pridėdama 3% nepastovaus uranijaus 238 (bombų gamybai pridėdama 7% U-238). Vykstant reaktoriuje subatominių dalelių apykaitai susiformuoja naujas elementas plutoniumas (P-239), kuris atitinkamai sujungus su U-235, naudojamas A bomboms (1 kilotonos A bombai reikia 56 gramų U-235 ir P-239 mišinio; A bombai sprogsiant atomų “skaldymas” vyksta vieną šimtą mikro-sekundės “suskaudant” 1,45x10²⁸ atomų branduolių). Vienas kg. uranijaus tūriu užima apie 53 kubinius centimetrus, gi reaktoriuje atpalaiduoja energijos, prilygstančios 3000 tonų anglies. Natūraliam stovyje U-235 randama tik 0,7% iškasamos “rūdos”, todėl iki mišinys neišvalytas ir nesutelktas į vieną jungonį, yra nepavojingas.

A bombų struktūros yra įvairios. Kaip paprasčiausia — paimamas tam tikras kiekis radiumo arba beryliumo ir įdedama iš plutonio pagaminto cilindro vidun, kuris apgaubiamas uranijaus ir berilijaus kiaučiu; ant pastarojo viršaus apdedamas TNT sluoksniu. Susprogdintas TNT, viduje sudaro didelį slėgimą ir temperatūrą (sąlyga reikalinga atomų “skaldymui”) nuo kurio plutonijaus atomai atsideria superkritiškame spaudime, nuo kurio “skaldosi” atomai. Viduje esantis radiumas arba beryliumas, su išoriniu uranijaus sluoksniu “reflektuoja” plutonijaus subatomines daleles, tokiu būdu padidindamas neutronų atsipalaidavimą.

Atominei bombai pasigaminti A reaktorius nėra būtina, rinkoje yra pakankamai medžiagų, priemonių ir patarėjų, kurie už pinigų visuomet ir visiems prieinami.

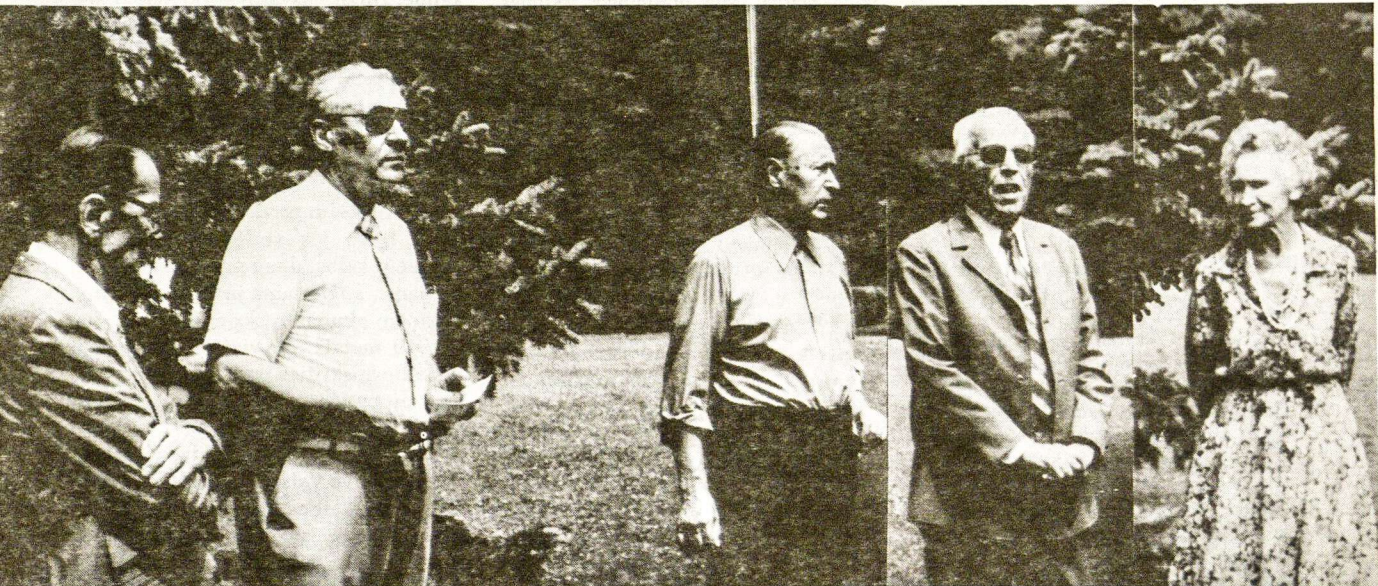

Bendra dalyvių nuotrauka š. m. rugpiūčio 1 d. International Friendship Gardens, Mich. Čikagos ramovėnų surengtoje išvykoje prie Lietuvos Respublikos Prezidentų eglių.

LKVS "Ramovės" Čikagos skyriaus pirmininkas plk. J. Švedas, vicepirm. Ed. Vengiaskas, žodį tarę Lietuvos Kariuomenės Kūrėjų Savanorių CV-bos vicepirm. J. Vilutis, LŠST Vykd. vicepirm. V. Išganaitis ir LDK Birutės Draugijos pirm. p. K. Leonaitienė ramovėnų surengtoje išvykoje, š. m. rugpiūčio 1 d. International Friendship Gardens, Mich. Nuotr. jung. P. Malėtos

Ramovėnų išvykoje prie Lietuvos Prezidentų egļučių, International Friendship Gardens, Mich., š. m. rugpiūčio 1 d. "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės pareigūnė, š. M. Gudaitienė, padeda gėlių puokštę prie paminklo. Nuotr. P. Malėtos

PAGERBTI LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTAI

Kaip jau daugelį metų iš eilės, taip ir šiais metais, rugpiūčio 1 d. LKVS "Ramovės" Čikagos skyrius savo nariams ir svečiams, surengė tradicinę metinę išvyką į International Friendship Gardens, Mich., prie Lietuvos Respublikos Prezidentų egļučių ir ten ramovėnų pastangomis pastatytų buvusiems Lietuvos Prezidentams prisiminti ir juois pagerbti paminkliukų. Išvykoje dalyvavo Čikagoje ir apylinkėje gyvenantieji Lietuvos kariuomenės kūrėjai — savanoriai, ramovėnai, birutininkės, šauliai — Vytauto Didžiojo rinktinės ir "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos nariai, o taip pat ir svečiai iš Union Pier, Sand Dunes ir kitų apylinkių.

Lietuvos Respublikos Prezidentų prisiminimo ir pagerbimo tradicinės apeigos buvo pradėtos Lietuvos vėliavos pakėlimu, ramovėnų skyriaus pirmininkui plk. J. Švedus tarus iškilmių atidarymo žodį. Lietuviškąją Trispalvę ram. A. Repšiu i keliant į stiebą, nuskambėjo visų susirinkusių giedamo Lietuvos himno garsai. Kviečiami žodžiu Kūrėjų-Savanorių Sągos CV-bos vicepirm. mjr. Vilutis, LDK Birutės Dr-jos pirmininkė K. Leonaitienė ir LŠST vykd. vicepirm. bei "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės pirm. V. Išganaitis. Visi kalbėję paryškino šių iškilmių prasmę ir pasidžiaugė ramovėnų pastan-

gomis puoselėti ir išlaikyti mums visiems iševijoje didžiai prasmingas tradicijas bei pagarbą buvusiems Lietuvos Respublikos Prezidentams. Po to, sekė prie Lietuvos Prezidentų A. Smetonos, K. Griniaus ir A. Stulginskio paminkliukų gėlių puokščių padėjimas, ką atliko birutininkė p. Ivašauskienė ir šaulė M. Gudaitienė. Nuleidus Lietuvos vėliavą ir sugiedojus "Marija... Marija", šios prasmingos iškilmės, kurias pravedė ramovėnų vicepirm. E. Vengianskas, buvo baigtos.

Šių iškilmių programai pasibaigus, susirinkusieji, gražiam orui esant, kiek pabūvoję gamtoje, šio gražaus sodo aplinkumoje, skirstėsi į namus, su pagarba Čikagos ramovėnams už taip giliai prasmingų tradicijų palaikymą. Daugelis pasigedo jaunimo ir kitų organizacijų atstovų, kurie specialiais kvietimais raštu, spaudoje ir radijo bangomis buvo kviečiami dalyvauti.

Vg.

Vyriausios Joniškėlio apskrities partizanės 90 metų sukaktis

Brazilijoje, Sao Paulo mieste gyvenanti, 1919 metais veikliai pasireiškusi slaptoje kovoje su bolševikais, partizanė Julė Bičkūnaitė-Silickienė, šių metų gegužės 29 dieną minėjo savo 90 gimtadienį. Ta proga Brazilijos lietuvių organa "Mūsų Lie-

tuva" (1982.VI.10. Nr. 23) buvo išspausdinta ši korespondencija:

REIKŠMINGA SUKAKTIS

Šių metų gegužės 29 d. Julija Bičkūnaitė Silickienė minėjo savo 90 metų amžiaus sukaktuves.

Julija gimė 1892 m. Steigvilių kaime, Biržų Pasvalio apskrityje. Baigusi Liepojos mergaičių gimnaziją, dirbo pas savo pusbrolius Požėlų vaistinėje, Petrapilyje. Prasidėjus Pirmajam Pasauliniam karui, grįžo į tėviškę ir Žeimelyje organizavo vaikų mokyklą, kurioje pati mokytojavo. Vokiečių okupacijos metu mokytojavo Joniškėlio prad. vaikų mokykloje ir buvo jos vedėja. Mokėdama vokiečių kalbą, daug padėjo savo tautiečiams, apgindama juos nuo įvairių vokiečių okupantų skriaudų.

1919 metais aktyviai dalyvavo Joniškėlio apskrities partizanų veikime, kur jai buvo pavesti svarbūs ir pavojingi uždaviniai.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, Julija tarnavo Valstybės Prokuratūroje vokiečių kalbos vertėja ir kartu lankė Kaune aukštuosius mokytojų kursus. Tais pačiais metais ištekojo už kariškio valdininko Jono Silicko, mokytojavo prad. vaikų mokykloje

Obeliuose ir nuo 1920 m. gyveno kartu su vyru tarnaujančiu Lietuvos kariuomenėje.

1929 m. atvyko su dviem vaikais, Jonu ir Danute, į Sao Paulo pas savo vyrą, kuris jau buvo čia atvykęs anksčiau ir dirbo Telefonikos kompanijoje.

1930 m. pradžioje įvyko pasaulinė depresija, kuri skaudžiai palietė čia gyvenančius lietuvius; ir jai teko išgyventi daug vargo.

1939 m. įsikūrus Sao Paulo Lietuvos Moterų katalikių Draugijai, ji buvo jos narė ir pirmininkė. Minėta Draugija sėkmingai veikia iki šiam laikui, jos dukteriai Danutei pirminkaujant.

Julia Silickienė, sulaukus gilios senatvės, gyvena Vila Zelinoje savo vyro ir vaikų globoje.

Sao Paulo, 1982 m. Birželio 1 d.

Reporteris

Kaip buvęs Joniškėlio apskrities partizanų vadas ir jų veiklos apžvalgų autorius, noriu papildyti trumpą reporterio užuominą apie J. Bičkūnaitės žygius.

“Joniškėlio apskrities partizanai” I knygoje, kurioje rašoma apie jų organizavimą ir slaptąją veiklą prieš bolševikus (1918.XI.27-1919.III.22) 137 puslapyje yra taip išspausdinta:

A. Stapulionio pranešimu, Joniškėlio valsčiui skiriamą proklamaciją slėptuvė būdavo mieste, pas mokyklos vedėją Julę Bičkūnaitę. Ji pati uoliai prisidėjo prie agitacijos Žemaičių pulko kareivių tarpe, kurie buvo apnakvyndinti mokykloje. Pribarstė patalpose ir prikaišiojo į rūbus jiems atsišaukimų į raudonarmiečius.

O tos pačios knygos 168 puslapyje esu pacitavęs iš vyriausiojo partizanų organizatoriaus J. Navako knygos “Lietuvai besikeliant” platesnę ištrauką apie Žemaičių pulko nuginklavimą:

Slaptos organizacijos nariai sustiprino propagandą bolševikų kariuomenės tarpe. Propagandos objektu buvo “Žemaičių pulkas”. Plačiai paskleisti atsišaukimai kareiviams. Bolševikų pažadėtoji avalynė ir rūbai, kurių kareiviai buvo labai reikalingi, neatėjo. Žemaičių pulkas sukilo prieš bolševikus.

Julija Bičkūnaitė - Silickienė.

Klovainių ir Pakruojaus šone pasigirdo šaudymai — bombų sprogimai. Joniškėlio ir Šiaulių revkomai gelbdamiesi nuo įnirusių ir supropaganduotų Žemaičių pulko kareivių, vos spėjo išbėgti. Turiu pažymėti, kad proklamacijų buvo tiek daug paskleista, jog jų buvo prikišta į bemiegančių kareivių šinelių rankoves. Tai panelės Bičkūnaitės nuopelnas!

Savo ir visų dar gyvų Joniškėlio apskrities partizanų vardu sveikinu sukaktvininkę, sesę partizanę Julę, linkėdamas dar daug saulėtų dienų senatvei karšinti ir geros sveikatos sulaukti šimto gimtadienio sukaktuvių...

P. Gudelis

PRIEŠ 10 METŲ MIRĖ ATSARGOS MAJORAS KOSTAS LIAUDANSKAS

Kostas Liaudanskas buvo neeilinis žmogus Lietuvoje, Rusijoje, Tremtyje ir Amerikoje. Šiandien jo pasigenda mūsų lietuvių kolonija. Kadangi aš buvau su juo arti susigyvenęs ir teko bendrai dirbti su šauliais ir ramovėnais, todėl noriu paminėti ta sukakties progą jo gyvenimo nueitą kelią. Jo gyvenimo kelias yra įdomus ir labai šakotas. Jis buvo nuo jaunystės judrus,

sumanus jaunuolis ir savo gyvenime visus kilnius darbus skyrė Lietuvos gerbūviui. Čia paduodu jo gyvenimo trumpą biografiją, kurią yra išryškinę ir plačiai aprašę jo ginklo draugai ir kiti plunksnos darbuotojai spaudoje.

Velionis buvo gimęs 1889 m. vasario 21 d., Šešių kaime, Babtų valsčiuje, Kauno apskrityje. Jaunas būdamas gyveno carų priespaudoje Lietuvoje. Jis rįžosi keliauti, tik nežinia kokiomis aplinkybėmis Rusijos gilumon. Ten mokėsi rusų realinėje gimnazijoje ir ją baigė Vitebske 1909 metais. 1912-1913 metais atliko karinę prievolę rusų kariuomenėj, Kauno tvirtovės įguloj, artilerijoj. Prasidėjus I Pasauliniam karui, buvo mobilizuotas ir kaip turintis reikalaujamą cenzą, buvo pasiūstas Karo mokyklon, kurią 1916 m. baigė Tiflise, Kaukaze. Dalyvavo mūšiuose turkų kare. Prasidėjus Rusijoj revoliucijai, pasitraukė iš kariuomenės. Kilus lenkų-bolševikų karui, jis grįžo į Lietuvą ir buvo mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę. Tarnavo 3-me ir 5-me pėstininkų pulke. Baigė Aukštuosius Karininkų kursus, III laidą. Išlaikė egzaminus bataliono vado vietai užimti, bet tuo metu pulke nesant laisvos vietos, buvo perkeltas į I pėstininkų pulką. 1938 m. išėjo į atsargą majoro laipsniu. Už pasižymėjimą pareigose ir nuopelnus Lietuvai, buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo V laipsnio ir LDK Gedimino IV laipsnio ordinais ir dešimtmečio medaliu.

K. Liaudanskas sukūrė šeimą 1917 m. rugsėjo 17 d., Tvere, Rusijoje. Tuo metu Kostas tarnavo karininku rusų armijoje, prie Kerenskio vyriausybės. Juzė ir Kostas Liaudanskai užaugino ir išmokslo sūnų Vladą — vet. gydytoją ir dukrą Eleną.

Vokiečių okupacijos metais K. Liaudanskas buvo suorganizavęs Vietinės Rinktinės batalioną, Suvalkų Kalvarijoje, kurį vokiečiai vėliau likvidavo. Baigiantis II Pasauliniam karui, kaip tremtinys pasitraukė su savo šeima į Vokietiją ir apsigyveno Coburgo, Wuerzburgo ir kitose D.P. stovyklose. Jis ir stovyklose reišėsi įvairiose lietuviškose organizacijose ir kartu dirbo stovyklų administraciniame darbe.

1949 m. emigravo į J.A.V. ir apsigyveno New Jersey. Čia įsikūrė ir

kurį laiką dirbo sunkų fizinį darbą. Vėliau įsijungė į lietuvišką veiklą ir kaip karys, įkūrė lietuvių karių veteranų "Ramovės" skyrių ir jam vadovavo. Išėjęs į pensiją, jis pakėlė savo sparnus iškelti į šiltesnius kraštus. Tuojau perdavė "Ramovės" skyrių vilkaviškietui lt. Kaziuui Trečiokui. Persikėlė kartu su žmona, savo dukra Elena ir žentu Pranu Skirmantu į Los Angeles. Pranas Skirmantas veikia ramovėnų ir tautininkų gretose, o žmona Elena yra aktyvi birutininkė ir Lietuvos dukterų organizacijoje. Ir čia atvykęs kaip pensininkas K.L. nenuleido rankų. Tuojau įsijungė į visuomeninę veiklą, kuri jo dėka, pagyvėjo. Čia jis buvo daugumos organizacijų įkūrėjas.

Vienas jo artimas draugas "Dirvoje" 1972 m. rugsėjo 23 d. rašė:

"Jis buvo daugumos organizacijų "spiritus movens". Jo iniciatyva čia įkurta Lietuvių karių veteranų "Ramovės" skyrius bei "Birutės" draugija 1955 metais. Mjr. K. Liaudanskas "Ramovės" organizacijai vadovavo 18 metų iš eilės, o birutininkės jo asmenyje rado tėvišką globą ir todėl dėl jo didelio takto ir džentelmeniškumo, jis buvo jų labai gerbiamas ir mylimas"

Turėdamas lietuvių visuomenės pasitikėjimą, jis sėkmingai ir energingai darbavosi šiose lietuviškose organizacijose: ALTO Skyr. sekretorius, vėliau Alto Skyr. vicepirmininkas, LB apygardos išdininkas, taip pat yra daug dirbęs renkant lėšas Lietuvių Fondui, Liet. karo invalidams ir kt. 1958 m. išrenkamas LB Vakarų apygardos pirmininku ir tas pareigas ėjo 8 metus; jis buvo labai jautrus žmogus ir paskutiniu metu daug siejo dėl Lietuvos okupacijos. Jis dažnai kartodavo:

"Mano supratimu šėtoniška komunizmo ranka jau pasiekia mūsų lietuviškų kolonijų darnią veiklą ir stengiasi ją išardyti, nejaugi mes nebesugebame atpažinti vilką avies kailyje". Taip kalbėjo tuo metu mjr. K. Liaudanskas, nes turėjo savo mintyje atvykusius raudonųjų agentus, koncertininkus iš okupuotos Lietuvos, kurie tuo atžvilgiu sumaišė kaip kurių lietuvių čia gyvenančių politines kortas ir įvėlė kaip kuriuos nekaltai į raudonųjų voratinklį... Jis

dėl to labai išgyveno ir prieš juos kovojo.

"Karyje" 1972 m. lapkričio mėn. Nr. 9 buvo rašoma:

"1955 m. rudenį K.L. ėmėsi iniciatyvos įsteigti "Ramovės" skyrių Los Angeles mieste. Prieš jį buvo bandyta organizuoti buvusius karininkus, bet ši veikla greit nušėiuvo. Gabus administratorius, pareigingas mjr. K. Liaudanskas sumaniai vadovavo Los Angeles skyriui beveik 18 metų, kur buvo virš 50 narių. "Ramovės" skyriaus susirinkime buvo už nuopelnus išrinktas Garbės Nariu".

Kostas Liaudanskas buvo didelis pavyzdys kitiems, būdavo griežtas visuose lietuviškų reikalų aptarimuose. Jis negyveno savo naudai ir neišnaudojo organizacijų, bet dirbo su pasiaukojimu lietuvių ir savo tautai. Jis buvo atviras ir nuoširdus kiekvienam su kuriais jam teko dirbti visuomeninį darbą. Kai kada kildavo ir nesutarimų. Jis mėgino tuos nesutarimus išlyginti, norėdavo ginčus likviduoti, kad nenukentėtų visuomeninė veikla ir nepakenktų lietuvių bei. Jis daug metų bendradarbiavo su visomis lietuviškomis organizacijomis ir jų vadovybėmis. Kelis metus gražiai bendradarbiavo su "Juozo Daumanto" šaulių kuopos vadovybe. Kartu su ramovėnais rengdavo parengimus, pagerbimus, minėjimus ir su vėliavomis dalyvaudavo tautos šventėse.

Aš jį dažnai prisimenu kaip šviesios atminties, kaip gerą ir sumanų buvusį kariškį, kultūrininką, kuris mokėjo prie visų gražiai prisitaikyti, sugyventi ir dirbti bendrą lietuviybės išlaikymo darbą ir atvirai be baimės kovoti prieš Lietuvos okupantą.

Šalia to, kaip pensininkas jis labai mėgo žūklavimą. Todėl trys iniciatoriai įsteigė Los Angeles mieste žuvalotojų ir medžiotojų klubą: Irlis, Karuža ir Liaudanskas, K.L. buvo šios organizacijos išrinktas sekretoriumi iki mirties. Prie šio trejetuko prisijungė ir plk. J. Andrašūnas, kuris yra ir šiandien amžinas žvejys. Klubas turėjo apie 20 narių. Buvo labai įdomu su K. Liaudansku keliauti laivu į Ramųjų vandenyną ir ten meškerioti, ir linksmai praleisti laisvą laiką. Tačiau, mirus K. Liaudanskui, ši organizacija nustojo aktyviai veikti.

Vėliau, po įtempto visuomeninio darbo, sunegalavo K. Liaudansko sveikata. Dėl tos priežasties jis pasitraukė iš "Ramovės" skyriaus pirmininko pareigų ir kitų organizacijų veiklos. Jis buvo siela ir kūnu priaugęs prie visuomeninės veiklos ir už tai jam buvo sunku skirtis su savo artimais ginklo draugais ir kitais visuomenės veikėjais. Po sunkios ligos, skaudi žinia aplėkė losandžieliečius, kad mirė majoras Kostas Liaudanskas. Taip netikėtai ir nelauktai neteko mūsų lietuvių kolonija žymaus organizatoriaus ir visuomenės veikėjo.

Jis mirė 1972 m. rugsėjo 23 d. Rožinio metu ir laidotuvių dieną per gėdulingas mišias Šv. Kazimiero parapijos bažnyčioje buvo pilna žmonių. Paskutinį kartą atsisveikinti atvyko velionio artimieji. Pasakė išsamią kalbą apie velionio nuopelnus, gyvenimą mūsų lietuvių kolonijoje ir atlaikė gėdulingas mišias prel. Jonas Kūčingis. Jis palydėjo jo palaikus į Šv. Kryžiaus kapines rugsėjo 26 d.

Po metų, kitų, sunkiai susirgo jo mylima žmona Juzė, kuri pasimirė ir buvo palaidota greta savo vyro Šv. Kryžiaus kapinėse.

Velionis visą laiką siejo dėl pavergtos Lietuvos. Jis daug dirbo tam tikslui ir nesigailėjo savo jėgų, sveikatos ir brangaus laiko. Buvo taurus ir didelis idealistas, didžiai pasišventęs ir savo gyvenimo brangiausių laikų paaukojo Lietuvos laisvinimui. Jis vis dar tikėjosi sulaukti Lietuvos laisvės.

Kazys Karuža

NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ SAVANORIS NEW BUFFALO MIESTE, MICHIGAN

New Buffalo mieste, labai gerai įsikūręs, gyvena Lietuvos Nepriklausomybės kovų dalyvis, savanoris Juozas Pampalas, gimęs 1902 m. Garliavoje.

Dar jaunas būdamas, 1919 m. sausio 16 d. įstojo savanoriu į Kauno Komendantūrą. Po keletos dienų buvo paskirtas į Puskarininkų Mokyklą. Po 6 mėnesių jis baigė mokyklą puskarininkio laipsniu. Mokyklos viršininku tada buvo karininkas Jurgis Bobelis. J. Pampalas buvo perkeltas į 1 pėst. pulko 7tą kuopą, kuriai vadovavo kar. Belmanas, bataliono vadu buvo kar. Petras Genys. Vėliau jį perkėlė į 3čią sunk. kulkosv. kuopą. Kuo-

pos vadas buvo kar. Marcinkevičius, o būrio vadas — j. ltn. Čepauskas.

1919 m. birželio 16 d. Juozui Pampalui buvo "pirmasis krikštas" fronte su bolševikais Pageležų apylinkėje. Nors ir su nuostoliais, tačiau raudonosios gajos buvo nugalėtos ir išblaškytos. Po to, jam teko dalyvauti kautynėse ties Radviliškio su bermontininkais ir vėliau su lenkais. Kovose jis buvo pakeltas į viršilios laipsnį ir už narsumą apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordinu. Be to jis yra atžymėtas Kūrėjo-Savanorio ir Nepriklausomybės 10 Metų medaliais.

Atsargon J. Pampalas išėjo 1922 m. Kaip savanoris gavo žemės, apsigėdė ir pradėjo ūkininkauti. Norėdamas greičiau prisigyventi, 1925 m. išvyko į Kanadą. Po dviejų metų grįžo į Lietuvą ir įsigijo didesnį ūkį.

Beūkininkaudamas įstojo į vidaus policiją. Tarnavo Jonavoje, Čekiškėje ir Ariogaloje. Išaugino dukrą Birutę. 1944 m. su šeima pasitraukė nuo rusų okupacijos į Vokietiją. Iš Vokietijos atvyko į Čikagą, kur dirbo iki pasitraukė į pensiją.

Šiais metais, liepos mėn. Juozas Pampalas atšventė 80 metų amžiaus sukaktį.

Sėkmės Tau, Juozai, sulaukti dar daug metų!

Ant. Kl.

PRISIMINTAS GINKLO DRAUGAS LTN. EDMUNDAS VAITKUS

1982 metais kovo mėn. 15 d. Čikagoje, savo namuose, sunkios ligos iškankintas mirė XVIII kadro kariūnų laidos leitenantas Edmundas Vaitkus. Ši sielvartinga žinia skaudžiu aidu atsiliepė visų tos laidos karininkų, gyvenančių Kanadoje, Amerikoje ir kituose kraštuose širdyse. Nors daugeliui tos laidos kariūnų baigus Karo Mokyklą ir išėjus į platųjį pasaulį, nebeteko sutikti Edmundo, bet tauri Edmundo asmenybė nebuvo pamiršta. Labai tiksliai "Drauge" rašytojas Česlovas Grincevičius, Edmundo atminimui paskelbtoje apybraižoje, pastebėjo: "Jis tikrai buvo ne toksai, kaip visi". Tikrai tai buvo nuoširdus žmogus, taktiškas, visų ne tikta gerbiamas, bet ir mylimas. Visi mes jo ginklo draugai jautėm, kad Edmundas yra visa galva už mus "aukštesnis". Toksai jisai buvo Karo Mokykloje, tokiu pasiliko tapęs karininku ir kareivių buvo nemažiau gerbiamas ir mylimas, kaip ir ginklo draugų Karo Mokykloje.

Edmundas išaugino sūnų Vytautą ir dukrą Gintą tikrai lietuviškoje dvasioje. Edmundui Lietuva buvo visų svajonių bei troškimų idealas. Tėvynės meilę jisai sugebėjo įžiebtį ir savo vaikams, kurie gyvendami svetimoje šalyje eina tėvo pėdomis.

Vyčio Kryžiaus kavaliereus, virš. Juozas Pampalas,
1920 metais.

Š. m. rugpiūčio mėn. 8 d. Broniaus Ščeponavičiaus ir ponios dėka buvo surengtas A.A. Edmundo pagerbimas Toronte. Buvo pakviesti visi Toronte gyvenę Edmundo ginklo draugai, į kvietimą atsiliepė net ir Amerikoje gyvenę Edmundo bičiuliai. 10 val. ryto Lietuvių Kankinių Bažnyčioje — Mississaugoje — buvo atlaikytos mišios už Edmundo vėlę. Po pamaldų, erdvioje pp. Ščeponavičių rezidencijoje, susibūrė gražus Edmundo ginklo draugų būrelis. Sukalbėjus maldą visi svečiai šeiminių buvo pakviesti prie šauniarūšių paruošto vaišių stalo. Kelios valandos prabėgo akimirksniu, besišnekučiuojant apie tuos laikus, kai mūsų dainos aidėjo Panemunės pušyne, kai mūsų tarpe buvo Edmundas. Buvo labai miela susitikti su bičiuliais, su kai kuriais net po 40 metų pertraukos. Apgailėtina, kad kai kurie Toronto ar apylinkėse gyvenę Edmundo

ginklo draugai neįstengė išstrukti iš atostogų glėbio ir dalyvauti šiame mielame susibūrimo, pagerbti draugą, kuris iškelia anapus ribos.

Pobūvio metu, p. Eliziejus Šlekio pasiūlymu, pagerbiant A.A. Edmundą Vaitkų, nutarta nors ir maža auka paremti "KARI". Tam tikslui buvo surinkta 110 dolerių.

Aukojusių sąrašas:

J. Skardis	10 dolerių
A. Garkūnas	10 dolerių
B. Ščeponavičius	10 dolerių
K. Battira	10 dolerių
Č. Bankauskas	10 dolerių
A. Poškus	10 dolerių
P. Sakalas	10 dolerių
M. Repečka	10 dolerių
E. Šlekys	10 dolerių
J. Poška	10 dolerių
B. Arūnas	10 dolerių

LAIŠKAI KARIUI

KAI KAS BUVO KITAIP

Kelios pastabos prie J. Mašiotų rašinio apie Karo Mokyklos IV, Stepono Dariaus, laidą (1982 m. Kario I nr. 15-18 psl., ir 2 nr. 57-60 psl.).

Atvykome į K.M. 1920 m. spalio 26 d. iš 1 pėst. pulko ryšių komandos su vyr. pusk. Kaziu Bulota, buvusiu pradžios mokyklos mokytoju ir prisistatėme viršilos pareigas ėjusiam A. Juodakiui, kuris apgyvendino mus prie Donelaičio g-vės, viename kambarielyje su Juozu Kriščiūnu, vėliau mjr., jau mirusiu, ir Viktoru Sutkumi, vėliau gen. štabo plk. ltn., dabar gyv. V. Vokietijoje. Jie abu buvo civiliniai. Mus tuoj priskyre mitybai ir dėl jos jokių rūpesčių neturėjome ir nealkome. Tuo metu mokyklos adjutantų buvo ne III laidos ltn. V. Skibarka, O II laidos ltn. Ignas Slabšys, vėliau baigęs Belgijoje inžinerijos mokslą, buvęs veiklus gruodžio 17 d. sukilimo dalyvis.

Įkandin mūsų dviejų tuoj atvyko iš pulko dar 4 raštininkai — Viktoras Čaplikas, ne Julius, kaip J.M. rašo, Bronius Čaplikas, Petras Kašeliauskas. Vėliau pasivadinęs Giruliu ir Kazanskis. Šio vyro vardo niekada nežinojau. K. Bulota, B. Čaplikas ir P. Kašeliauskas netrukus atriko, o likusieji 3 baigėme.

Kuopos buvo sudarytos ne skaičiavimu būdu — pirmi numeriai pirma kuopa, antri-antra, o daug paprasčiau: 1 eilė — pirma kuopa, antroji — antra.

Kas turėjo reikalų su naujokais žino kaip sunku pradžioje vien išskaičiuoti, o ką jau bekalbėti apie darnų išvedimą vienu numeriu iš dvieilės rikiuotės. Nuvedus toliau I eilę, likusios vietoje antrosios buvo išsaukti išeiti iš eilės rikiuotės viršilos ir vyr. pusk. ir paskirstyti pareigomis: Antanas Saunoris viršilos, Rygos lietuvis vyr. pusk., pavardės jau nepamenu, 1-mo būrio, Antanas Ambrolaitis 2-ro ir Adomas Kairys 3-čio. Pirmo ir trečio būrio būrininkai po kurio laiko išskrito.

Iki kuopų suformavimo lapkričio 15 d., mokykloj sargybų tarnybą nešė Kauno įgulos daliniai bendra tvarka. Jokie "žemaičiai", atseit civiliniai kandidatai sargybose nestovėjo. Neskyrė net iš pulkų atvykusius, nes oficialiai neįmetrikuotiems niekas ginklo į rankas nedavė.

Apie Dionizo Trimako išdarinėtus kvailystes, norint pasitraukti iš mokyklos, iki šio nieko nebuvau girdėjęs, nors buvome viename būryje. Gerai atsimenu būrio vado, tuomet dar vyr. ltn. Z. Talevičiaus pašnekėsį klasėje, kuris buvo maždaug toks:

— Mokinyk Trimakas, kodėl tamsta nori išeiti iš mokyklos?

— Esu necenzuotas . . .

— Bet gi tamsta buvai įstojęs į Aukštuosius Kursus, tai matyt cenzo pakako. . .

D. Trimakas tuo metu jau buvo subrendęs 25 metų vyras.

Viename suole su juo sėdėjo ir kitas Aukštųjų Kursų laisvas klausytojas, dar brandesnis, jau net vysti pradėjusiu veidu, vedęs, 2 ar 3 vaikų tėvas, atvykęs, kiek atsimentu, iš Karo Ligoninės komandos. Šis prašėi atleidžiamas dėl šeimyninės padėties ir ypač dėl nesveikatos.

Anais laikais priimamųjų mokyklon kandidatų sveikatos nieks netikrino. Vienintelis ir paskutinis žodis buvo mokyklos viršininko plk. ltn. P. Tvarono, Aikštėje kandidatai pavieniui turėjo praieiti pro jį, pasisakydami pavardę, o jis iš bendros išvaizdos ir žvalumo sprendė tinkamumą ir kirstė, anot J.M., vienus kairėn, kitus dešinėn. Pasitaikydavo ir pusiau komiškų nuotykių. Va, eina Bernardas Žukauskas, vėliau žymus ateitininkų ir Kr. Dem. veikėjas. Stabtelėjęs prieš v-ką pasisako pavardę, kaip ir visi kiti.

— Mokslo cenzas, — klausia viršininkas?

— Baigęs gimnaziją.

— Turi pažymėjimą?

— Prie savęs neturiu . . .

— Eik, — mostelėjo v-kas ranka "išrinktųjų" pusėn.

Beeidamas B.Ž. čiupt, čiupt abiem delnais apie krūtinę, išsitraukia iš užančio popierių, apsigrižęs iškelia aukštyn ir sako: — Va, turiu! . . .

— O! Nedrausmingas!.... — nugieda v-kas ir rankos mostu pakeičia kryptį atmestųjų pusėn.

Taip ir atrikto vargšo Ž. kandidatūra.

Kurso pradžioje išstoti iš mokyklos didelių sunkumų nebuvo, nes kandidatų buvo priimta gera atsarga nubyrėjimui. Vien iš mano kambarielyje buvusių septynių išskrito du — P. Bučinskas ir E. Korzeniauskas, abu prieš jų norą.

Iš žymesnių pasitraukusių paminėsiu Kęstutį Jurgį Bulotą, gen. sūnų; Augustiną Gricių Pivošą; Joną Našliūną, vėliau advokatą, tautininkų veikėją ir visa eilę kitų.

J.M. rašo, kad išleistuvių parado metu lijo, grįžome šlapi sušalę ir t.t. Bet gi įskaymą kariuomenei apie mūsų pakėlimą į leitenanto laipsnį skaitė Krašto Aps. Ministerio adj. ltn. A. Endziulaitis po atviru dangumi. Lyjant nebūtų galėjęs neprisidengtas jo skaityti. Aš grįžau iš parado visiškai sausas ir nesušalęs. Ėmė lyti jau grįžus iš parado, po pusiaudienio. Kas išėjo miestan galėjo sušlapti. Aš nėjau ir išlikau sausas. O ir kuopą po parado namo vedė ne ltn. M. Paura, bet, tuomet jau kpt. Z. Talevičius. Aš tei gerai atsimentu dėl mažos smulkme-

nos. Pasiekus voros galvai Janonio gatvę (vėliau ji gavo Kipro Petrausko vardą). Z.T. sukomandavo: Ponai karininakai, laisvai!

Žodis "ponai" gailiu grauduliu dūrė man paširdin ir pažadino anuo metu matytus vaizdus prie Eišiškių šventoriaus vartų, kai parapijos ponija atvažiuodavo staininiais arkliais, žvilgančiom kariatom. Vežėjai galionuoti, blizgančiom sagon: liokajai juodais šilkiniais cilindriais, krakmolytais marškiniais. Nušoks nuo ožių, atlenks kariatoms laiptelius ir pratesęs baltą pirštinetą ranką prilaikys išlipančias ponias.

Kaimiečiai dėmesingai stėbi, atokiau pasitraukę. Kiti kelia kepurės.

— Panstwo Siekliucki... Staniewicz, Narbut... ir visa eilė kitų . . .

Jie ir bažnyčioje už Dievo stalo raudonu aksomu aptrauktose klaupkose. Pats dekanas, išėjęs sumos, jiems nusilenkia.

Dabar va, ir aš "ponas", o net savo rankšluosčio neturiu, jau nekaltant apie patalinę ar kitą kokią mantą. Kad ir kaip kuklus kareivio gyvenimas, bet iki šiol nerūpėjo nei duona, nei pastogė. Rytoj jau reikės pačiam pasirūpinti visu kuo. Kad išleidžiamųjų kraitis bus daugiau negu kuklus, jokių abejonių neturėjau. Esu raitelių grupės, o išeinu pėstininkų sukirpimo rūbu. Milinėje nėra nė prakarpos balnu apžergti.

Iki sausio 6 visi laisvi linksmi vyksta pelnytu atostogų pas saviškius, o aš neturiu kur vykti. Mano tėviškė toli už Merkio šiaudinėm gairėm atitverta. Šioje pusėje nieko artimesnio neturiu.

I pėst. pulke, dar prieš mokyklą, jau buvau atpliekęs virš 20 mėnesių. Pėstininkų papročius jau šiek tiek pažinau, bet aš pasirinkau 3-čių Dragūnų Geležinio Vilko pulką. Apie jį esu nugirdęs ir nelabai malonių paskalų. Esą čia kitočia dvasia negu pėstininkuose. Tiesiai iš mokyklos vykti į pulką vienam lyg nedrąsu. Aš ten būsiu kaip juoda avis baltųjų būryje...

Šių minčių slegiamas einu kitų būryje Parodos gatve žemyn. Kpt. Z. Tal. eina šaligatviu. Ir jis, man atrodė, susimąstęs.

Mūsų išleistuvių metu gen. štabo viršininku buvo mjr. Jonas Gricius. (L.F. VII t. 486 psl.). Jis pravedė ir taktikos išleidžiamuosius egzaminus, kuriuos rašėme valgykloje, praretinti po tris prie vieno stalo — vienoje pusėje, — du galuose, kitoj — trečias per vidurį. Gen. K. Kleščinskis (L.E. XII t. 108 psl.) buvo I divizijos vadu.

Be viso kito, garbiamojo J.M. rašinyje yra geroka duoklė savigyrai, bet kur ji niekam nekenksminga, ten jos ir neliečiu, tačiau Vlodo Motiekos pentnuoto ir su

kardu prie šlaunies nemačiau. Kiek atsimenu atvyko, ar ne iš Panevėžio gimnazijos, ištšęs ilgn, laibas, raudonskruostis civiliniu švarkeliu 17-metis mikčius, dar pilnai nesuderinusiiais sąnariais. Bet ir dėl jo šių pastabų nebūčiau rašęs. Mane privertė prašnekti visiškai klaidingas ltn. A. Kisieliaus bylos nušvietimas. Jis susidūrė ne su lenkų raiteliais, o su pasienio apsaugos vyrais. Su nukauto bataliono vado kpt. Dmochowskio paimta našle NEPADORIAI jis NEPASIELGĖ, tarptautinė byla nekilo, sunkiųjų darbų kalėjimo jis negavo. Jam buvo atimtas laipsnis ir pašalintas iš kariuomenės už [SAKYMO neišpildymą.

Dėl jo bylos pasisakyti atskirai.

S. Jurgelevičius,
Dorchester, Ma.

1982 m. birželio 10 d.

Ponui KARIO Redaktoriui

Prašau neatsisakyti išspausdinti Jūsų vedamam žurnale šį mano laišką:

Šaulių Sąjungą grauzia piktybinis auglys

Nepriklausomoje Lietuvoje buvome pratę žiūrėti į Šaulių S-gą kaip į patriotinę organizaciją, kurios pareiga buvo, ištikus reikalui, ginti Lietuvos nepriklausomybę, ir kuri neskirstė savo narių pagal jų partinę ar religinę priklausomybę.

Kitaiip yra su tremtyje atsikūrusia Šaulių S-ga, nes ji nesugeba sugyventi ne tik savo org-jos rėmuose, bet ir, išeidama į viešumą, kompromituoja savo vardą ir suniekina jos pačios skelbiamus idealus. Štai, kad ir balandžio Kary jos paskelbtos 1982 m. kovo 27-28 įvykusio atstovų suvažiavimo priimtos rezoliucijos yra tokios hipokritiškos, kad jų negalima suderinti nei su Sąjungos siekiamais tikslais nei su jos skelbiama tėvynės meile. Suvažiavimo kvietimuose skaitome: „Tautos nelaimės akivaizdoje suvažiavimas apeliuoja į visus seses ir brolius šaulius savo kovos ginklus nukreipti į tikrąjį mūsų priešą — Lietuvos okupantą“ ir toliau: „2. Suvažiavimas kviečia vieningai suglaudinti savąsias gretas ir drauge su Lietuvos laisvinimo veiksniais — Vliku, Alta ir Lietuvos diplomatine tarnyba bei su vargan patekusiųjų šelpėju Balfu ryžtingai siekti greičiau sulaukti Lietuvai laisvės ryto.“

Pirmuoju kvietimu suvažiavimas kviečia visus ginklus nukreipti į okupantą, o antruoju iš tos kovos išjungia tūkstančius LB aktyviai Lietuvos laisvinimo ir lietuviybės išlaikymo baruose dirbančiųjų lietuvių. Nesinorėtų tikėti, kad suvažiavimas būtų užmiršęs tame pat balandyje savo veiklos 30 metų sukaktį minincią LB, sąžiningai plūšančią Lietuvos laisvi-

nimo ir lietuviybės išlaikymo dirvoje, bet ją visai ignoruoti, tarytum ji visai neegzistuoti ir netarnautų Lietuvos ir lietuvių reikalams, yra per daug negarbinga ir net įžulu.

K. Jankūnas,
Lodi, N.J.

Lai gyvuoja KARYS iševijoje ir terodo kelią į laisvą Lietuvą! Kita mūsų spauda nei dalimi neatstoja KARIO.

Jau nuo 1914 metų I Pasaul. karui prasidėjus varčiau lietuvišką kalendorių ir mėginaju suprasti nuotraukų aprašymą. 1924 m. pirmą kartą susipažinau su Šaulių Sąjungos leidiniu "Trimitu" ir taip pat su "Kariu". Abu žurnalai reguliariai atėdavo į mūsų namus. Įdomūs aprašymai ir nuotraukos žavėjo mano širdį ir turtino protą. 1930 m. susipažinau su "Mūsų Žinynu", mūsų kariuomenės karo mokslų žurnalu. 1936-1940 m. buvau "Mūsų Žinyno" bendradarbis. 1933 m. gimė Lietuvos karininkų žurnalas "Kardas". Tai karinių žinių leidinys.

Tie keturi kariniai leidiniai buvo mėgiami ne tik karių, bet buvo populiariūs plačioje visuomenėje.

Dabar leidžiamo 1981 m. KARIO 10 Nr., viršelių 3čiam psl. yra: "Klausiamė" ir kaip ilgai tversime mūsų jėgoms mažėjant? Visi suprantame sunkumus surištus su KARIO leidimu, bet viliamės, kad KARYS privalo gyvuoti:

"Kaip ažuols drūts prie Nemunėlio."

Savaime aišku, bendradarbių skaičius mažėja ir mažės (Kol kas to nepastebėjome — Red.), bet skaitytojų-prenumeratorių, rėmėjų, talkininkų skaičius neturi mažėti. Turėkime mintyje, kad ne kiekybe, bet kokybe tikslai pasiekiami. "Mažėjimo" reikalą pati KARIO administracija turi išsamiai stebėti ir imtis žygių išlaikyti pilną KARIO egzistenciją.

Mažėjant bendradarbiams ir stokojant straipsnių ir įvairių žinių, reikėtų imti straipsnius ir nuotraukas iš ankstyvesniųjų KARIO gyvavimo metų. Juk mes patys dažnai einame po kelis kartus žiūrėti gero filmo, klausyti jau girdėtos ir matytos operos, Ateities KARYS taip praturtinę turinį ankstyvesniųjų metų straipsniais bei nuotraukomis bus labai patrauklus ne tik senimui, bet ir jaunimui. Be to, siūlau nuotraukų aprašus daryti lietuviškai ir angliškai.

Kaip yra įdomu ir malonu vartyti KARIO lapus, atspausdintus prieš 25-30 metų. Neužmirškim: "Iš praeities stiprybės semiamės." Man teko pastebėti, kaip jaunesnioji karta įdomaujasi mūsų karine praeitimi. Nuotraukos iš Nepriklausomybės kovų laikų ir aprašymai palieka gilų įspūdį jaunajai kartai.

Dėl priekaištų administracijai: neatsakoma į visus laiškus, neatsiunčia pakvi-

tavimo ir panašiai, aš jau pernai gegužės mėn. siūliau administracijai paskirti KARIO paskutinį puslapį įvairiems atsaikymams, naudojant prenumeratorių kodą. Pav., B-14, Jūsų prenumeratos mokėstis gautas — ačiū!, A-53, Jūsų straipsnis gautas! Įvedus tą mano pasiūlymą administracija sutaupys popierio, pinigų ir brangaus laiko, kurio kai kuriems iš mūsų maža beliko.

Linčiu KARIUI ilgiausių metų!

Stasys Kuzmickas-Kuze

Vakarų Australija

A-53, Jūsų laiškas, straipsnis ir auka yra gauti. AČIO! Red.

NEPAMIRŠKIME LIETUVIŲ ŠKOTIJOJE

Prieš eilę metų buvo "atrasti" lietuviai Pensylvanijos valstijoje, jų tarpe nemaža angliakasių. Kilniaširdžių lietuvių (kun. Algimanto Kezio, rašytojo Vlado Būteno, tautosakininkės Elenos Bradūnaitės) nufilmuoti, fotografuoti, įrašyta jų dainų, tautosakos, išleista knyga. Labai puiku, bet ar kas turėjo jėgų juos įtraukti į gyvesnę veiklą? (Taip pat vyčius, skautus). Ar juos lanko mūsų veikėjai, ar jie prenumeruoja lietuvišką spaudą?

O kaip su lietuvišką Škotijoje? Tenai jų nemaža, bet jie, atrodo, palikti likimo ir nutautėjimo stūkurams. Kaip gaila! Taip reikia, taip tikrai reikia veikėjams, kultūrininkams juos ir jų vaikiaičius sugriebti lietuvių tautai. Kuri organizacija bus pirmoji iš JAV-ių, Kanados, ar Anglijos, Vokietijos?

Gavau laišką iš Škotijos. Tenai gyvenantis Kostas Pucius (arba Parks), adresu 28 Craigmuir St., Kanstanty Park, Glasgow G 33, Scotland, beveik paraližuotas, gyvena vargingai (living in a slum), negirdėjęs lietuviško žodžio nuo 1948 metų. Jo didžiausias troškimas... knygos lietuvių kalba!

Mieli lietuviai, brangios lietuviškos, aplankykite lietuvius Škotijoje ne vien pramogai, bet organizaciniais tikslais. Nusisūskite jiems lietuviškos spaudos mūsų kalba, arba anglų k. Reikėtų įsteigti lietuviškų mokyklų ir kitko. Argi leisime galutinai paskęsti svetimoje jūroje?

Alg. Gustaitis

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Kajetonas J. Čeginskas, JUOZAS LUKŠA-DAUMANTAS (1921-1951); Iš Lietuvos laisvės kovų istorijos. 18 psl. brošiūra. Išleido Lietuvos Kultūros Institutas, Lamertheim, 1982.

"KARIUI" AUKOJO:

\$150.00	\$10.00	\$5
M. Ališauskienė jos vyrui a. a. plk. K. Ališauskui atminti	Kar. A. Juozapavičiaus Šaulių kp. per pirm. P. Vencių	A. Augutis, Australija E. Jakubilienė, Ont. J. Jurkūnas, IL L. Jurkūnas, NY St. Pabrinkis, OH J. Virbalis, OH
\$27.50	\$9.00	\$2.50
B. Norkūnas, MI	J. Vaickus, NJ	A. Danaitis, Ont.
\$25.00	\$8.50	\$2.00
P. Karosas, CT	K. Aižinas, IL	F. Damuševičius, Australija G. Dragūnas, PA St. Vyšniauskas, Que
\$20.00	\$8.00	
St. Butkaus Šaulių kp. ir Švyturio Jūrų Šaulių kp., per A. Grinių	P. Babickas, MA	
Vkt. Sutkus, Vokietija	\$7.50	
\$15.00	P. Tarnauskas, NJ	<i>Aukojusiems nuoširdus ačiū!</i>
J. Kratavičius, Ont.		

Balys Buračas. Laukų darbams žemaičių merginos pasipuošdavo.
(Svilės km. — Šaulėnai, 1925 m.)

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.